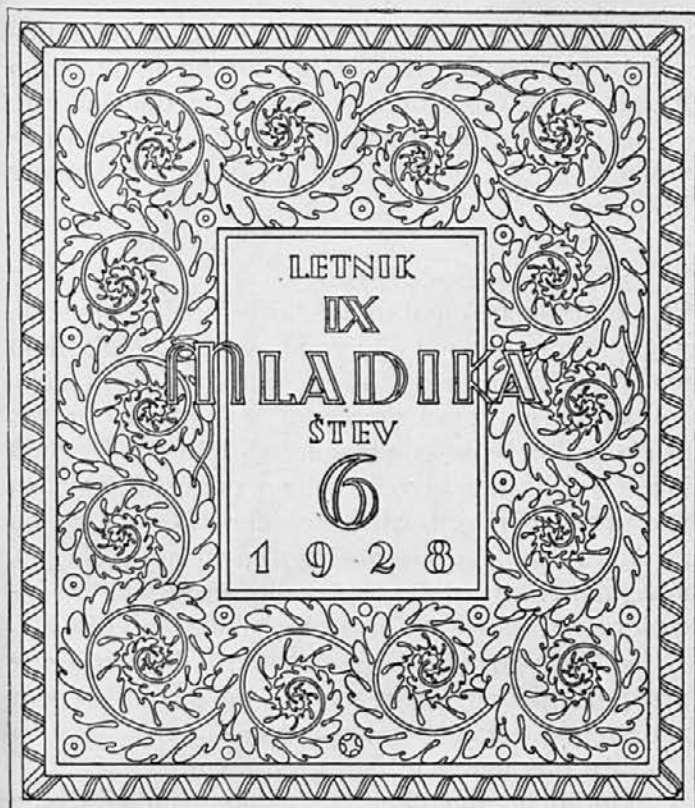

OVČAR MARKO.

SPISAL JANEZ JALEN.

6. Jagode zore.

Vsa objokana in zasopla je pritekla Primoževa Rozalka k Podlipniku in nalezela v veži na Anco, ki je pripravljala malico za v polje: »Mama! Oča so padli v hiši in jih ne morem sama spraviti v posteljo.« Dekle je zajokalo.

Podlipnica je zasočustvala z Rozalko: »Sirota. Ti bom šla koj pomagat.« Ukazala je prestrašeni Ančki, naj napravi malico in nese na polje, in odšla z Rozalko k Primožu.

Jernej je ležal na golih tleh, le glavo je imel na blazini, ki mu jo je popravljala Manica, in močila s solzami oča in blazino. Podlipnica je takoj videla, da ni več daleč fista ura, ko se bo stari ovčar ločil s tega sveta. Dvignili sta ga z Rozalko na posteljo in Podlipnica je vprav premišljevala, kako bi namignila Jerneju, da se mu bo treba pripraviti, ko je Jernej sam izpregovoril: »Bog ti plačaj, Anca. — Po gospoda naj gre Manica. — Naj pridejo z Bogom in z vsem. Ne bom več dolgo.«

»Po gospoda?« Se je ustrašila Rozalka: »Manica ne more. Gospod vikar so danes v Radolci.«

Dekleti sta znova glasno zajokali.

Podlipnica pa jih je mirila: »Nikar ne vekajta! Manica! Steci samo v Jarše in reci našemu Jožu, naj vse pusti in pride koj s konjem domov in koleselj naj pripravi, da bo šel v Radolco po gospoda.«

Rozalka se je vsa zmedena vrtela po hiši: »Oh, mizo moram pregniti, pa nimam ne prlov ne svečnikov ne križa. Nič nimam. Sem pa sama. Ko bi bil vsaj Marko doma. Kako naj si pomagam z otrokom, z Manico.

»Nič ne skrbi,« jo je tolažila Anca. »Saj imamo pri nas vse. Mizo bova že midve z Ančko napravili. Marko bo pa jutri prignal na sol in bo tri dni ostal z jarci na Rebri. Ti samo oču strezi. In če ti bo česa manjkalo, pošlji Manico k nam iskat. Vse boš dobila. Saj ste pravzaprav naši.«

»Anca!« je pošepetal Jernej,

»Kaj bi rad, Jernej?«

»Dobra si. Ti bo že Bog povrnil.«

»Jernej! Kar pustiva to. Svoje življenje premisli!«

»Hooi,« mu je zacvililo v grlu. »Imam dobro premišljeno. Še preveč.«

Nočilo se je že, ko je zacingljaj na vasi zvonček: »Z Bogom gredo.«

»Z Bogom gredo.«

Od vseh strani so hiteli Krničani s prižganimi svečami h križu sredi vasi in pred hišo po blagoslov. Vse tri roženvence so že odmolili v veži, pa še ni pozvonil rodinski vikar Ignacij Ostenik, da bi smeli še drugi vstopiti v hišo.

»Le kaj se spoveduje tako dolgo Jernej? Morebiti pa le ni bil tako pošten, za kakršnega smo ga imeli?« Natolcevanje je začelo siliti v duše.

Jernej pa je hotel vedeti, kaj naj reče Marku, da bo držalo. Nobena beseda mu ni bila dovolj močna, da bi razboritega mladca kakor je bil Marko priklenila k dobremu za vse življenje.

In vikar Ignacij je pomiril Jerneja šele, ko mu je obljubil: »Bukve mu bom dal, oča, da bo lahko do smrti bral in da bo vse življenje imel zvestega tovariša, ki ga bo svaril pred nepoštenim. Joža, ki me bo peljal nazaj, jih bo prinesel.«

»Pristanem. Bukve bi držale. Pa kaj, ko fant brati ne zna.«

»Se bo pa naučil. Mu bom že pomagal.«

»Da se bo brati naučil in da bo iz božjih bukev bral, katere mu bom jaz sam na smrtni postelji dal, to mi mora obljubiti.«

Zapel je zvonček in Jernej je prejel Boga in v sveto olje so ga dejali: »Kyrie eleyson, Christe eleyson, Kyrie eleyson.« Podlipnici so med litanijami ušle misli k možu, k Cenu, ki jo bo prav gotovo pohvalil, da je poslala Joža z vozom v Radolco: »Zopet ima eno stopnjo več, ko bo dopovedoval gospodom, da je treba Rodine povzdigniti nazaj v faro — Cena? — Kje je? — Najbrže bo spal nocoj bliže Dunaju kakor Krnicam —«

* * *

Manici se je sanjalo, da sta ležala z Volkunom pod češnjo in obema je bilo hudo vroče. Po stezi je prišel belo oblečen angel; zlato košaro je imel v rokah in v njej kakor jabolka debele jagode. Manica je prav dobro vedela, da jih nese bolnemu oču. Naenkrat pa je Volkun planil proti angelu in zalajal nad njim. Angel se je ustrašil in zginil. Manica pa je stekla k Volkunu, ga tako ozmerjala, da ga je bilo sram. Vendar mu ni prizanesla in ga je udarila še po gobcu in se — zbudila.

Odprla je oči in še vedno mislila, da je pod češnjo na vrtu. Opazila pa je blede svetlobo, ki se je pozibavala na steni nasproti vrat, in se čudila, zakaj gori v hiši leščerba: »Aha.« Zavedela se je, da leži v kamri na postelji.

Spomnila se je prejšnjega večera in se popolnoma prebudila: »Oča bodo umrli. Kaj je angel šel že ponje?« Dvignila je glavo, poslušala in ujela težko bolnikovo sapo: »Ni še šel angel po dušo. Le mene je prišel spomniti, naj naberem oču jagod.«

Zjutraj je poiskala coklice, katerih že več tednov ni obula. Baša se je kač, ki lezejo po grobljah, kjer okrog grmov rastejo jagode. Ob stezi v Ključce je natrgala šop dolge trave in iz birk spleta košarico.

Strahoma se je bližala prvi groblji. Ko bi bil vsaj Volkun z njo, da bi pogledal, ali je kača v grmu: »Volkun se kače nič ne boji. Še celo volka premaga.« Pa ga ni bilo.

Manica je hotela kačo prepoditi. Mahala je z rokami in jo plašila kakor kure, kadar so brskale na njivi: »Ššš, ššš, ššš!« Potem je previdno odgrnila veje in rdeče jagode so se ji zasmejale iz zelene trave.

Polno košarico jih je nabrala. Samo nekaj napol zrelih je pojedla sama. Druge je vse nesla oču, ki bodo umrli: »Bog ve, če kaj hudo zaboli, kadar človek umrje? To bi jaz zavpila; da bi se po vsej vasi slišalo.«

Jernej je pojedel samo dve jagodi, da bi Manice ne užalil. »Samo dve?« In Manica je prav dobro vedela, da bodo sedaj oča kmalu umrli, ko ne morejo več jesti jagod, ki so tako dobre.

* * *

Marko ni odnehal, dokler ni odšla Rozalka, ki je bila počitka zelo potrebna, spat v kamro k Manici. Zaprl je za njo vrata, da bi je ne motila brleča leščerba; sam je legel k peči na golo klop. Zaspal ni. Še kadar se mu je zadremalo, se ni pretrgala nit njegovih skrbi polnih misli.

Tiho, da bi ne prebudil oča, je sédel, oprl kolce ob kolena in podprl glavo kakor starec, katerega je upognilo trdo življenje.

Skozi odprto okno je slišal, kako je veter narahlo razgibal drevje. — Pod streho je poskočil maček. — V Lipju in v Ključih se je oglašal čuk.

Dušeč dim je predramil Marka iz premišljevanja. Narahlo, po prstih je šel usekniti baklajočo leščerbo.

»Marko!«

»Kaj bi radi, oča? Vode?«

Jernej je odkimal in Marko je postavil lonček, v katerem je ponudil oču vode, nazaj na stol. Ujela sta se z očmi in razbrala iz njih drug drugega misli.

Jernej je zopet pogledal v platneno rjuho: »Hiša je itak tvoja. Njivo sem tudi tebi dal. Dekleta imajo koš, in kar je vaša mama prinesla atu, jima vse pusti: skrinjo, posteljo, obleko, vse. Če se bo pa katera možila, ji moraš napraviti novo skrinjo, novo mizo in posteljo; les samo. In vsaki sem izgovoril pet rajšev. Saj ne boš hud, Marko?«

»Oča, več jima bom dal, več.« Marko se je premagoval, kar se je mogel, pa so mu vendar zatrepetale ustnice.

»Če boš imel,« je mirno odgovoril Jernej.

Marko je obmolnil, se naslonil na končnico postelje in zamižal. Jarci, konji, vozovi in široka cesta so zaplesali v temi pred njim. Vsa dolga pot s samimi klanci; od ovčarja do vozarja in še naprej do gospodarja, pot, katero izmed tisoča komaj eden prehodi, drugi omagajo ali se ubijejo, kakor se je njegov rodni oče, Primož.

Jernej pa je znova izpregovoril: »Ne kakor brat, kakor oče skrbi za Rozalko in Manico, posebno za Manico, in še mama jima poskušaj biti, čeprav si še sam potreben staršev.«

Marko je stopil k zglavju. Ne kakor mladeč, kakor mož je položil pred oča desnico. »Oča! Dokler bo ta gibala, jima ne bo hudega.«

Z obema rokama je prijel Jernej Markovo desnico. Pomolčal je in premislil, kako bo dopovedal fantu: »Samo z rokami, Marko, je težko služiti večim kruha. Roke in glava. Šele oboje kaj velja. — Obljubi mi, Marko, da se boš brati in pisati naučil.«

Marko je molčal, ker ni sam verjel, da bi mogel izpolniti, kar je zahteval oča.

»Obljubi!« je silil Jernej.

»Bi, ko bi vedel, kako naj se naučim.«

»Za prve začetke boš šel h gospodu vikarju na Rodine, tako sva se dogovorila z gospodom Ignacijem, potem se boš pa lahko sam bistril. Obljubi Marko!«

»Obljubim!«

»Vem, da boš držal besedo.« Jernej je segel pod blazino in prinesel izpod nje staro židano rufo, v katero je bilo zavito nekaj trdega: »Vzemi in spravi v svojo posteljo, Marko. Nekaj denarja je

Albrecht Dürer: Svelniki slave skrivnost sv. Trojice (Dunaj, Dvorni muzej).

notri, da boš imel za prvo silo. In pa bukve so, iz katerih se boš brati naučil in v katerih je zapopadena modrost za ta in za oni svet. Beri iz njih. Predvsem zato sem te silil, da se nauči brati. Na!»

Marko se je branil sprejeti židano rufo, v kateri so bile, tako je že od otroških let mislil, skrite vse skrivnosti Primoževe hiše.

»Saj to hočem,« je silil Jernej, »da prevzameš skrb za vso hišo, in — Marko — reši me posvetnih skrbi.«

Marko je spravil omoč do jutra v omarico.

»Marko!«

»Oča?«

»Delaj, kakor boš izprevidel, da je prav. Vendar, Jókovih nasvetov nikar ne zametuj!«

Marko se je spomnil, kako je prejšnji večer jezikal kompostelskemu romarju. Narahlo je od sramu zardel. Vedel je, da je zvečer Jok obiskal Jerneja: »Moder mož je; danes to vem, včeraj še nisem.«

»Saj ni hud nate, čeprav sta se sporekla. — Marko! Še nekaj bi te prosil, če ti ne bo pretežko.«

»No, kar, oča!«

»Kadar se bo Volkun postaral, ga nikar ne ubijaj. Pusti mu doživeti. Saj star pes skoraj nič ne sne.«

»Bodite brez skrbi. Že zavoljo Manice bi ga ne smel in sam bi ga tudi ne mogel.«

»Prav.«

Zjutraj, ko je Rozalka že kuhala pri ognjišču in je bil Marko že opravljen, da gre k Podlipniku solit jarce, ga je oča še enkrat poklical:

»Marko! Če ne boš hud. — Saj ne ti ne Ančka nič ne moreta zato, če se rada vidita, pa vendar, pomisli, da bi bilo bolj prav, če bi drug na drugega pozabila.«

»Bog daj, da bi.«

Jerneju se je razjasnil obraz: »Marko, če imaš pa toliko modrosti, potem me prav nič več ne skrbi umreti.«

Marko je odšel. Jernej pa je premišljeval, kako bo povedal Gospodu Bogu, ko bo stopil pred njegovo obličje, da vse ve, in vse prav ve. Tako se je zamislil, da ni slišal ne voz, ki so ropotali na vasi, ne pličev, ki so peli na vrtu, še Manice ne, ko je vstala in odprla hišna vrata.

Čudno. Volkun je pritekel od jarcev, se spel na posteljo in pritisnil svoj mrzli smrček k licu starega ovčarja in ga predramil iz zamišljenosti. Jernej ga je pobožal po glavi: »Volkun. —«

Na vasi je zapel Podlipnikov velik zvonec, pes se je odtrgal od postelje in stekel k tropu.

* * *

Cvetje na lipah je že rumenelo. Razcveteli lan je podrhteval na njivah kakor podrhteva v soparici jasno nebo. Žita so valovila po polju, in mak in plavica z njimi. Trave so bile kakor mašni plašč vse nasute z rožami. V ravninah sta gospodarila bela kresnica in zlata solnčnica, v bregovih pa modri žavbelj in svetlorumeni vošček. Solnce je obsevalo polje in gore včasih iz jasnine, včasih skozi prosojen oblak, včasih se je skrilo in zasenčilo žareče cvetove, kakor bi hotelo pokazati polje in gore v vseh svetlobah, v vsej lepoti.

Marko pa je pogledoval z Rebri samo proti Krnicam in se bal, kdaj bo zagledal Ceneka, ka-

terega je obljubila poslati Podlipnica sporočiti Marku, če bi oča začeli umirati.

Še kose je komaj opazil, ki so se vrščeči izpeljali iz gnezda v gostem grmu, v katerega so jarci vteknili glave.

Ceneka ni bilo.

Pozno zvečer, ko sta vse opravili in pospravili, sta prišli Podlipnica in Ančka k Primožu pogledat Jerneja. Še je prikimal stari ovčar, da jih pozna; koj nato mu je omahnila bela glava v blazino:

»Marko! Ljudi poklič! Oča mro.« Kakor doma je ukazala Anca in prižgala rdečo svečo, katero je Jernej sam za svojo zadnjo uro prinesel še pred leti s svetih Višarij, kjer kraljuje pastirska Mati božja.

Jarci so prvi poklekovali pred Marijino čudodelno podobo, skrito v grmovju. Za njimi so molili pred njo pastirji. Gospodarji in gospodje so jo hoteli imeti med sabo v dolini, v Žabnicah, pa jim je Marija uhajala nazaj med jarce in ovčarje.

Goreča rdeča sveča je Jerneja spomnila teh čudovitih dogodkov in z jasno mislijo je zaprosil in pomolil:

»O, Marija z višave, priprošnjica samotarskih ovčarjev, stoj na moji strani ob tej zadnji uri.«

Rozalka, ki je videla, da premika ustnice, se je sklonila k njemu: »Oča, kaj bi radi?«

Podlipnica je prenehala moliti. Rozalka in Manica sta udušili jok. — Jernej je molčal.

In speš sta se oglasila molitev in jok.

Marko je pritekel h Komarju, da pokliče Lenko, črednikovo ženo. Pred vrati bi se bil kmalu sesedel, tako se je prestrašil. Skoraj zaletel se je bil v Lukeža, črednika:

»Kaj pa je, Marko?« ga je prepoznal črednik.

»Oča umirajo.«

»Ježeš, Kristeš! Kar domu hiti. Bom že jaz sklical Lenko; sem pravkar prišel s planine.«

Lenke ni bilo treba klicati. Je že sama od sebe prišla odpirat in posvetit: »Lukež! Odloži in kar pojdiva.«

Ob svitu sveče je Marko videl, kako je črednik dal svoji ženi velik šop rdečega sleča in v fobolcu, iz smrekovega lubja spešem, — noben zvonec ni tako velik — polno jagod.

Marko je živo videl, kako sta se takrat, ko je črednik gnal čez Vrh, Lenka in Lukež pri križu na vrhu poti poslovila. In natančno je še vedel, kako je zacvilil psiček Žaba v Rovtih, ko ga je volk ujel. In spomnil se je Podlipnikove Ančke in je bil jezen sam nase, zato je bil, ker so mu še od očeve smrtno postelje ušle misli k Ančki, ko nikoli nič ne more biti iz tega.

Polna hiša ljudi se je že nabrala in še so prihajali. Vrbanek je s pobožnim glasom molil litanije, drugi so mu odgovarjali. Pri postelji sta ihteli Rozalka in Manica in Podlipnikova Ančka. Podlipnica, ki je svetila, se je umeknila Marku, da je on stal ob zglavju. Jernej ga je pogledal in zagibal z ustnicami. Marko je prav dobro vedel, da je izgovoril njegovo ime. Solze so mu stopile v oči. Obrnil se je proč in zagledal Ančko, ki je z blagoslovljeno vodo škropila posteljo in okrog nje in po vsej hiši, da čim delj odžene hudobca, ki hoče iztrgati angelu dušo.

Jernej pa je čutil, kako se je zazibala pod njim postelja. Začudil se je, kam so prešli vsi ljudje iz hiše. Samo otroci in Podlipnikovi dve, ona in dekle, so še ostali pri njem. Še bolj čudno se mu je zdelo, odkod je prišlo naenkrat toliko jarcev v hišo.

Postelja se je spremenila v oblak, ki je odnesel Jerneja kar skozi strop in streho. Zunaj je sijalo solnce in Jernej ni mogel doumeti, kako da jim pri belem dnevu gori v hiši leščerba, da človeku tako težko leže dim na pljuča: »Saj sem zdrav in mi ni nič; samo dim me je dušil.«

Nagnil se je čez rob oblaka, da ogleda, kam pravzaprav plove na mehki pernici. Takrat je veter bolj močno potegnil in Jernej bi bil kmalu padel z oblaka na zemljo. Na Reber bi bil priletel, v velik trop jarcev: »Morebiti so bili Markovi in bi bil kakšnemu zlomil hrbeč, fantu v škodo.«

Uprl se je z nogami in poprijel oblak tudi z rokami, kakor bi držal v postelji za rjuhe in znova stegnil glavo čez rob. Trop pri tropu se je pasel v Reberi.

Oblak ga je zanesel čez Vrh. Tudi Zavrhom se je pasla čreda pri čredi. Vsa dolina od Krniškega mostu trdó pod Srednji vrh in še naprej v Zelenico in za Šijo, po Begunjščici in na Stolu, povsod je bilo polno volnate drobnice.

Oblak se je zadel ob vrh Stola in se razpršil: »Seveda, s človekom na sebi ni lahko splavati čez tako visoko goro.«

Jernej je stal na najvišji skali domačega sveta in se pričel razgledovati. Na kranjski strani in na koroški, kakor daleč je zaseglo oko, povsod so bili sami jarci. Namesto Ljubljane in Celovca sta se gnetla v daljavi dva srborita tropa, v katerih se je živad nemirno, togočno in zavistno zaletavala druga v drugo: »Za ves svet bi ne obstal pri njih za pastirja.«

Tedaj je šele opazil, da je v vseh tropih za čudo veliko jagnjet; skoro samo jagnje. Ovcá je bilo pa kaj malo, ovnov še manj.

Nekateri pastirji so peli, drugi se jezili, nekateri celo kleli. Vsi pa zavračali živino, kakor bi jo

vsi hoteli prignati na vrh Stola: »Ne bo res. Še naprej ženejo. Na Róžico?«

Jernej se je obrnil proti Rožici. Kakor bi gledal skozi najlepše brušeno steklo, ko še vsak kamen vidiš kakor razcvetelo rožo, tako je videl Jernej pod sabo Rožico.

Med legijoni cvetja je stalo jagnje, sámo, čisto zase, kakor bi ne spadalo k nobenemu tropu ali pa k vsem, in belo, da ne more biti noben sneg bolj bel in bleščalo je okrog njegove volne, kakor bi upiralo najvišje solnce vse svoje žarke samo v to jagnje.

»Le čigavo je jagnje? Na uho mu grem pogledat, vsaj za vas bom vedel, saj poznam od Podkorena do Ljubelja in še dalje vsa kranjska in koroška znamenja.«

Prestopil je s skale pa mu ni obstala noga na pesku. Kakor prej na oblaku je plaval sedaj brez njega nad strminami s Stola na Rožico. — Tako ga je včasih, ko je bil še otrok in ko je odraščal, v sanjah nosilo z gore v goro. —

Z bosimi nogami je stopil v mavrično razcveteli vrtnec rož. Jernej je vedel vsakemu listu doma in v gorah ime. Imen teh rož pa ni prav nobene poznal: »Vse bi bilo treba šele krstiti. Pa — da bi človek prav zadel, bi moral samo to premisljati vse življenje. Ooo. — Tri življenja. Še več.«

»Jeeer-neeej —«

Ali je jagnje zableketalo ali ga je zares poklicalo? Jernej se je ozrl od rož. Jagnje mu je šlo naproti. Že čisto blizu njega je bilo. Stari ovčar je začuden obstal in počasi razprostiral roke. Sama so se upognila kolena. Pokleknil je med nepoznane in neskončno lepe rože. Prepoznal je jagnje. V desni prvi nogi je nosilo na zlati paličici s križcem v vrhu ozko banderco, na katerem je bilo napisano, — Jernej je dobro vedel, čeprav ni znal brati — napisano z zlatom kakor solnce bleščečim: »Glejte jagnje božje.«

»Jeeer-neeej —«

»Go-spod Bog — — ti veš!«

Tiho, pa vendar tako glasno in toliko razločno je izpregovoril te besede, da so ga slišali Marko in Ančka, Podlipnica in Rozalka in Manica.

Zasopel je še kakor bi se oddehnil od težkega truda, se umiril in utihnil.

Umrl je.

Jok je prevpil molitev. Podlipnica je prikapala rdečo svečo na mizo, naj do konca pogori, kakor se je izteklo življenje Jerneju, ki jo je za svojo zadnjo uro prinesel s svetih Višarij.

Marko je prekrižal oča in z vso silo udušil jok. Zavedel se je, da je možak. Ustavil je uro in kakor mimogrede odšel pred hišo in zadihal nekaj kratov prav do dna pljuč.

Albrecht Dürer: Melanholija.

Albrecht Dürer: Sveti Hijeronim v celici.

Mladost je utonila v noč. Nazaj čez prag je stopil — ne več varovanec, varuh majhne domačije, v kateri mora biti za tri prostora in kruha, za Manico in Rozalko in še zanj.

Preslišal je celo, da mu je Ančka voščila lahko noč.

Tomaž in Žorga sta bila s konji in voli že na Zelenici. Na vse zgodaj je prišel Žorga na Jezerca po mleko in je grede nabral poln klobuk jagod in silil majerce, naj jih jedo. Dekletom so že vsi izgovori pošli in Žorga je postajal hud, ker je od strani ujel, kako je Mica pripovedovala, da bo Boštjan kmalu čisto zamrznil, ker se vsako leto bolj pozno odčaja in vsako leto bolj nerodno.

»Še iz zlate dežice bi ne jedle jagod od Žorgovih umazanih rok, pa bi jih iz njegovega smrdljivega klobuka.«

Vse je rešil iz zadrege črednik, ki je prisopel od spodnjega jezera in povedal namesto, da bi voščil dobro jutro: »Nocoj ponoči je umrl Jernej.«

»Bog mu daj dobro!«

Zginil je smeh z mladih obrazov. Žorga je prijel klobuk za kraje, da bi se pokrtil. Započel se je in stresel vse jagode.

Drugi dan so vsi ovčarji gnali na sol, da bodo pri pogrebu. Tudi Tomaž je na dan pogreba prišel z Zelenice in vzdignil še Mico. Brkovčeva Franca, Podlipnikova majerca je pa odšla že davno pred njima, da bi ji Podlipnica ne oponesla, kako nič ne drži s hišo.

Dva dni je pasel Podlipnikove jarce namesto Marka Joža. Brez psa. Volkun ni hotel od mrtvega Jerneja. Še za pogrebom je prvi šel za krsto.

Ko so Jerneja zasuli, je pes s šapami razbrskal prst ob nogah, se vlegel in položil glavo na grob. Pogrebci, posebno pastirji, kar niso mogli od groba. Nekatere ženske je bilo strah, druge je do solz genila Volkunova vdanost.

»Z domačimi bo odšel. Z Markom prav gotovo.«

Marko je bil z Rozalko in Manico že med vrati. Pes se ni genil. Marko ga je klical. Volkun še glave ni dvignil.

Marko je šel nazaj h grobu in prijel psa za gradanico, da bi ga z grda odpeljal. Ko bi ne bil hitro odskočil, bi ga bil Volkun ugriznil.

»Od žalosti je stekel,« so se zgrozili.

Tedaj je šla nazaj Manica.

»Ne hodi k njemu! Te bo.«

»Nič me ne bo.«

Manica je sedla k Volkunu in ga božala:

»Volkun! — Volkun! — Volkun!«

Pes je dvignil glavo in zavil, kakor bi zajokal. Pastirji so pogledali v fla in segli v žepe po rute.

»No, le razjokaj se. Saj vsi jokamo.«

»Uuu! Uuu! Uuu!«

»Volkun!« je prosila Manica.

»Uuu! Uuu! Uuu! Av, av, av!«

»Volkun! Pojdi z nami domov. Kaj me nimaš več rad?«

»Av-uuu! Av, av!«

»Če od žalosti pogineš, kdo me bo varoval? Kaj, če me volk? Volkun, pojdiva!«

Pa ga je preprosila. Pes je vstal in krotek odšel z otrokom.

(Dalje prihodnjič.)

POMLAD.

Pomlad je.

Na vrhu med cvetkami se je zbudila,
prelepa,
vsa čudna, prečudna.

Molitev v cvetovih sladko je vzdehtela,
vse polje v tenčico ljubezni objela:
vse polje,
vse pličke,
vsa srca —
in h Kristu v nebo odlelela.

In On, tako žalosten, se je nasmehnil.

OTON BERKOPEC.

V MRAKU.

Dan se preliha potihoma v noč...
Mrak se med hišami plazi, razpreza,
z mehko, skrivnostno sanjavo roko
srca utrujena v sanje pogreza.

Angel miru sloni nad vasjo...
Kakor iz raja je čist njegov dih,
daljen ves, svet ves in tih, o tih —
kakor iz groba, iz večnosti vzdih...

O moje srce je predramljeno,
od razodejta noči je omamljeno:
pesmi veselstva lijejo vanj,
božje skrivnosti bijejo nanj.

Mrak se večerni med hišami plazi, razpreza,
dim iznad streh — kot molitev — do nébesa seza.
Tiho, pretiho nad mano nebo se pogreza,
da me pojoče zajame pod zvezdnati zvon...
Z materjo zemljo in z Bogom Očetom smo sami
v duši večerni mir tiho in mehko igra mi...

VINKO ZITNIK.

A. Dürer: Lastni portret (Monakovo, Stara pinakoteka).

ALBRECHT DÜRER.

OB ŠTIRISTOLETNICI SMRTI.

K. DOBIDA.

Za mejnik, ki naj loči srednji vek od novega, so zgodovinarji postavili odkritje Amerike. Vendar je pa drzno Kolumbovo potovanje leta 1492 samo člen iz vrste velevažnih dogodkov, ki polnijo konec petnajstega in začetek šestnajstega stoletja in ki so v svojih posledicah preobrazili Evropo.

Kolumbu so sledili pogumni raziskovalci, ki so res odkrili Mehiko, Južno Ameriko, našli pot okoli Rtiča dobre nade na najjužnejšem koncu Afrike, dosegli obe Indiji in prodrli na Kitajsko. V letih 1519–1522 je portugalski pomorščak Ferdinand Magelhaes kot prvi objadral zemljo. S tem je bil podan dokaz, da je zemlja res okrogla in ne plošča, obdana vsenaokoli od morja, kakor so to verovali še od grškega zemljepisca Ptolomeja. Zemeljska krogla je postala le neznan drobec v ogromnem sestavu svetovja in ne več ôs in središče vesoljstva. Učeni poljski zvezdoznanec Kopernik je s svojim naukom, da se zemlja vrti okrog solnca in vsi planeti z njo vred, preobrnil dotodanje mnenje učenjakov.

Okoli leta 1450 je Gutenberg iznašel tiskarstvo, ki se je začelo razvijati z neznano naglico in v kratkem preosnovalo vse evropsko duševno

življenje. Omika je po tiskani knjigi postala skupna last in vez narodov, slojev in posameznikov. Iz najdba smodnika sto let poprej in z njim v zvezi uporaba strelnega orožja, je spremenila ustroj bojevanja in pospešila konec viteških vojsk.

Ko so l. 1453 Turki zavzeli Carigrad, nekdanji Bizanc, je po več nego tisoč letih propadlo z njim tudi vzhodnorimsko cesarstvo. Učenjaki in umetniki so pred Turki pobegnili v Italijo, kjer so jih gostoljubno sprejeli. Prinesli so s seboj stare grške in latinske knjige in z njimi vzbudili v svoji novi domovini zanimanje za klasično kulturo. Iz teh kali je pognalo novo duhovno gibanje, ki si je nadelo nalogo, spoznavati človekovo naravo in gojiti njegova duhovna in nravsvena svojstva v duhu starih grških in rimskih umetnikov in modrijanov, to pa predvsem z učenjem in proučevanjem teh dveh starih jezikov in njihovega slovstva. To je bil v jedru humanizem. Stara umetnost, slovstvena in upodabljajoča, sta se zdeli tako vzvišen in skoro nedosegljiv vzor, da je nastalo gibanje, ki naj bi oživilo in prerodilo staro klasično kulturo. Temu gibanju pravimo renesansa, t. j. preporod.

V Evropi so povsod divjale vojne. Bojem med državami so se pridružile notranje borbe. Upiralo se je viteštvo, uprli so se kmetje, ki so bili brez pravice, bedni tlačani in podložniki neusmiljenega plemstva. Izbruhnile so krvave kmečke vojne, ki so jih zadušili v rekah krvi.

Ljudje so se zatekali k veri in v njej iskali utehe in pokoja. Toda tudi v verskem življenju so se pojavljali znaki nemira in razdora. Ponavljali so se razkoli, ki so jih zaman skušali poravnati na številnih cerkvenih zborih. Protestantstvo se je začelo širiti najprej v Nemčiji, nato v sosednjih državah, posebno na sever. Zdelo se je, da ni izhoda iz teh zmed. Po vsej Evropi je zavladal obupen nepokoj, kakršen napolni ljudem dušo pred velikimi dogodki. Porajale so se verske družbe, ki so skušale obnoviti zamirajočo vernost in pri tem zašle v nasprotja. Obenem s temi gorečimi fanatiki odpovedi in vernosti se je širilo blazno uživanje in samopašnost nebrzdanih strasti. Svet se je zdel kakor ognjenik pred izbruhom. Bila je podoba, da je prišel čas poslednje sodbe. Čisto resno so ljudje pričakovali konec sveta. Tak je bil čas, take so bile razmere, ko se je rodil, ko je doraščal in se razvijal v moža Albrecht Dürer.

Dürerjeva rodbina je bila nemškega pokolenja, izhajala je pa z Ogrskega. Njegov oče se je kot mlad zlatarski pomočnik preselil na Nizozemsko, od tam pa v Nürnberg. To svobodno, nikomur podložno mesto, je bilo v tistih časih na višku moči

Albrecht Dürer: Apokaliptični jezdeci.

in blagostanja, bilo je pa tudi središče vsega nemškega duševnega ustvarjanja. Poleg učenih humanistov, bistroumnih pravdoznancev in svobodnih umetnikov, so nastopali takrat sloviti rokodelski mojstri - pesniki, ki jim je bil čevljar - poet Hans Sachs voditelj. V Nürnbergu se je srednji meščanski sloj, posebno še obrtniški in trgovski, razvil do fiste gospodarske neodvisnosti, ki ga je napravila za nosilca vse omike in za pospeševalca znanosti in umetnosti. Ta meščanska samozavest in svobodoljubje spremlja zelo značilno Dürerja vse življenje.

Rojen je bil Albrecht dne 21. maja 1471. O njegovi mladosti vemo prav malo, prav za prav samo to, kar piše sam o sebi. Znano je, da sta bila oče

in mati zelo pobožna in da je bilo življenje v tej družini prav lepo in srečno, čeprav niso živeli v posebnem izobilju. Oče je sina kmalu vzel v svojo delavnico, da ga izučijo zlatarske obrti, ki se je v rodbini podedovala od očetov na sinove. Ohranjeni načrti pričajo, da je očetova šola morala biti prav uspešna, vendar pa zgodaj razvitemu fantu zlatarstvo ni bilo pri srcu. Z veliko silo ga je gnalo k slikarstvu. Lahko si mislimo, da stari Dürer ni bil preveč vesel, ko je videl, da sinu dedna obrt ne prija, vendar se ni premočno branil njegovim prošnjam. Dokazi talenta, ki jih je pokazal mladi deček, napol še otrok, so odločili.

Tako je petnajstletni mladenci prišel k slikarju Mihaelu Wohlgemuthu v uk. Težka je bila ta šola in v poznih letih piše sam, da je moral prenesti marsikatero brco in še več norčevanja in sirovosti od neotesanih pomočnikov. Štiri leta je trajalo šolanje. Leta 1490 je mladi pomočnik šel po tedanji šegi na potovanje, da si na tujem nabere izkušenj in spopolni znanje. Štiri leta je hodil po svetu in ko se je vrnil, je bil zrel umetnik. V Alzaciji je občudoval bakroreze največjega nemškega grafika pred njim, Martina Schongauerja, ki je malo prej umrl. Pot ga je nato vodila v Švico in odhod v Gornjo Italijo. Tam je spoznal slike slovečega

A. Mantegna in prvič neposredno občutil vso bajno lepoto italijanske umetnosti in ves mamljivi čar prebujajoče se renesanse. Oba ta dva mojstra sta globoko posegla v Dürerjevo umetniško osebnost, da je njun vpliv jasno opazen. Pa le za nekaj časa samo, in še to le bolj zunanje.

Kmalu po povratku se je Dürer oženil, bolje rečeno: oženili so ga. Oče mu je izbral nevesto, precej premožno Agnezo Frei. Prinesla mu je v zakon dvesto goldinarjev dote. To je odločilo. Tiste čase je bil običaj, da so ženitve smatrali za gospodarske zadeve, ne za stvar srca in skladnosti duš. Ne njega, ne nje ni nihče vprašal, kaj mislita, kaj čutita. Ta zveza, sklenjena s hladnim razumom, je težila nežnočutnega umetnika vse žive dni.

Vendar v njegovih spisih o tem malone ni besedice. Stara poročila jo slikajo kot malenkostno, prepirljivo in skopo žensko — umetnik sam je o svoji ženi neobičajno redkih besed. Vemo pa, da je hudo trpel, ker je zakon ostal brez potomstva.

V dobi, ki je sledila osamosvojitvi, se je mladi umetnik na vseh poljih razvijal z nenavadno brzino. V teh letih so nastale zbirke lesorezov in posameznih listov, v katerih je vsebovan že ves stari Dürer. Eno prvih in vendar tako veličastnih, obenem pa splošno umljivih del je zbirka lesorezov k »Skrivnemu razodejtu«, ki je kmalu postala last vsega naroda. Tudi za naslednja dela si je umetnik poiskal snov v svetem pismu. Kar zaporedoma so nastale zbirke »Pasijon«, ki jih je risal, pa spet rezal v les in vdolbel v bakrene plošče, in »Marijino življenje«. V prvih je na iskreno preprost način sočutno popisoval strašne muke in trpljenje Kristusovo, v drugi je pa našel vsakomur razumljivo in nadvse prikupno obliko za ljubeznivo opisovanje življenja Matere Božje. Poleg teh grafičnih del, ki so utrdila njegov sloves že izven mejá Nemčije in ga postavila v prvo vrsto sodobnih umetnikov, je ustvaril več cerkvenih podob (n. pr. sliko za Paumgärtnerjev altar in »Svete tri kralje«) in nekaj dobrih portretov. Navzlic dokazom mogočne umetniške sile A. Dürer v svojem domačem mestu ni užival ne zasluženega priznanja, niti dejanske pomoči ali vsaj vzpodbude. Redki so bili, ki so spoznali njegov pomen in mu nudili priliko, da je mogel pokazati, kaj zna in koliko je vreden. Življenje mu je teklo v tesnih mejah, skoro v pomanjkanju. In vendar so njegove lesoreze, čim so prišli med svet, na raznih krajih ponarejali in izdajali pod njegovim imenom, a v svojo korist. K tem neugodnim gospodarskim razmeram, ki so ga tlačile k tlom in mu ubijale polet ter ga gnale od doma, je prišlo občevanje z navdušenimi zagovorniki klasične kulture in italijanske umetnosti, pa lastni spomini in vtisi s prve poti po solnčnem jugu. Hrepenenje, ki ga je gnalo v kraje onstran Alp, ga je navdajalo z vedno jačjo močjo.

Štiri in trideset let je bil star, cel mož že, ko je leta 1505 drugič krenil na jug. Denar za pot in za ženo, ki je ostala doma, si je moral izposoditi. Vzel je s seboj svoje grafične liste, da jih proda v Benetkah in si izprosi od republike varstva svojih pravic. Zakaj baš v tem umetniškem zbirališču so najčešče ponatiskovali Dürerjeve lesoreze in bakroreze in mu s tem občutno škodovali.

Benetke, ponosna kraljica Adrije, so dosegle takrat najvišji razcvet. Bile so vrata na vzhod in prehod na zapad. Bivanje v razkošno bogatem lagunskem mestu je bilo za Dürerja usodnega po-

Albrecht Dürer: 93 letni starec (Dunaj).

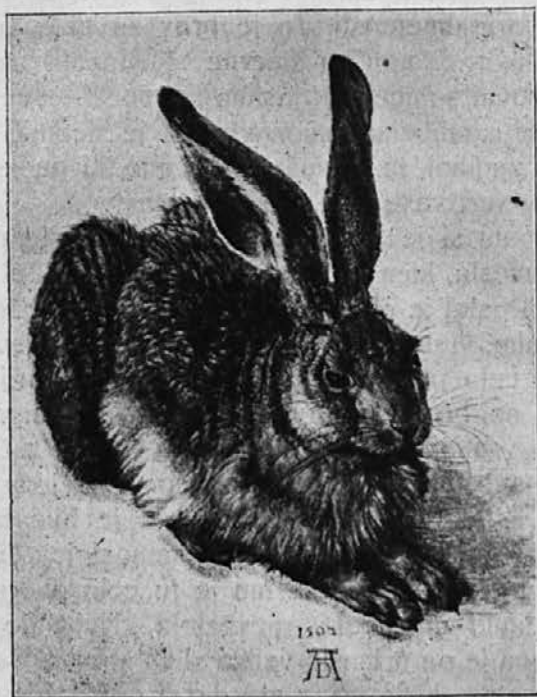
mena. Tu je umetniško dozorel v mojstra. Tu je on, mračni severnjak, navajen robatih, sirovih oblik, spoznal božansko lepoto oživiljene, prerajene stare umetnosti. Tu je prav za prav postal šele slikar in mojster barvne skladnosti, tu pod tem južnim solncem in jasnim nebom. Se več: tod je našel izgubljeno samozavest, tu je slednjič svobodno zadihal, tu je našel priznanje, ki ga je potrdilo v veri vase in v svoje poslanstvo.

Kmalu si je priboril obče priznanje in ugled v tem mestu, kjer so se shajali najslavnejši slikarji sveta. Postal je občudovan, cenjen in — trn v peti užaljenim vrstnikom. Ljubosumni tekmeči so mu stregli celo po življenju in često so ga prijatelji svarili, naj bo previden. Strup je bil tiste dni v Benetkah vsakdanji pojav.

Posnemali so ga, njega, Nemca, ki je v listu vselej ostal risar in grafik, ki mu je bila barva vedno le bolj okras linije, nego samostojen činitelj v ustvarjanju. Pa saj se mu je tu celo okorna in ostra linija omehčala, razvozlala. Največjo pohvalo mu je pa prinesla velika slika »Praznik cvetnih vencev«, ki jo je za sto deset goldinarjev naslikal svojim rojakom trgovcem za njihovo kapelo.

Sam piše domov prijatelju, da je zadovoljen z delom in da so sprva vsi dejali, da je sicer dober za rezanje v les in baker, da pa ni slikar — zdaj pa, da se kar ne more ubraniti gledavcev, da se mora skrivati pred trumami, ki mu vdirajo v delavnico, gledat novo Marijino sliko. Umetnostni zgodovinar G. Vasari piše o tej sliki, da je »redko delo, polno lepih postav.« Sam dož beneški je prišel obiskat umetnika v delavnico, in stari slikar Giovanni Bellini je kupil od njega neko sliko. Senat močnejše ljudovlade mu je ponudil letno častno nagrado sto cekinov in obljubil mnogo naročil, če ostane v Benetkah. Toda Dürerja, ki je že dve leti užival svobodno življenje brez morečih skrbi, čast in ugled, je srce vleklo domov v mesto, ki ga ni priznalo, med znance in prijatelje, ki ga niso cenili in doumeli v vsej veličini. Pisal je domov malo pred odhodom: »Kako bom doma prezebal brez solnca, tod sem gospod, tam le pritepenec.« Odklonil je vabljuje ponudbe in se vrnil v domovino.

Njegova bojazen je bila le deloma upravičena. Medtem je tudi v Nemčiji zavel svež veter, ki je prinesel od juga humanistične ideje in kali renesančne umetnosti. V Dürerju so spoznali velikega mojstra in kmalu je imel dovolj priložnosti, da ustvari obsežna dela. V tem razdobju so nastale njegove najznamenitejše slike (»Madona s hruško« in »Skrivnost sv. Trojice«), odlični portreti (cesarja Maksimilijana in dr.), znani bakrorezi (»Vitez, smrt in hudič«, »Melanholija«, »Sv. Hijeronim v celici«), Italijanski vzori delujejo v njem še naprej, obče-

Albrecht Dürer: Zajec (Dunaj, Albertina).

vanje z učenimi prijatelji ga dviga nad mōro vsakdanjosti, a vestno in neprestano proučevanje prirode izpolnjuje ves njegov čas.

Zdaj doseže tudi prvo javno priznanje v domačem kraju: izvolijo ga v mestni svet, kar je značilo veliko čast. Pa to je tudi vse, kar mu more Nürnberg nuditi. Radodarnega podpornika, vsaj za takmakajšnje prilike, je pa našel v cesarju Maksimilijanu I., poslednjem vitezu. V zahvalo za čudovito krasne perorisbe, s katerimi je okrasil cesarjev molitvenik, in za vrsto lesorezov v proslavo njegovih imenitnih dejanj, mu je Maksimilijan določil do smrti letno nagrado sto goldinarjev. Če pomislimo, s kakšno požrtvovalnostjo so prav tiste čase papeži in razni italijanski knezi obsipali umetnike, si ni težko predstavljati, kaj bi bil Dürer v ugodnejših razmerah lahko še ustvaril. Tako mu je pa življenje potekalo v ozko začrtanih mejah, mirno, brez posebnih pretresljajev, posvečeno izključno tihemu, vestnemu delu.

Ko je cesar Maksimilijan sredi zmed, ki jih je izzvala porajajoča še reformacija, umrl in Dürer ni dobil več obljubljenih častnih nagrad, se je odločil, da gre sam do novega cesarja. Hotel je, da mu potrdi pravice, s katerimi je umrl cesar zavaroval njegove tiske pred ponarejanji, da mu prizna letno nagrado in plača star dolg dvesto goldinarjev. Sam piše: »Tako bom torej moral na stara leta trpeti pomanjkanje ter bo vse moje dolgoletno delo, ves trud in za cesarsko veličanstvo uporabljeni čas izgubljen; zakaj, ker mi oči in roka pešajo, bo slabo z menoj.« Zato je v poletju l. 1520, ko se je v Nürnbergu pojavila še kuga, odrinil z ženo in dekle na dolgo pot, ki ga je vodila v Antwerpen, kamor je imel priti novi cesar Karl V. Srečno je prišel v novovzklilo, bogato prekomorsko pristanišče, trgovsko središče nizozemskih pokrajin, ki so spadale tedaj pod habsburško oblast. Svoj posel je kmalu opravil, pa le na pol: dolga mu niso poravnali, pač pa mu je cesar obnovil in potrdil druge pravice. Ostal je pa še celo leto na Nizozemskem, kjer so se ta čas lepe umetnosti bohotno razvijale. Bil je deležen velikih časti, seznanil se je z najimenitnejšimi slikarji in učenjaki. Ves čas je držal oči široko odprte, opazoval in risal vse, kar se mu je zdelo vredno zanimanja, in se neprestano učil in spopolnjeval. Njegov dnevnik je zgovorna priča, kako ukaželen je bil petdesetletni mojster, ki je že užival svetski sloves. Ko se je mudil ob morskem nabrežju, je hotel videti orjaškega kita, ki ga je bilo morje naplavilo. Pri tej priliki se ga je lotila močvirska mrzlica, ki ga je osem let kasneje tudi spravila v grob. Kakor petnajst let prej v Benetkah, so ga tudi na Nizozemskem hoteli zadržati med seboj. Mesto Antwer-

pen mu je ponudilo častno nagrado tri sto goldinarjev na leto, če se naseli tam. Toda brez pomišljanja je odklonil Dürer zapeljivo vabilo. Vrnil se je v Nürnberg, »iz posebne ljubezni in naklonjenosti, ki sem jo občutil do tega častitega mesta, mojega rodnega kraja,« kakor pozneje sam piše, in ker »rajši tu doma živim v dokajšnji utesnjenosti, nego drugod bogat in cenjen.« Malo primerov tako čistega domoljubja najdemo v zgodovini velikih mož vseh časov in narodov.

Leta po nizozemskem potovanju so polna plodovitega dela. V tem času je nastala poslednja njegova slika, kjer je združil italijanski vzor lepote z germansko težnjo po značilnosti in notranji življenjskosti. »Štirje evangelisti« predstavljajo Dürerjevo umetniško in nraavstveno oporoko. Z liki štirih »stebrov krščanstva« je hotel podati nekak glasen opomin gosposki in vsemu ljudstvu, naj v razpaljenih strasteh in zmedah, ki so jih rodili fanatični verski boji teh let, ohrani vedno pred očmi četvero oznanjevalcev čiste in nepopačene božje besede in volje. V prepričevalno izrazitih glavah evangelistov so ustvarjeni štirje človeški značaji. Na desnem krilu dvodelne slike sta upodobljena sv. Pavel, ognjevit razširjevalec blagovesti (kolerik) in sv. Marko, vneti borec za krščansko preobražanje sveta (sanguinik). Levo krilo kaže miljenca Gospodovega in globokega misleca sv. Janeza (melanholik) in molčečega, nezaupljivega ključarja Cerkve, sv. Petra (flegmatik). Miselno je ta slika vse več od navadne svetniške skupine: vsota spoznanj vsega umetnikovega življenja je, njegova veroizpoved in opomin svetu, naj išče opore in rešitve v prvotnem praksičanstvu. Oblikovno je pa to delo vrhunec Dürerjeve slikarske umetnosti. Postave same, njihova razvrstitev in barvna obdelava pričajo o zrelem umetništvu. Zanimivo je, da je način, kako sta po dva svetniška lika tesno postavljena v okvir visoke oblike, še čisto gotskega značaja, slikanje posameznosti, posebno mogočnih plaščev, je pa že docela renesančno pojmovano.

To veledelo, dokončano l. 1526, je Dürer podaril mestnemu svetu; čigar član je bil sam, z izrečnim posvetilom, da mora za vedno ostati v mestni posveovalnici. Tam naj bi ti štirje oznanjevalci resnice sredi nemirnih časov, na pragu verskega razkola, propovedovali strpnost, ljubezen in zaupanje v božjo pravičnost. Usoda je hotela drugače. Sto let po slikarjevi smrti so kratkovidni in denarja lakomni mestni očetje ta, iz tople umetnikove srčne krvi zrasli dar sinovske ljubezni — prodali...

Ko mu je napredujoča jetrna bolezen preprečila izvrševanje umetniškega dela, je Dürer osredotočil svoje sile na znanstveno delovanje. Pisal

je učno knjigo o razmerjih človeškega telesa, dovršil delo o merilstvu in spis o utrjevanju mest. Po njegovih načrtih so trideset let po umetnikovi smrti zgradili Nürnberžani štiri stolpe v mestnem ozidju, ki so se ohranili še do danes. Narisal je prvi astronomski atlant, pisal slovnične in glasbene razprave, ukvarjal se posebno mnogo z matematiko in gojil razne panoge humanističnih ved. Kakor velikemu italijanskemu umetniku Leonardu da Vinci, tako gre po vsej pravici tudi Albrechtu Dürerju častni priimek: Homo minister ac interpretatur nature — pomočnik in tolmač prirode.

Umrli je dne 6. aprila 1528. Vdovi, ki ga je preživela še enajst let, je zapustil sedemtisoč goldinarjev, za takratne razmere zelo lepo premoženje, ki si ga je pridobil v zadnjih letih. Pokopali so ga na pokopališču pri sv. Janezu v Nürnbergu. V nagrobno ploščo so vklesali napis, ki ga je sestavil učen prijatelj Wilibald Pirckheimer: »Kar je bilo od Dürerja smrtnega, zakriva ta gomila.« V teku let se je po brezbriznosti poznejših zgodilo, da je njegov grob prišel v last neke bolnišnice in so položili vanj še več drugih mrličev, neznanih revežev, ki so umrli v tej bolnici. Šele konec 17. stoletja so Dürerjeve ostanke prenesli v poseben grob, na staro ploščo so pa prvotnemu napisu dostavili še to-le: »Ker je bil v življenju brez vršnika, naj še tu sam počiva.«

Ko je Albrecht Dürer doraščal, je gotška umetnost še živela. Še so gradili v nebo kipeče kamnitne stolnice s slokimi, ošiljenimi zvoniki, še so slikali oglate podobe svetnikov z otroško preprostim izrazom, z vdano sklenjenimi rokami in nadzemskimi obrazi, še so klesali vilke, kakor stebre

Albrecht Dürer: Veverici (London).

ravne, otrple in negibne kipe svetih devic in mučenikov. Tudi on je s prvimi deli sledil obćim gotškim vzorom. Posebno v grafiki je bila tradicija živa, saj se je iz nje in iz knjižne ilustracije razvilo vse severno slikarstvo. Kmalu ga je pa italijanska renesansa, o kateri so tudi tostran Alp začeli prodirati glasovi, napolnila z nejasnim hrepenenjem po oblikovni lepoti starih klasikov. Vse življenje je iskal tajnost lepote, predvsem skrivnost lepega človeškega telesa. Bil je prepričan, da je človeško telo od Boga dana mera in vzor vsem ustvarjenim rečem na zemlji, ki so narejene po njegovem merilu. Iskal je idealnega človeka, pri tem pa ni zanemarjal svojega človečanskega, nraavštvenega ideala, ki ga je enako cenil z oblikovnim. V tem kaže Dürer že značilne poteze renesančnega umetnika.

Kar je bilo prej le plod gole domišljije in ilustracija razumskih predstav, je postalo zdaj čutno oblikovanje doživljene prirode. Namesto prisodob in znamenj za miselne sestave, je postalo življenje predmet umetnosti. Saj je sam dejal: »Zares, vsa umetnost je v prirodi, kdor jo ji zna iztrgati, ta jo ima.« Zato Dürer tako dosledno opazuje naravo, jo proučuje, raziskuje vzroke in posledice v stvarstvu. On je izmed prvih nemških slikarjev vidne okolice. Prvi je začel slikati golo pokrajino brez pripovedujoćih ali čuvstvenih dodatkov, kot samostojen, slikanja vreden predmet. Proučeval je ustroj človeškega telesa, opazoval živali in bilke. Znan je njegov vzklík: »Kako težko se je oddaljiti od prirode!« A vedno je vzporedno s studijem narave šlo delovanje čiste domišljije, ki je vrela iz globin duše. Saj pravi sam, da je »umetnik znotraj ves poln podob.« V tem je sledil starim prednikom, ki so ustvarjali iz svojih notranjih prividov čudo prisrčna in iskrena dela.

Gotska umetnost se je na Nemškem končala z Dürerjem, ki se je povzpел stopnjo više. Za gotiko je bila verska snov skoro edinstvena. Z renesanso je zmagala zemlja nad nebom, oziroma mu je postala enakovredna. Prej je upodabljanje človeka in njegovih stvari veljalo skoro za greh, zdaj je človek postal središće in najvažnejši predmet upodabljaćemu umetniku. Dürer je stal še na meji med obema svetovoma. V njem ni pravega nasprotstva med svetim in posvetnim. Bil je pregloboko veren in preveć naravnost značaj. Kot pristaš humanistov je bil načeloma naklonjen idejam reformacije. V svetem preprićanju, da služi resnici, je strastno zagovarjal Martina Luthra, v katerem je videl poosebljeno težnjo, ozdraviti človeštvo težke duševne razvrvanosti, v katero je bilo zabredlo. Njegovo vernost pa najlepše izprićujejo dela, polna pravega krščanskega duha brez vsi-

ljiivega pridigarstva. Z njimi se je Dürer uvrstil med najvećje nabožne slikarje sveta.

Gotika ni poznala človeka kot poedincea, Dürerju je bila samo osebnost važna. Posameznik kot skup telesne in duševne popolnosti. To prićajo govoreći portreti, ki ne kažejo samo slučajnega obraza enega dne, temveć notranjost naslikane osebe. »Naš obraz je kakor ogledalo«, pravi mojster sam. Ustvaril je vzore znaćilnih karakternih glav, ki v Evangelistih dosežajo višek.

Albrecht Dürer je slutil in občutil prihod novega časa. Zaveštno je težil po novorojeni oblikovni lepoti, ki jo je videl v plodovih starogrške in renesančne umetnosti. Zdelo se je, da ga bo gladka zunanost lepe oblike zavedla do brezdušnosti in mu zamorila iskrenost in resnićnost. Toda ne: ostal je pravi German, pod italijansko površino je živel razglabljać duh, preprostost in hrepenenje, podati vso vsebino življenja čimboli neposredno in čimboli verno. Vseбина mu je bila vse, oblika pa često okorna, oglata.

Nemškim umetnikom je pokazal Dürer, ki se je prvi dvignil nad zgolj krajevno in narodnostno pomembnost in prodril v svet, više cilje. Slikarstvo je prenehalo biti samó rokodelstvo. Navzlic umetnostni višini, do katere se je dvignil, je pa ostal preprost, ustvarjal je domaće, ljudsko in vsakomur umljivo. Ostal je do konca on sam: iskren in trpek, ljubeznjiv in čuvstven, poln domišljije in iznajdljivosti. V njegovem delu je bolje nego v spisih sodobnikov podan obraz časa, ki ga je rodil in vzgajil. Pri mnogih starih umetnikih nam časovna oddaljenost in posebnosti sloga tako odtujijo tudi najbolj dovršena njihova dela, da jih ne moremo več čisto in neposredno uživati. Dürerjeva moćna človečanska in svojstvena umetniška osebnost sta pa tako tesno združeni in tako prirodno zrasli, da so njegova dela, ki jih je ohranjenih nad poldrug tisoć, postala skupna last vsega sveta, da žive še danes in bodo živela, dokler bodo utripala človeška srca, ki bodo odprla resnici in lepoti.

DOSTI JE, DEKLICA...

Dosti je, deklica, če je usmiljenje
z mojo bolešćjo v tvojih očeh,
dosti je mrtvim, če veter zaziblje
bilke jesenske na tihih grobeh.

Z belo roko mi lahko zasloni
mojo trudno glavo,
tiho zapri mi bolne oči,
nad mano naj zgrne se večno nebo!

VENCESLAV SEJAVEC.

BRODAR.

MIHAEL MIHAJLOVIČ FUJSOV.

Sumi Mura v brzem teku na vzhodni strani Slovenskih goric, kakor bi se ji mudilo neznankam, šele, ko zagleda Slovensko Krajino, preneha kakor v začudenju. Prenehava polagoma, se močno vije. Klopotajo mlini na njej, stoječi drug za drugim na velikih čolnih; po pet, šest v gruči; liki majhna vas so. Na bregu stoje vozovi, dva, trije. Mlinarji prenašajo z njih zrnje v mlin in nanje nosijo moko in otrobe. Včasih se sliši otožen, enoličen glas zvonca, kakor ga imajo krave na pašniku: ten-ten, ten-ten, ki kliče mlinarje, da bi zasipali.

Nad Muro pa leté beli ribiči, se spuščajo do vode, loveč ribe; včasih kateri ostro zapiska. Blešči se na solncu, da jih oko komaj gleda.

Sumi Mura. Šumenje odmeva v vrbovem gozdu, počasi prehaja v ropotanje bližnjih vasi ali pa zamre v polju in na travnikih. Sumi Mura... Kadar je jezna, ruši mehko, plodno obrežje in kmeta, ki je imel tu morda edini oral, še celo pol oral a njive, napravi za berača. O, koliko jih je že osiromašilo!...

Na Lofškem brodu je leno slonel brodar, starec že pri pidesetih letih, ker je pretrpel za dva in še več. Septembrsko solnce mu ogreva razgaljene prsi. Z roko, naslonjeno na ograjo, podpira glavo, nogo je položil čez nogo in se zamislil. Izpod širokokrajnega, že oguljenega klobuka mu vise dolgi liki lepe konoplje beli lasje. Voda suva v brod; valj, s katerim je brod privezan na železno vrv, drhti. Nekje na Lofškem zoprn kraka vrana, vmes pa gruli golob. Ali brodarja vse to prav nič ne moti, njegova duša je žalostna, da je ne more nihče potolažiti. Nekdaj mu je bilo v slast, kadar so pele ptice, če je vriskal kje pastir, danes pa ga ne bi nihče potolažil.

Na levem bregu se je nekdo izmotal iz moke, stopil na mostič in je, ker ga brodar v tegobi ni opazil, zaklical s hreščočim glasom:

»Hoj, Mihol! Slišiš? Hooj!« Lovil je sapo, zakaj bil je tolst in ni mogel glasno klicati in se tudi napenjal ni. Že pri tolikem kričanju se je zmučil in je klel lenuhaste brodarje, kako dober dobiček da imajo, pri tem pa nič ne delajo.

Brodar se je malomarno zgenil, vstal, se iztegnil, odklenil verigo in naravnal krmilo. Valj je nerodno zahreščal, se spodrsnil po vrvi. Počasi, komaj vidno se je premikal brod k čakajočemu. Trčil je ob mostič, brodar ga je privezal, dasi ga za poedino osebo ni trebalo, ker je ta lahko prestopil. Pa neznancu se nikakor ni zdelo ugodno, da bi prestopil in s tem spravljal svoje življenje

v nepotrebno nevarnost. Leno se je zvalil na brodu na klop, upehan sopel, si brisal potno čelo in masten obraz z zamazanim robcem, gledal pomežikovaje včasih na Štajersko, včasih v srebrno se blesteče valove. Končno je njegov pogled oblonel na brodarju, ki je razkoračen stal nad krmilom, strmeč v razpoko na fleh.

»Kam pa, gospod?« je vprašal skoro nežno brodar, ne da bi premaknil pogled od razpoke. Ustna so mu trepetala, prsti pa so se igrali na drogu.

Nagovorjeni je zvito pomežiknil, dasi ni imel razloga. Morda pa je vedno tako mežikal. S prsti je podrgnil po mastnih hlačah, kar je značilo, da 'gospod' večkrat drgne prste po hlačnicah.

»He, Mihol! Dobiček, dobiček. Ne vem, nekje pri Sv. Marjeti. Bom že kako našel. Jehova bo dal, da bom našel, kje je. Daa! Tako po ovinkih sem zvedel.« Spej je podrgnil po bedrih in pomežiknil. Govoril je hreščéče, kakor da bi staro cunjo trgjal, pri tem se pa oziral okoli, kot bi se bal, da bi ga kdo slišal in mu odtrgal dobiček.

Brodar je poskušal govoriti, kakor bi ga kaj težilo, ga sililo, da mora to nekemu povedati. In sedaj je skrajni čas, na sredi Mure bosta. Mišice na obrazu so mu vzdrgotale, pogledal je postrani.

»Blagor Vam, gospod Izak! Sreča hodi za Vami, Vas lovi za rokav. Pa, ali si morete misliti nesrečnejšega človeka kot sem jaz? Sedem otrok mi je povila žena, sedem zdravih sinov, potem pa je umrla. Pa smo sami živeli in glejte, kakor da so se naveličali življenja, poslavljali so se, vsako tretje leto je odšel kateri. Včeraj pa sem zadnjega spremil k počitku. Ali veste, gospod Izak, kaj se to pravi: zadnjega? Mislite si: počasi Vam propada trgovina, danes se odloči, ali boste lahko živeli ali ne in še tu zgubite! Kaj bi Vi napravili... Dasi sem jih imel sedem, je bil ta vse moje imetje. Ko so umirali, sem dejal: Bodi, če že mora biti, še mi ostanejo, te bom tolikanj bolj ljubil in tako se je pri zadnjem — Nacek je bil — nabrala vsa moja ljubezen, vse moje upanje. On je bil moje veselje, moja sreča, ponos. In sedaj?...« Brodar je govoril hitro, kot da bi se bil že prej vsega naučil, medtem pa niti za hip ni pogledal na potnika. Šele, ko je končal, se je ozrl proti gospodu, ne da bi čakal tolažilne besede, ampak iz navade.

Ne, saj ni pričakoval sočutja, srce je prepolno, ne more več držati. Ko pa je zapazil, da je gospod Izak mirno zadremal, zadremal na tako kratki poti, tedaj ga je zapeklo v srcu:

»Kaznuj ga, Bog, sinu Judeževega. Njegov smoter je dobiček!«

Bród je trčil ob most, žid se je leno dvignil, podrgnil po bedrih.

»Hi, hi! Mihol, dobiček, dobiček! Veš, mudi se mi! Ko se bom vrnil, ti bom plačal skupno. Niti drobiža nimam! Z Bogom!« Previdno se je odvalil z broda in se varno zibal po mostičku na obrežje.

Brodar ni rekel ničesar, dasi je vedel, da žida ne bo več nazaj. Drugekrat ga ne bi pustil, ker ga je poznal, ali tedaj mu ni bilo za denar.

Truden je omahnil na klop. Oči so mu močno strmele v valove, ki so se sukali za ladjama, kakor se ne bi hoteli ločiti od njiju. Zdelo se je, da rumenkastosiva voda polagoma zeleni.

»O, Mura! Mura! Hudobna si, brezsrčna! Bolje bi bilo zame, da ne bi bil nikdar videl tvojih zelenosivkastih valov, da ne bi slišal njih šumenja. Veliko si zahtevala od mene! Ni ti bilo dovolj, da si mi strgala iz rok edini košček zemlje, ne, več si zahtevala; več, kakor more človek prenesti. Misliš, da sem pozabil, četudi je od tedaj že mnogo let? O, nikoli! Pozabil bi zemljo, niti besedice ne bi rekel. Pa ti ni bila zemlja zadosti! Dva si mi vzela, dva otroka in še mene bi rada; mene prostovoljno, ker me ne moreš s silo. Saj bi bilo vseeno, mirno bi legel med valove, pa ne bom!«

Od mlinov se je slišal smeh mlinarja, ki se je šalil z mladim dekletom, ki je prišlo poizvedovat. Jezno je zapiskal ribič. Brodarjeve misli pa so plavale v preteklost, hitreje ko voda... Trideset let že prevaža ljudi. Dolgočasno je čakati, kdaj kdo pride; rajši bi delal ves dan na vročem solncu. In včasih še ljudi ni bilo: v slabem vremenu, zlasti še pozimi, sta prišla kvečjemu po dva na dan. Kadar je bilo mrzlo ali je dežilo, je sedel v koči, kuril na tleh, pletel košare iz meke. Pomladi in poleti in še v jesen je lovil ribe, jih prodajal po nizki ceni mimoidočim. Trideset let že prevaža ljudi, včasih z nejevoljo; pa njegovo srce še ni bilo nikoli tako bolno ko tistega dne:

Imel je dva oralna zemlje v Murišču, lepe, plodne zemlje. Počasi jo je podkopavala Mura; včasih se je že zdelo, da se je ustavila, a zato je pozneje bila hudobnejša. Saj bi jo bil prodal, poceni sicer, pa bi vsaj nekaj dobil zanjo; kupil bi slabšo, pa bi bila varna. A ni imel poguma, kakor bi bila sveta; kakor da mu je oče prepovedal: ne smeš prodati! Vsak dan je hodil gledat, ali se ni morda ustavila... S čim pa naj hrani sedem otrok, če proda in kupi komaj pol oralna, kaj bi tam zrastle...

»Saj ne koplje več,« se je tolažil. Zdelo se je, da res ni nobene nevarnosti več. Drugič pa ga je spet zbolelo.

»Za celo ped je že bliže. Bog, kaj bom storil!« Samo pol oralna je še bilo vmes, velika povodenj bi jo že lizala.

»Letos morda ne bo vode, s časom pa se bo uravnala.« Ali Mura se je bližala, sicer počasi, a

gotovo. Za leto dni bo prav po njegovem tekla. Pa je še upal Miha:

»Morda pa, o Bog!... Saj me vidiš, siromaka! Kako naj jih preživim, sedmero nebogljenih, ki še niso za svet!«

Takrat pa se je zgodilo. Nad Gradcem nekje se je utrgal oblak, voda je drla po vsej ravni Krajini in ko je stopila v strugo, Mihaelove zemlje ni bilo več!...

Od Martona sem je priropotal voz. Gostilničar je peljal iz Preka vino v Slovensko Krajino. Mlad človek pri tridesetih letih je gonil živino. Pokal je z bičem in včasih zavpil nad kravama. Poleg njega je sedela ženska, nekoliko mlajša, dokaj čednega, še celo prikupljivega obraza. Da ji je dobro, se je videlo iz okroglega obraza in vsega života; tudi oblačila se je pol gosposko.

»Hej, Miha! Vraga, kako ti je dobro. Spiš kakor dehor!«

Brodar se je dvignil, odklenil verigo, uravnal krmilo.

Mlada sta se na vozu zaupno pogovarjala, si gledala od blizu iz oči v oči. Kri jima je plala na licih.

Brodar je s polzasrtimi očmi daleč nekam strmel in začel pripovedovati, da niti sam ni vedel, kakor da samo misli in nekdo drug govori namesto njega:

»Da, imel sem sina, edinega, ki mi je ostal od sedmerih. Zanj sem se trudil, zanj živel. V šolo bi ga poslal, v daljno solnčno mesto; tudi sam bi šel tja, zakaj osamljen, daleč proč od ljubega bi umrl. Delal bi v tovarni ali kjerkoli, on pa bi lepo živel. Ali pomisli, umrl je moj Nacek, umrl na vsem lepem, niti pomislil ni, koliko žalosti mi napravi. Umrl je in me ostavil samega. Čemu naj živim?«

Pogledal je na mlada. Če bi ga vsaj poslušala, če bi mu vsaj rekla, da je tepec! In je videl, kako so se njuna usta vzbočila in se strnila v poljubu. Zagnusilo se mu je.

»Fej!« je pljunil.

»Kako?« se je prestrašila ženska, pa ni zardela prav nič, gostilničar pa si je prižgal cigareto. »Odkod peljeva? Tu s hribov, od onega, kako mu je že ime...«

Pa brodar ni več poslušal, njegovo dušo je prevzela tolika bolečina, da bi se rad razjokal kakor dete. Sin mu je umrl, zadnji, ki ga je čuval bolj kot svoje oko, in ljudem se niti vredno ne zdi, da bi vsaj zvedeli za njegovo nesrečo. Sin bi bil gospod in on ne bi več brodaril za borne petice... Malomarno je spravil denar. Čemu mu bo? O, nekdanj bi ga bil potreboval, pa ga ni bilo.

V Prek sta se peljali dve ženski z nabasanima cekarjema na rokah. Zgrbančeni, koščeni prsti so

drseli po jagodah na rožnem vencu, oči so se malomarno ozirale po okolici.

»Kam, ženski?« je vprašal brodar iz navade.

Ustna so šepetala, ne da bi prenehala. Oči so se ustavile na brodarju-vsiljivcu, ga premerile od pete do glave, šele čez čas je dejala starejša:

»Mar ne veš, da bo pojutrišnjem god Marije Lovrete?«

»Ne veš tega?« je zakokodajskala mlajša jezno. »Romali bodo ljudje iz vseh krajev, ali se ne spodobi, da poromava tudi medve! Zakaj, človek ne ve ne ure ne dneva,« in usta so ji speš šepetala molitev in prsti so drseli po jagodah.

»Človek ne ve niti minute niti sekunde. Smrte dohiti na lepem in te stisne za vrat. Tudi zate, Mihol, bi se spodobilo, da bi romal. Trideset let že hodim zaporedoma k Mariji, vselej si me ti prepetjal, gołovo še nisi romal.« Usta so drdrala dalje, oči so zrite na Štajersko.

»Gołovo še nisi romal, Mihol. Leto je dolgo in presvet menda tudi nisi, kakšen časek vic bi si lahko odslužil. Bogve, če boš dočakal prihodnje leto!«

»Bogve, da ne bom dočakal. Star sem in izmučen; nesreča je tolkla po meni z vso silo. Pomislita, pobožni romarici: sedem sinov sem imel, predčerašnjim mi je umrl zadnji, najmlajši. Za duhovnika sem ga določil, pa ni bila božja volja.«

»Ni bila božja volja, ker si najbrž velik grešnik,« je hitela starejša in se ni čudila.

»Dva mi je voda odnesla v najlepših letih, tretjega je v Ameriki v rudnikih zasulo. Četrli je zahrepenel po svetu in pobegnil; ko se je po petih letih vrnil, je bil starejši od mene in je umrl še tisto noč. Dva je v tovarni zmečkalo...« Prenehal je, ko bi bil rad še mnogo povedal, pa ni mogel, le zastokal je bolešno. Brod je že trčil ob most, romarici sta se dvignili in plačevali med molitvijo.

»Mihol! Romaj jutri k Mariji Lovreti, zakaj velik grešnik moraš biti. Morda si se v revščini polakomnil denarja. Različni ljudje prihajajo na brod, tudi bogati.«

»Bog znaj, kakšne grehe vse imaš na duši. Zakaj, pravičnega Bog ne kaznuje. Čuj, petero dece imam ko riba zdravih (ne daj Bog, da bi se hvalila). Ti pa, saj sam veš! Dvigni se, Mihol, spovej se svojih grehov, mogoče ti bo Bog odpustil...«

* * *

Miha je res romal k Mariji Lovreti po pomoč. Vso pot je razmišljal in domislil: Mora že biti res, da sem velik grešnik, ko sem tako sam in tako nesrečen.

IZ ANATOMIJE.

O POGLAVITNIH ODMERKIH KRVNEGA ŽILJA.

DR. JANEZ PLEČNIK.

Arterijalno žilje (arterijalno cevje, arterije) si misli kot na gosto vejáto drevo — le povsem vollo si predstavlja deblo in veje tega drevesa. Stisljaji srca poženejo kri najprej v arterijalno (vollo) deblo in kri odteče iz debela v (arterijalne) veje.

Podoba v prejšnji številki »Mladike« ti kaže, da imamo dve srci: levega in desnega, pa kaže, da ima levo srce dva dela oziroma dve votlini (L in L'), in kaže, da ima desno srce dva dela oziroma dva prostora, dve votlini (D in D'). Proti vratu ležeča srčna dela, proti vratu ležeči srčni votlini (D' in L') imenujejo p r e d d v o r a, spodnja srčna dela, spodnja srčna prostora, spodnji (proti trebuhu) ležeči votlini pa imenujejo srčna p r e k a t a (D in L).

Pri srcu, oziroma pri (naših obeh) srcih je takale uravnava:

Kri priteče po venah najprej v preddvora in jih napolni; preddvora se pri tem razširita — in mi opazimo razšir (diastole) preddvora (preddvorov).

Kri se vlija v o b a preddvora (D' in L') i s t o - časno: v desni preddvor (D') lije p o t e l e s n i h venah (7, 14), v levi preddvor (L') lije iz p l j u č n i h ven. Razšir o b e h preddvorov je t o r e j i s t o - časen.

Prav takrat, ko curlja kri v preddvora, in prav takas, ko se preddvora širita, se prekata stiskata (vse to nam kažejo opazovanja na živem srcu) in se tako silno stegneta in stisneta, da ni več votline v njih in da torej kri ne teče iz preddvorov v prekata.

Koj po napolnitvi preddvorov se p r e d d v o r a pričneta — oba ob enem — urno stezati in se prekata — oba ob enem — pričneta prav tako urno raztezati in širiti: pa preddvora iztisneta nabrano kri v prekata, pa sta torej prekata krvi polna in sta preddvora krvi prazna.

Koj nato se stisneta prekata pa poženeta v njih nabrano kri v arterije: v pljučno arterijo (1) in v aorto (4): oba prekata se stisneta istočasno, iztisneta iz sebe kri istočasno — obenem se oba p r e d d v o r a r a z š i r i t a (oba istočasno) pa teče torej kri iz prekatov v arterije prav takrat, ko teče kri iz ven v šireča se preddvora. O b r a z š i r i h preddvorov se prekata stezata (stiskata), o b s t i s l j a j i h preddvorov sta p a p r e k a t a v r a z š i r u.

Preddvori in precati (D in D' oziroma L in L') so med seboj v odprti zvezi in sta preddvora odprto zvezana tudi z venami in sta prekata odprto zvezana tudi z arterijami (glej podobo!) pa bi preddvorni stisljaji bili v stanju pognati kri (ne samo v prekate, temveč) tudi nazaj v vene — in bi bili prekatni stisljaji v stanju pognati kri (ne le v arterije, temveč) tudi nazaj v preddvore — pa se ne bi kri po telesu pretakala in bi le neredno po žilah s e m t e r t j a plala, ko ne bi bilo s r č n i h l o p u t (valvulae, Herzklappen).

Lopute so vstavljene med vene in preddvore in med preddvore in prekate, in lopute so, ki zavirajo majavo in majkasto (majek = Echo) planje in kécanje krvi po žilah, in lopute so, ki uravnavaajo tekanje krvi v eno smer. O loputih ne bomo za enkrat potanko govorili, njih zasnovo ti jasne tile stavki:

Vtakni v (primerno) cev dežnik in vlij v cev od ročnikove plati vodo, pa bo dežnikova povleka legla ob cev in voda ne bo odtekala skozi cev; vlij pa vodo s konične plati, pa bo voda pritisnila povleko ob palico dežnika in bo odtekala. Dežnikovi povleki slične lopute so ustavljene med posamezne dele srca pa usmerjajo tekanje krvi.

V Pleteršniku berem: 1. preddvor = der Vorhof des Labyrinthes im Ohr; 2. srčni preddvorček = der Vorhof des Herzens; 3. preddvorje = preddvor.

»Preddvor« labirinta v ušesu (vestibulum) je majhnič, če ga meriš ob srčnem »preddvorčku« (atrium cordis) in bi bilo umestneje govoriti o srčnem preddvoru in o labirintnem preddvorčku.

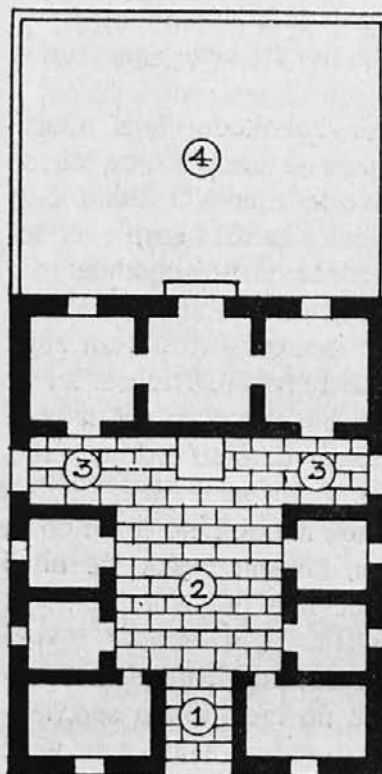
Naš »srčni preddvor« je nemški Vorhof; pazen Nemec pa ne govori o »Vorhof (des Herzens)« in govori o Vorkammer. Ko bi mi Slovenci govorili, da priteče kri (iz ven) najprej v (srčno) vežo (v srčno vežje = preddvor = atrium; D' in L') in da teče iz veže v hišo (L in D) bi bilo to povednejše kot pa: da priteče kri po »preddvoru« v prekate. (»Srčni«) preddvor nastane iz dveh delov, pa bi bilo torej preddvorje tudi povednejše od preddvora.

O oznaki vestibulum (labirintni preddvor) in o oznaki atrium (srčni preddvor) posnamem po Hyrtlju tole:

Rimljani so imeli iz početka hiše narejene iz lesa in je imela davna rimska hiša dva prostora:

V enem je bilo ognjišče (focus r. fokus), altar za hišne bogove (ara; Rimljani so bili bitke »pro aris et focus«: za altare in za ognjišča) in pa zakonska postelja (torus); v letem prostoru je žena predla in tkala, v njem je živela družina (familia). Brez oken je bil ta prostor: le odprlina v stropu ga je razsvetljevala in je po tej odprlini uhajal tudi dim; umevno je, da so stene prostora črnele, pa so rekali tej počrneli sobi — atrium (ater = črn). Rimljani so dali dosti na čisto in snažno obleko pa so pred vstopom v atrij odlagali to go (toga), stkano iz bele volne, in so bili v atriju oblečeni le v tuniko (tunica).

»Toga« je bila prava rimska obleka (vestis) — pa so rekali prostoru, ki so v njem odlagali »vestis«, torej prostoru pred atrijem — vestibulum. Ob poznejšem bogastvu in poznejši civilizaciji so nastala iz vestibula obsežna vslopja in vežja gospodskih rimskih hiš.

Podoba kaže floris hiše Etruskov, rimljanskih prednikov. 1 je vestibulum (veža); iz veže prideš v atrium (2), atrium ima levo ter desno krilo (3, 3) (ala), 4 je vrt. Na sprednji plati hiše (ob vestibulu), ob straneh hiše (ob pravem atriju) pa proti vrhu so sobe za družino (in sužnje). Atrij (2, 3, 3) je dobival svetlobo iz vestibula, iz obeh kril pa iz odprline v stropu (v slemenu strehe).

Ta floris ne spada le v anatomijo in spada v vse knjige o družinskem življenju, vsaj ob prosvetljenih časih, ko dela industrija iz cemen-ta kurnike, pa jih označa za vile.

Vestibulum, vestibularni del — opisujejo anatomi pri ušesu in označajo srčni preddvor (srčna preddvora) kot atrij (atrija).

Srčna preddvora imata tanko ostenje in sije skozenj (črna) kri in sta torej temnejša od prekatov. Mi Slovenci bi mogli torej označati takole:

Srce ima dvoje prekatov: t e m n e (atrije) in s v e t l e (ventriculus). — V atrijah se zbira kri iz ven in odteka potem v prekata; atrija (preddvora) sta torej po dejavnosti zbornici — pa bi Slovenci mogli tudi reči:

Kri teče iz ven v zbornici in od tod v prekata. — Kri priteče v atrije, potem odteče v prekata — pa bi Slovenci mogli brez skrbi in strahu rekati:

Vsako srce je sestavljeno z vežja in spre-kata; — pa tudi:

Srce ima dva prostora: predsobo in sobo. Tudi tole je jasno:

Preddvor (atrium) in prekat (ventriculus) sta enako velikega obsega: saj bi kri sicer zastajala. »Preddvor« bi bil torej brez sile p r v i prekat in bi bil »prekat« brez sile d r u g i prekat.

Toda zgodilo se je, kar se je moralo zgoditi: Nemec je ustvaril Vorhof in Slovenec je zaglagolal preddvor.

Venozno žilje, vene, (žile, ki drže k srcu) si predstavljaj kot na gosto razvečeno drevo, le povsem votlo si predstavljaj deblo in veje. Iz venoznih vej teče kri v venozno deblo in iz tega v (votlo) srce.

Arterijalno in venozno cevje (njega debela in veje) leži v našem telesu — in je pri živali prav tako — drugo poleg drugega, pa govorimo, da so arterije po venah s p r e m l j a n e, da vene s p r e m l j a j o arterije.

Imamo torej arterijalno in venozno deblo pa imamo arterijalne in venozne veje in imamo arterijalne in venozne vejice in vejčice in vse to je votlo, je cevasto. Misli si še: da je arterijalno vejčice (ne pa arterije same!) odprto zvezano z venoznim vejčjem, da prideš torej iz srca (iz srčnega prekata) v cevasto arterijalno deblo, potem v cevasto arterijalno vejčice in da prideš iz letéga v cevasto venozno vejčice, potem v cevaste venozne veje, potem v cevasto venozno deblo in da prideš ob koncu poti v (desni preddvor) srce — pa ti bo umevno, da priteče kri, ki jo srce požene v arterije, po venah nazaj v srce, da kri torej pre-kroži vse telo in precurlja vse organe.

Nemec ima za tekanje tekočin oznako *fliessen*; ta je grškega izvora (*φλέω*, r. *fléo* = liti, teči; latinsko: *fluol*). Za tekanje nogate živali ima Nemec oznako *laufen*; za letanje (frčanje) pa ima oznako *fliegen*. Slovenskemu anatomu je nerodno, da (v sklepu) sklepovni konci »tečejo« kot »teče kolo na osi,« pa da iz tekočih sklepovnih koncev tudi kri »teče« — rabil bom torej tudi oznake *cūreti*, *curljati*, *liti* (kri po žilah *curi*, *curlja*, *lije*); zadovoljstva pa mi nima duša ne pri tej ne pri oni besedi.

Vsaki arterijalni veji je prisojeno okrožje, ki mu naj veja dovaja kri, ki naj ga veja prehranja. Tako imamo na notranji plati gornjih lehtij (*Oberarm*; *brachium*) arterijo (*arteria brachialis*), ki je olupna od pazhe skoraj do predkomolčne žličice (*Ellbogenbeuge*; *fossa cubiti*) in požene ta arterija v predkomolčni žličici (v glavnem) 4 veje:

Eno vejo (*art. radialis*) za palčevo plat spodnjih lehtij (*antibrachium*, *Vorderarm*), zapestja, dlani in roke;

eno vejo (*art. ulnaris*) za mezinčevo plat spodnjih lehtij, zapestja, dlani in roke;

eno vejo (*art. interossea dorsalis*) za hrbtno plat spodnjih lehtij, zapestja, dlani in roke;

eno vejo (*interossea volaris*) za dlansko plat spodnjih lehtij.

Vsaka teh arterij — po drugih udih je slično — se razveji in prehaja njeno arterijalno vejčice v posebno, prisojeno ji venozno vejčice, oziroma v posebno veno. Imamo torej toliko obkrajnih vejčij oziroma ven, kolikor štejemo arterij; pa skušnja kaže, da imamo navadno celo več ven kot imamo arterij, da prehaja torej vsaka arterija po več kot eni obkrajni vejenini v vene oziroma venozno cevje.

Imamo trup; na trupu je glava, ob trupu pa imamo gornje (pri živali sprednje) in imamo spodnje (pri živali zadnje) ude ob trupu. Gornji ud ob trupu imenujemo tudi lehti in ločimo: gornje lehti, spodnje lehti, zapestje (*Handwurzel*, *carpus*), dlanski odmerek roke (*dlan*, *metacarpus*, *zaprstje* *ljanežič*, *Mittelhand*) in prste.

Spodnje lehti so ploščate in drži njih en rob proti palcu in njih drugi rob proti mezinču. Palec, Kazalec, Sredinec, Prstanec, Mezinček so čutili in govorili v pravljicah otroških dni — pa je umevno, da imenujem en rob spodnjih lehtij *palčev rob* (*radialni rob*), drugi rob pa *mezinčev rob* (*ulnarni rob*).

Preudaren, po knjigi in šoli nepokvarjen človek, mi je označil palčevo plat roke za *sprednjo roko*, mezinčevo plat za *zadnjo roko*. Leti oznaki ste zlata vredni; anatomu spominjate na grški oznaki *χεῖρ* (r. *hejr* = roka) in *ἀντιχειρ* (r. *antihejr* = nasprotna roka = palec) in na anatomu Albin-a oznako za palec: *manus parva*, majori *adjutrix* = (palec je) mala roka, (dodana) veliki roki v pomoč.

Obkrajne arterijalne vejenine, ki prehajajo v obkrajne venozne vejenine, so spleti kaj drobnih cevčic, tako drobnih, da cevčice prostemu očesu niso vidne, pa je umevno, da nam kar ne gre prav točno pokazati na mesto, ki ob njem arterijalna vejenina prehaja v venozno. Letá *prehodni del* žilnega cevja, letó nežno cevčice, ki je nekam še arterijalno pa ki je ob enem že venozno in ki ga prosto oko več ne razbere — leté cevčice, ki so tanke kot »las«, imenujejo anatomici *kapilarno cevčice* in imenujejo posamno za »las« *tenko cevko* tega cevčja *kapilaro*.

Kapilara ima deblo v latinski besedi *cappillus* (r. *capilus* = las).

Pravimo torej: srce požene kri v arterije (v arterijalno žilje), iz arterij odteka kri skozi kapilare v vene (v venozno žilje) in se kri vrača po venah v srce.

Kapilarna cevka ima v premeru 5–20 μ . Tako drobnih, tako ozkih cevok prosto oko ne razbere. Rúdost (zardečelost) naših organov, n. pr. kože, je v soglasju s številom in svetlino (*lichte Weite*) kapilarnega cevja. O tem par besed.

Vnetje organa označajo v medicini s končnico *-itis*, n. pr. *arteria* — *arteriitis* (vnetje arterije); *derma* (koža) — *dermatitis* (vnetje kože); *coniunctiva* (veznica) — *coniunctivitis* (r. *konjunktivitis* = vnetje veznice).

V vnetih organih — to kaže skušnja — se kapilare razširijo, pa je umevno, da je v vnetem organu več krvi, da vnet organ porudi, da se napne, da nabuhne, da ga olipljemo toplejega od sosesčine — in vse to, ker se kapilare razširijo; razširjene kapilare tišče na živce, v organu pa tak vnet organ tudi čutimo: vnet organ nas boli. Spomni se kožnih tvorov (turov; *tur* = *furunculus* r. *furunkulus*)! Pri tvorju v koži zatilja je koža 1. zabuhnjena (*tumor* = *bula*), 2. je topla (*calor* = *toplota*), 3. je pred vso okolico rdeča (*rubor* = *radost*), 4. je pred vsem boleča (*dolor* = *bolečina*), in ker nas tvor boli, je tudi 5. gibanje (z vratom) ovirano (*functio laesa* r. *funktio léza* = *ovirano gibanje*). Leti znaki so opazni pri vseh vnetjih, pa so zdravniki svoje dni označali vse ono za vnetje, kar je kazalo *tumor*, *rubor*, *calor*, *dolor*, *functio laesa*: kar je kazalo *zabuhnjeno* (oteklost), (močnejšo) *rudost*, (močnejšo) *toplost*, kar je bolelo in kar je oviralo dejavnost.

Spomni se na vnetja veznice (coniunctivitis) — saj ti je že kedaj padlo kaj v »oko«: veznica je za breknila (tumor), oko ti je bilo vroče (calor), je postalo rdeče (rubor), te je skelelo (dolor), veke si stiskal, solzilo se ti je in nisi »nič videl« (functio laesa). Svět, ki ga tule dodajam, ne spada prav za prav v anatomijo, pa je dober svet: vnetih organov ne obkladaj z mrzlim — pa kar sploh si zapomni: obolenih udov ne obkladaj nikdar z mrzlim; mrzle obklade devaj na ude le, če zdravnik to izrečno ukaže. (Mrzle polive Ikneipl seveda ni istovetiti z mrzlimi obklad.)

Obče znane so vrojene (prirojene) plamenaste rdeče lise po koži — skoraj ga ni človeka brez njih; na zatilju jih vidiš, na obrazu, na trupu, na lehteh pa tudi sicer kjerkoli. Lise so časih majhne in rožnate ter komaj komaj vidne, časih pa so prostrane (n. pr. čez vse lice) in so temne, vijoličaste. Pritisni na letáke lise (n. pr. s prozorno stekleno ploščico, pa opaziš, da poblede in — ponehaj s pritiskom — da znova zarde. »Vrojena znamenja« so spléti prav na gosto razrastlih kapilar, ki lije po njih kri, pa so torej letá žilna razrastja rdeča in poblede, če nanje prisneš in s tiskom iztisneš kri.

Nekaj o narejenki »rudost«. V koži, pod kožo (in v vseh organih) curlja rdeča kri in je torej koža (pa vsi organi) v neki usojeni ji meri rdeča. Za letó (trajno, normalno, samoobsebi umevno) rdečnost ne najdem pripravne oznake. Besede: rděč (kakor kuhan rak, kakor kri), rdečak (jabolko), rdečebrač, rdečec (pliček), rdečelic (tíď. glej Peteršnika) označajo nekaj posebno vidnega, nekaj kar iz okolice sili, kar je napadno; beseda »rdeča roža« ti bo zbudila bržčas napačen dojem. Kar najbolj »bleda« koža ima pa vendar neko »svojo« rdečnost in kar najbolj blede koža poblede, posivi, se posinji, ko kri (po smrti) iz nje izgine. Za našo vsakdanjo, navadno, vseobčo, normalno, (dokler živimo) trajno »rdečnost« kože (in organov) sem postavil oznako »rudost«. Beseda r u d pomeni (Caf) rož, braun in je pač sorodna s besedo r u d a (e) = Erz. Naj povem nekaj iz Hyrtla: »Etimologi (tisti, ki razlagajo postanje besed)« — piše Hyrtl — »pravijo, da je (nemška) beseda Blut (kri) otrok grškega glagola βλίο (r. blío = cureti, curljati = hervorquellen). Sodim, da je pravilneje poudarjati sorodstvo besede Blut z davnonemskim ploť (= rud) rož; saj so govorili er ploť en namesto erröten (zardeči) in (nemški) rudokopi pravijo še danes o rdeči srebrni rudi (Rotguldenerz), daš es blute (da krvavi).

NA HORIZONTU MOJIH DNI.

Na horizontu mojih mračnih dni
si se za hip ustavila,
ljubo iztegnila si svojo tiho roko,
z njo dušo mi pozdravila.

Objelo me je živo trepetanje
in k tebi duša se je dvignila —
a šla si dalje kakor bele sanje,
v mojem srcu žalost je neskončno kriknila.

VENCESLAV SEJAVEC.

FUKSIJA IN NAGELJ.

ING. CIRIL JEGLIČ.

Pelargonija in fuksija sta pri nas zlasti na deželi najbolj udomačeni, vsepovsod ju najdeš in nobena moda še ni mogla izpodrinuti teh hvaležnih cvetlic. Na solnčnih oknih in v suhem zraku kraljuje goreče cvetje pelargonij, a v polsenci, kjer je tudi poleti dovolj vlažno ozračje, se z neutrudno živahnostjo razcveta fuksija. Kdo ne pozna lju-

Fuksija Emile de Wildemann.

beznivega grmiča, na katerem binglja včasih sto in sto modrih, rdečih in belih cvetov? Na oknu, balkonu, v vrtu in povsod, kjer se goje cvetlice, uspeva dobro tudi fuksija. Najbujneje, bogato cvetoče fuksije srečavamo navadno v dolinskih vaseh, kjer tudi pekoča poletna vročina ne izsuši ozračja. Posebno veljavo si je pridobila fuksija, ker raste in se razvija zelo hitro, pa obilno, dolgo cvete ter je v vseh svojih potrebah tako skromna in preprosta, da jo zlahka goji tudi tisti, ki ima le malo časa za cvetlice.

Fuksije so doma v gorskih krajih srednje in južne Amerike. Prvo rastlino fuksije, ki je imenovana po nemškem botaniku L. Fuchsu, smo dobili v Evropo okoli leta 1700.

Fuksija torej ni tropska rastlina in zato pozimi ne potrebuje toplote. Baš v tem pogledu pa mnogi gojitelji največ greše. Naravno je, da fuksijam

pozimi listje odpade, ker se morajo rastline odpočiti. V toplem prezimnem prostoru so pa prisiljene, da liste še obdrže in da odganjajo šibke brste, ki ne morejo cveteti; tako se docela izčrpajo moči, ki bi morale biti prihranjene za krepko spomladno brstenje in obilno cvetenje v poletnem času.

Ko začno jeseni nekateri listi rumeneti, zalivaj vedno manj in prenesi rastline, ki si jih gojil v sobi, za nekaj časa na prosto, da se nekoliko utrde. Preden nastopi mraz, jih postavi v hladen (najbolje 4°–6° C) in suh prezimni prostor. Nikakor pa ne smeš prezimovati fuksij v zakurjeni sobi! Deni jih v suho klet ali v nezakurjeno sobo ter prav zmerno zamakaj!

Spomladi, proti koncu februarja ali v marcu, prenesi fuksije na nekoliko toplejši prostor; očisti jih, primerno obreži ter odstrani ves suh les. Šibke vejice prireži v živo. Počasneje rastočim grmičem in kronam skrajšaj vejice na 2–5 oces, sicer pa odrežeš približno polovico.

Ko začno obrezane rastline poganjati, jih presadi. Otresi staro prst iz koreninske grude, korenine primerno obreži in vsadi rastlino v nekoliko večji lonec s krepko prstjo. Presajene rastline postavi med okna in jih na solncu večkrat poškopljaj!

Fuksija
Marinka.
Ima viseče, zelo
bogate cvetove
s pisanimi
časnimi zobci.
Izredno lep
okras
za na balkone.

Fuksije lahko razmnožujemo tudi s semenom, a za sobnega vrtnarja je bolj priporočljivo razmnoževanje s potaknjenci. Vzemi potaknjence od

najboljših rastlin! Najlepše se razvijejo spomladni potaknjenci. Krepke, kratke in jedre poganjke, ki spomladi vzbrste na vejicah, odreži čim bliže sta-

Fuksija »Andenken
an Henkel«.
Cvete v lepih,
živobarvnih grozdkih
in ima sloke
časte vrtove.

rega lesa in tik pod listom ter jih potakni v lahko, peščeno prst; posodo s potaknjenci zamoči in postavi med okna, kjer je toplo in vlažno ozračje. Mlade ukoreninjene rastline nato večkrat presadiš v vedno večje lonce in redilnejšo prst.

Potaknjenci se lahko razrastejo v obliko košatega grmiča, lahko jih pa vzgojimo tudi v drevesce s krono, kakor je opisano v uvodnem poglavju »Nož v roko« in pri mirti. V drevesca je najlažje vzgojiti krepko rastoče fuksije z enostavnim cvetjem, ki že po svoji naravi brzo rastejo; pri takšnih rastlinah se lahko razvije deblo že v prvem letu do 1 m višine in dobimo že v prvem letu majhno krono. Krone večletnih drevesc dosežejo tudi po več metrov v premeru. Posebno priporočljiva in ljubka je v drevesce vzgojena *fuchsia gracilis*, ki je kar posuta z drobnim, rdečim cvetjem. Počasi, slabotneje rastoče in zlasti viseče sorte je pa treba cepiti v višini krone na krepkejše deblo. Starejša drevesca, ki jih gojimo v čebričah in tudi marljivo gnojimo, se kaj lepo podajo na balkonih.

V skupini požlahtnjenih fuksij (*fuchsia hybrida*), v katerih se pretaka po križanju premešana kri raznih vrst in sort, razlikujemo pitane in enojno cvetoče sorte. Dobre sorte, izmed katerih imajo zvezdico zaznamovane pitane cvetje, so n. pr. Adrien Berger (svetlordeča, vnani čašni zobci beli), Charming in Cupido (modra, čašni zobci rdeči), Emile de Wildeman* (velikocvetna, notranji venček rožnato pitan, zu-

nanji zobci rdeči), *Ida Noack* (modra, nizka), *Dollarprinzessin** (rdeč venček, vijoličasti zobci), *Sylvia** (belo pitana, zobci čašne cevi rdeči), *Schneewittchen** (belo pitana z rdečo čašo).

Nekatere sorte so izrazito viseče rasti ter so zelo pripravne tudi za v lampice; tako n. pr. bujna *Marinka* s temnim listjem ter obilnim, enojnim, rdečim cvetjem, ki ima vijoličaste čašne zobce, in *Trailing Queen*, ki ima cvet z vijoličastim venčkom in svetlordečimi čašnimi zobci.

K visečim fuksijam spada tudi neka posebna vrsta iz Avstralije, *fuchsia procumbens* (prokumbens), z majhnimi listki in majhnimi, barvitimi cvetki, ki nastavijo velike, rdeče plodove. To vrsto je najbolje razmnoževati s semenom.

Lepe so tudi potomke *fuchsia triphylla*, n. pr. *Andenken an H. Henkel*, ki se razcveta v grozdih in ima dolge čašne cevi.

Nageljni so naši posebni miljenci in kakor vrasli v slovensko domačijo. Nageljnove cvete ne spreminja in ne zgubi svoje žive barve ter velja zato za znamenje trajne lepote, za znak prijateljstva in ljubezni. Med fajgelček in rožmarin je vpletla naša ljudska pesem tudi goreči nageljnove cvet, slovenska narodna pesem dehti od nageljnove. In če zaideš v zapuščeno predmestno ulico, v hribovsko gorenjsko vas ali pa kam daleč v štajersko gorico, povsod ga najdeš, ki ti razveseli duha: nagelj v zelenem oknu — zvesto pričo slovenskega srca. Stara babica v ubogi viničariji, samotna podeželska učiteljica, šegavi poštar in farovška kuharica, vpokojeni profesor v predmestju pa skromna mlada mojškrca in tam v za-
tišju še samotni gospod kaplan: hej, vsi po vrsti so postavili nagelj na okno, da jim cvete in ves živ ljubezen oznanjuje, in vsi jo pojo, eden tiše, drugi glasneje, vsak svojo in po svoje...

K nageljnem prištevamo tudi znane kitajske nageljne (*dianthus chinensis*), ki jih sejemo v pričetku aprila, da nam še isto leto cveto od junija do jeseni, in brkate klinčke ali turške nageljne (*dianthus barbatus*), ki jih sejemo maja in junija ter prihodnje leto takoj v prvem polletju bogato zacveto. A najdragocenejši in najbolj priljubljen je vrtni nagelj (nagelj v ožjem pomenu besede — *dianthus caryophyllus*) s prelepo pitanim (napolnjenim, gibatim) in vonjivim cvetjem v vseh mogočih zlahtnih barvah. Razlikujemo tri glavne skupine vrtnega nageljna: 1. navadne vrtno nageljne, 2. ponavljajoče ali remontantne nageljne in 3. lončne nageljne.

Navadni vrtni nageljni (n. pr. Grenadin, dunajski nageljni i. dr.) se sejejo v aprilu in maju ter prezimijo na vrtu, kjer zacveto v prihodnjem letu.

Ponavljajoči ali vednocveti remontantni nageljni (*dianthus caryophyllus semperflorens*) dolgo in ponovno cveto (remontirajo). Pri nekaterih zlahnejših plemenih, ki se pozimi goje v steklenjakih, lahko režemo cvetje vso zimo. Na višku vzgoje in najpopolnejših oblik so veliki zlahtni nageljni, zlasti takozvani ameriški remontanti z izredno dolgimi cvetnimi peclji, ki se kot lončni nageljni silijo za zimsko cvetje in zahtevajo posebno skrbno negovanje.

Iz semena se vzgajajo remontantni nageljni podobno kakor navadni vrtni nageljni, toda če jih hočemo prezimiti, jih moramo v septembru vlončiti in spraviti pred mrazom v zračne, svetle rastlinjake (sobe). Ne morejo torej prezimiti zunaj na vrtu. Vrtnarji razmnožujejo zlahtne remontante največ s potaknjenci pod steklom že januarja in februarja, čez en mesec potaknjence presadijo v lončke, potem na prosto, jeseni spev v lonce, kjer potem vso zimo razvijajo bogastvo čudovitega cvetja.

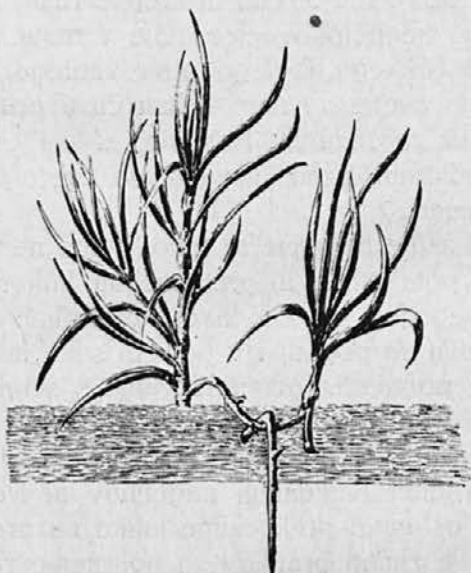
Izmed remontantnih nageljnove je za skromnejšega vrtnarja najdragocenejši in gotovo najhvaležnejši nagelj *Chabaud* (francoski remontant). Ta nagelj je vzgojil francoski lekarnar *Chabaud* (izg. Šabó), ki je križal znani marjetni nagelj (*dianthus caryophyllus* f. *Margaritae*) z raznimi zlahtnimi remontanti. Prvotni marjetni nagelj je doma iz južne Italije ter se odlikuje po svoji hitri rašči (cvete že v prvem letu) in močnem nagonu cvetenja; *Chabaud* je z najsrečnejšim uspehom združil dobre lastnosti marjetnega nageljna z zlahtnimi oblikami in barvami raznih bogato cvetočih remontantov v eno kri. Seveda so potem ta *Chabaudov* nagelj dalje izpopolnjevali in požlahtnjevali še drugi vzgojevalci. Nagelj *Chabaud* ima torej odlično prednost, da že v prvem letu po zaseti, celo v petih mesecih, razvije množico najlepšega in velikega cvetja v bujnih barvah in oblikah, ki se na vrtu razcvetajo prav dotlej, ko jih zatre jesenski mraz. Iz prvovrstnega semena dobimo zelo visok odstotek pitanega cvetja v krasnih čistih barvah. To plemo nageljnove prenese mnogo vročine in suše. Porablja se tudi za okras oken in balkonov.

Imamo torej med remontantnimi nageljni tudi odlične sorte za vzgojo v loncih; s primerno gojo jih lahko prisilimo, da nam cveto pozno jeseni ali pa rano spomladi itd. Kakor smo že omenili, so najuglednejši veliki »ameriški« remontanti.

Jako priljubljene lončne rastline nudi krepko rastoče plemo drevesastih nageljnove z olesenelimi stebli. Ti nageljni vzdrže v sobi po mnogo let, na špalirju dosežejo po en meter višine ter cveto ob različnih letnih časih. Znan in zelo ce-

njen drevesasti nagelj je rožnato cveloči *Souvenir de la Malmaison*. So pa med lončnimi nageljni tudi plemena, podobna po svoji naravi navadnim vrtnim nageljnem; ti navadni lončni nageljni lahko prezimijo zunaj pod snežno odejo ali smrečjem.

Posebne zvrsti vrtnih nageljniov, ki se goje le v loncih in zabojih, so znani *viseči ali gorski nageljni* (»gorenjci«), katere prezimijo v hladni sobi, kjer ne zmrzuje. Tako lepih visečih nageljniov, kakor jih vidiš na kmetih, ne najdeš na nobenem oknu ob prašnih mestnih cestah.

Nageljnova grebenica.

Najboljša lega za nageljne je na zavetnem, a zračnem kraju, kjer vlada jutranje solnce in ne brijejo ostri vetrovi. Nagelj zahteva svež, čist zrak, nižjo in enakomerno toploto ter ob cvetju polno svetlobo. Poleti je nagelj najrajši na prostem.

Čeprav je nagelj pri nas splošno razširjen in ga ni težko negovati, ga marsikod goje zelo pomanjkljivo. Napačno je, če imamo nageljne pozimi preveč na toplem ali pa jim preobilno prilivamo. Potem ni čudno, da jih ugonobijo uši in glivične bolezni. Nagelj zahteva pozimi hladen in svetel prostor in le, ko cvete, mu daj več toplote.

Prst za nageljne naj bo močna in redilna, dobro preležana, rahla in dovolj propustna. Ne jemlji same gnojevke, ki se rada skisa, ampak ji primešaj dobro vrtno prst.

Nekatere nageljne (navadne vrtno, marjetno in Chabaud) razmnožujemo le s semenom. A lončne nageljne naj razmnožuje sobni vrtnar, ki hoče dobiti le polnovredne rastline in si ohraniti zanesljivo lepo cvetje, le na nespolni način. Mnoge umetno pridobljene, a še ne ustaljene sortne lastnosti rastlin se s semenom ne podedujejo. Kolikokrat se hujuje nad goljufivim svetom kakšna Maruša, ki

si je posejala seme od najbolj imenitnih nageljniov, pa ji zraste namesto fistih imenitnih sam hudik onegavi: čisto navadni in ubogi kmečki klinčki! Pri spolnem razmnoževanju iz semena, ki je nastalo po oplodbi, se razvije nova rastlina, novo bitje, ki v svojih lastnostih jasno kaže mešano dedščino po materi in očetu in še po pradedih. Le semenje s čistimi dednimi osnovami, seme, čigar oba spola sta si bila popolnoma enakih in ustaljenih lastnosti, le takšno je stanovitno. Včasih sploh ni mogoče ustaliti v semenu tiste lastnosti, ki bi jo radi ohranili stanovitno tudi pri potomcih. — A pri nespolnem razmnoževanju (s cepiči, potaknjenci, grebenicami, gomolji) prenesemo bistvena svojstva nespremenjena z enega bitja na drugo. Stare rastline odmirajo, njih sočna kri in cvetoča moč se pa pretaka, živi ter raste iz potaknjencev, cepičev itd. vedno dalje. Kar je staro, usahne, a ostane mladost, zelena, v novi lepoti veselo cvetoča mladost.

Pri nageljnih se rajši od potaknjencev ukoreninijo grebenice (glej sliko!). Za sobnega vrtnarja je delo z grebenicami navadno tudi lažje. Grebenice lahko napravljamo vse leto, največ pa poleti. Glavno je, da so poganjki dovolj dolgi in krepki. Cvetno steblo ni za razmnoževanje. Grebenico napraviš takole: S konico ostrega noža prerežeš steblo podolgem od kolenca do kolenca od zgoraj navzdol in pri spodnjem kolencu obrneš nož navzven; tako se vkopana grebenica lahko še redi od matrne rastline, dokler se odklani jeziček dobro ne ukorenini. Če zastaviš nož od spodnjega kolenca navzgor, rezilo rado zdrsnje pa odreže jeziček. Naklani poganjek pritrdiš s kaveljčkom v zemljo, da stopi v njej jeziček navpik, ter ga še nekoliko zasuješ. Okrog nageljna, ki ga pogrobaš, mora biti rahla, dobra prst, ki jo je treba skrbno zamakati. Če je težko upogniti poganjke k zemlji, napravi okoli rastline primeren nasip, a same matrne rastline ne smeš preveč zasuti s prstjo. V sobi lahko vgrebeš grebenice v lončke, ki jih v prikladni višini postaviš okrog lonca z materno rastlino. Približno čez en mesec se prisute grebenice ukoreninijo. Bolje je, da ukoreninjene grebenice še nekaj časa pustiš, da prično krepko rasti, in jih šele potem odrežeš od matrne rastline ter posamič presadiš.

Potaknjenci se ukoreninijo manj zanesljivo. Vendar je potaknjence lažje dobiti in se z njimi nagelj hitreje razmnoži. Nageljniovih potaknjencev ne odrežemo, ampak jih odtrgamo. Jedrovičto rasel vršič z 2—4 kolenci odsmuknemo iz listnih pazduh tako, da je na spodnjem koncu potaknjenca še polovica kolenčeve vdobljine, kar zelo pospešuje ukoreninjenje. Spodnje tri liste in listne nožnice

Bujno cvetoči binkoštni nageljni.

moramo pri potaknjencu odstraniti. Prekratki oziroma premladi in mehki vršiči niso za potaknjence, ker rajši gnijejo.

Nekateri hočejo pri potaknjencih »coprati«; v precepljen spodnji konec potaknjenca vdenejo ječmenovo ali ovseno zrno, češ, da se bo potem mladika rajši »prijela«. Seveda žitno zrno izkali in napravi korenine, a zato se potaknjencec tem rajši posuši. Razumljivo je, da takšna umetelna goja ne more koristiti, ampak potaknjencu le škodi.

Za potaknitev vzamemo velik lonec, denemo vanj na dno črepinjo, ki jo pokrijemo s plastjo vlažne prsti in nato s čisto mivko. Lonec napolnimo le do polovice, pesek razravnamo in zamočimo, nato potaknemo vanj pripravljene nageljnov mladike in spet poškopimo. Potaknjenci naj le z vršiči gledajo iz lonca. Tako so v zavetju, se ne prevrnejo in, če postavimo lonec bolj v senco, jih ni treba pokrivati s steklom. Pri višji toploti (čez 12°C) često nastopi gnitje. Potaknjence zmerno zamakaj, a moraš jih vsak dan popršiti. Po treh, štirih tednih se ukoreninijo. Tedaj jih presadi posamič v majhne lonce z dobro, zrelo kompostnico ter imej lonce še nekaj časa na starem prostoru. Mladim rastlinam, ki so pognale že kakih 10 cm visoko, odrežeš pri ponovnem presajanju vrh, da se potem bolj razkošatijo. To je treba storiti zlasti pri ameriških nageljnih.

Najboljši čas, da napraviš nageljnov potaknjence, je zgodaj spomladi. Posebno pazljivo moraš nageljne prezimiti. Le zračen in hladen prostor je zanje! Nezakurjena soba ali hladna, zračna klet jim desetkrat bolj ugaja kot zatohlo vzdušje v zakurjeni sobi.

Močno pitanim nageljnomo se cevasta čaša na eni strani često razpoči. Da se radi tega cvetu ne pokvari lepota, preveži popek, preden se razcvete, v primerni višini z nitko. Če se razpočijo vsi cvetli posamezne nageljnov rastline, je navadno tega kriva narava tiste sorte. Včasih se pa le nekateri

popki grdo razpočijo, a iz sosednih popkov iste rastline oziroma iste sorte se razvijejo popolnoma pravšnji in lepi cvetovi. To se pripeti n. pr., ako so posamezni popki preveč na solncu ter jim koža na solnčni strani preveč odrdi; tedaj je dobro, če popku odrdelo kožo previdno narežeš tako, da se potem venčni listi lahko razvijejo enakomerno na vse strani.

Končno moramo omeniti poleg vrtnega nageljna kot posebno vrsto znani binkoštni nagelj (Federnelke — *dianthus plumarius*), ki se na vrtovih često uporablja za obrobke gredic in rabate. Je nizke (do 30 cm) in krepke rasti, manj izbirčen in neobčutljiv ter razvije v maju in juniju množico brhkega (belega ali rožnatega), močno vonjivega cvetja, ki nam v tem času prav dobro služi tudi za rezanje. Rastline, ki jim odcvetelo cvetje odstraniš pred osemenitvijo, cveto pomalem še do jeseni.

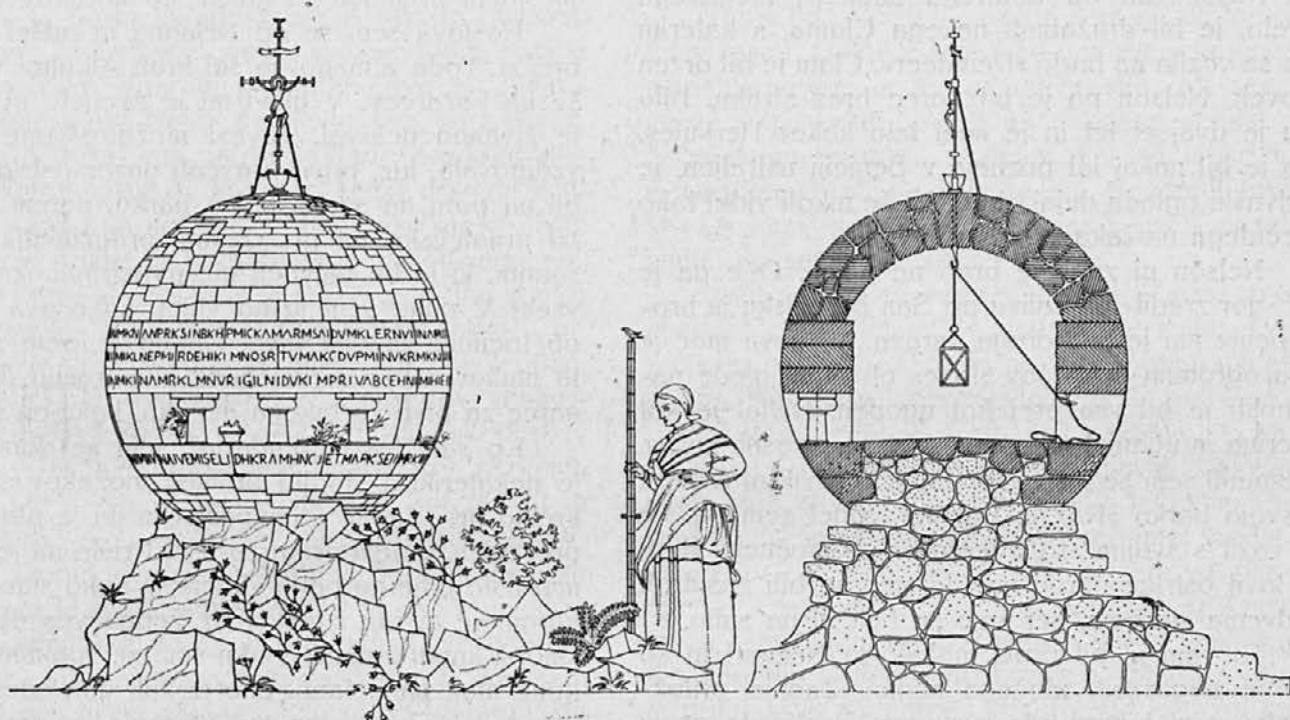
Binkoštni nageljni razmnožujemo na nespolni način, s potaknjenci in grebenicami, kakor remontantne nageljne, in sicer takoj, ko rastline odcvetijo, ker v juliju so poganjki v polnem soku in ne prestari ne premladi. Razmnoževanje s semenom se za boljše sorte ne priporoča, ker se v semenu sortni značaj ne podeduje dovolj stanovitno.

Navadnih binkoštnih nageljniov ni treba uzimovati, oslonejo preko zime lahko na prostem in le v golih zimah brez snega pokrijemo rastline s smrečjem. Pač pa imamo dandanes med binkoštnimi nageljni že tudi remontantne sorte, ki na jesen ponovno cveto; te sorte se uporabljajo kot lončnice in cveto v steklenjaku vso zimo.

Ker binkoštni nageljni voljno prenašajo tudi neugodnejše vreme, vzdrže rastline na vrtu po šest in več let. Starejše rastline so v vrhu jako košate. Pa tudi dvoletna rastlina razvije včasih že blizu sto cvetov. Takšni močni grmiči v strnjenih nasadih se blišče ob gredicah s svojim bujnim in zalim cvetjem kakor cvetoči val, ki ti že od daleč z ljubeznivim sijajem veselo pljuska in te pozdravlja.

Izredno lepo se podajo binkoštni nageljni tudi v cvetličnih zabojih za okras balkonov in oken.

Za vsaditev v lonce so najprikladnejše dvoletne rastline. Binkoštni nageljni lahko presadiš še v polnem cvetju, ker dobro drže koreninsko grudo. Bolje je, če jih vlončiš že v marcu ter jih pustiš do cvetja, kadarkoli ni mraza, še na prostem. Ko se odpro prvi popki, postaviš nageljne v sobo k oknu. Odcvetele rastline, ki si jim vršičke odrezal za potaknjence, vsadiš nazaj na vrtno gredico, kjer bodo prihodnje leto spet cvetele. Za na okna in balkone pa vsadi vsako pomlad nove nageljnov grmiče, ki so doslej rastle prosto na vrtu.

Osnutek za spomenik padlim vojakom z Breznice pri Žirovnici na Gorenjskem. Spomenik predstavlja zemeljsko oblo: zares, skoraj po vsem svetu trohne kosti v vojni umrlih vojakov. Obla, ki meri 7 m v obsegu, je volta. V njej gori večna luč — simbol ljubezni — in sije skozi odprtine med stebriči. Obla leži na skalovju, iz katerega poganja gorsko zelenje: bršljan, planike, sleč, encian. Na pasovih so vklesana imena padlih. Obla bo zgrajena iz rezanega domačega kamna. Stala bo na trati med brezniško cerkvijo in pokopališčem. Za ozadje spomeniku bodo Peči in vrh Stola.

KRALJ ALKOHOL

JACK LONDON. — Iz angleščine prevlel JOS. POLJANEC.

Osmo poglavje.

Dasi je bil moj razvoj v velikega pivca med gusarji-ostrigarji postopen, je pravo močno pitje prišlo vendarle iznenada in je bilo posledica ne hrepenenja po alkoholu, temveč umstvenega prepričanja.

Čim več sem videl življenja, tem bolj sem bil vanj zaljubljen. Nikdar ne pozabim, kako me je čudno spreletavalo po vsem životu v prvi noči, ko sem se udeležil dogovorjenega skupnega pohoda

na ostrige, ko smo se zbrali na krovu barke »Annie« — sami veliki, divji možaki brez strahu in mršave pristaniške podlasice, med katerimi so bili nekateri bivši kaznjenci, vsi pa sovražniki postave, zreli za ječo, v pomorskih škornjih in pomorski opravi, ter se razgovarjali s sirovim, debelim glasom, njim na čelu »veliki« George, ki je imel več samokresov za pasom, da bi pokazal, da je stvar resna.

Ej, ko se oziram sedaj nazaj, vem, da je bilo vse skupaj nizko in trapasto. A nisem se oziral nazaj fiste dni, ko sem prišel v dotiko s kraljem Alkoholom in pričental sklepati z njim prijateljstvo.

Življenje je bilo krasno in divje in doživljal sem pustolovščine, o katerih sem toliko čital.

Nelson, ki so mu rekali »Mladi hudič«, da so ga razločevali od »Starega hudiča«, njegovega očeta, je bil družabnik nekega Clama, s katerim sta se vozila na barki »Reindeer«. Clam je bil drzen človek, Nelson pa je bil norec brez strahu. Bilo mu je dvajset let in je imel telo kakor Herkules. Ko je bil nekaj let pozneje v Beniciji ustreljen, je mrtvaški ogleda dejal, da ni bil še nikoli videl tako plečatega možaka v mrtvašnici.

Nelson ni znal ne brati ne pisati. Oče ga je bil »gor zredil« na zalivu pri San Francisku in brodarjenje mu je bila druga narava. Njegova moč je bila ogromna in njegov sloves ob obali glede nasilnosti je bil vse prej kot ugoden. Divjal je kot zverina in uganjal naravnost blazne, strašne stvari. Seznanil sem se bil z njim, ko sem prvikrat križaril s svojo barko »Razzle Dazzle«; videl sem ga, ko je vozil s svojim »Reindeerom« ob močnem vetru in lovil ostrige okrog nas, ki smo se bili zasidrali z dvema sidroma, ker smo se bali iti na suho.

To vam je bil pravi možak, ta Nelson! In ko me je nagovoril, idočega mimo »Zadnje priložnosti«, sem bil od sile ponosen. Poskusite pa si predočiti moj ponos, ko me je naravnost povabil na kozarec piva! Stal sem pri točilnici in pil z njim, govoril moško o ostrigah in barkah in o skrivnostni zadevi, kako je bil nekdo pognal naboj debelih šiber skozi glavno jadro barke »Annie«.

Pogovarjala sva se in ostala pri točilnici. Meni se je čudno zdelo, da sva ostala. Pivo sva bila že izpila. Toda kako sem jaz mogel prvi iti iz krčme, ko se je velikemu Nelsonu zljubilo sloneti še dalje ob točilnici. Čez nekoliko minut me je v veliko moje iznenadenje povabil še na čašo, čemur sem se odzval. In še sva se razgovarjala in Nelson ni na noben način pokazal, da bi rad zapustil točilnico.

Potrpite z menoj, da razložim svoje misli in svojo nedolžnost. Predvsem sem bil jako ponosen, da sem bil v družbi Nelsona, ki je bil največji junak med gusarji-ostrigarji in pustolovci vsega zaliva. Na nesrečo za moj želodec in sluznice je Nelsona prijela čudna muha, da se mu je zazdelo zabavno napajati me s pivom. Mržnje do piva nisem imel, a samo zato, ker mi okus in učinek piva ni bil všeč, se nisem maral odreči časti njegove družbe. Bila je pač njegova muha, da je pil pivo in da naj ga še jaz pijem z njim. Pa dobro, pripravljen sem bil, za dobro vzeti kratko nevšečnost.

Tako sva se pri točilnici dalje razgovarjala in pila pivo, ki ga je Nelson naročal in plačeval. Sedaj, ko se oziram nazaj na tisti dan, mislim, da je bil Nelson radoveden. Hotel je dognati, kakšne vrste tič sem jaz. Hotel je spoznati, kolikokrat ga bom pustil plačati, ne da bi tudi jaz plačal.

Ko sem bil spil šest kozarcev, sem sklenil, da imam za enkrat dovolj. Zato sem mu dejal, da moram na svojo barko, ki je takrat ležala ob mestnem pristajališču kakih sto korakov daleč.

Poslovil sem se od Nelsona in odšel po nabrežju. Toda z menoj je šel kralj Alkohol v izmeri šestih kozarcev. V glavi mi je zvenelo in duh mi je živahno deloval. Zavest močatosti me je povzdigovala. Jaz, pravi pravcati gusar-ostrigar, sem bil na potu na svojo lastno barko, potem ko sem bil prijateljsko pil pri »Zadnji priložnosti« z Nelsonom, ki je bil največji gusar-ostrigar izmed nas vseh! V duhu sem jasno videl, kako sva slonela ob točilnici in pila pivo. Čudno je, sem si dejal, ta muhavost, ki osreči ljudi, ako trošijo lepe denarce za pivo za takega dečaka, kakršen sem jaz.

Ko sem tako preudarjal, sem se domislil, da je nekaterekrat stopilo po več možakov skupaj v krčmo pri »Zadnji priložnosti« in da je plačal najprej eden, potem drugi za vse. Prišlo mi je v spomin tisto pitje na barki »Idler« in kako smo Scotty, harpuščar in jaz izbrskali iz žepov ves denar, da smo si kupili žganja. Tedaj sem se spomnil na zakone med nami fanti: ako je kak dan eden izmed nas dal drugemu »topovsko kroglo« in lep košček sladke tablice za žvečenje, je drugi dan pričakoval od tovariša povračila.

Zaradi tega je Nelson postajal pri točilnici. Potem, ko je on dal za pijačo, je čakal, da še jaz dam zanj. Pustil sem ga, da je dal šestkrat za pijačo, jaz pa sem nisem zmenil, da bile enkrat plačali! In on je bil tisti veliki Nelson! Čutil sem, kako sem zardel od sramote, sedel sem na privezni kol na nabrežju in si zakril z rokama obraz. Vročina moje sramote me je žgala na tilniku in v lica in čelo. Mnogokrat sem bil v svojem življenju zardel, a nikdar nisem doživel, da bi mi tako strašna rdečica zalila lica kakor takrat.

In ko sem sedel tam v svoji sramoti, sem razmišljal marsikaj in preračunaval vrednote. Porodil sem se bil v siromaštvu. V siromaštvu sem živel. Časih sem stradal. Nikdar nisem imel igrač kakor drugi otroci. Prve moje spomine na življenje je tlačilo uboštvo. Uboštvo je bilo kronično. Bilo mi je osem let, ko sem nosil prvo majhno spodnjo srajco, ki je bila resnično kupljena v prodajalni. In še tisto je bila samo majhna spodnja srajca. Ko se mi je umazala, sem moral zopet nositi tiste strašne doma narejene reči, dokler ni bila oprana. Bil sem tako ponosen nanjo, da sem jo po vsej sili nosil brez drugega vrhnega oblačila. Tedaj sem se prvikrat spuntal materi — razburil sem se do blaznosti, dokler mi ni pustila nositi tisto kupljeno srajco tako, da jo je ves svet videl.

Samo človek, ki je trpel lakoto, ve ceniti jed. Samo mornarji in puščavarji poznajo vrednost

sveže vode. Samo otrok se more z otroško domišljijo sčasoma naučiti spoznavati vrednost stvari, ki jih dolgo ni imel. Že zgodaj sem spoznal, da sem mogel imeti samo one stvari, ki sem si jih sam pridobil. Iz borne mladosti se je razvila bornost. Prva stvar, ki sem si jo mogel sam pridobiti, so bile cigaretné slike, cigaretni plakati in cigaretni albumi. Ni me bila volja, trošiti denar, ki sem ga zaslužil, in zavoljo tega sem za te zaklade prodajal posebne izdaje časnikov. Barantal sem z drugimi fanti za te dvojnike in ker sem obhodil vse mesto, sem imel večjo priliko za barantanje in pridobivanje zakladov. Ni trajalo dolgo in imel sem popolno zbirko slik, ki so jih izdali izdelovalci cigaret, tako n. pr. zbirko slik slovitih konj-dirkačev, pariških lepotic, žensk vseh narodov, zastav vseh narodov, znamenitih gledaliških igravcev, najslavnejših rokoborcev itd. In vsako tako zbirko sem imel v treh različnih vrstah: kot karto iz zavoja cigaret, kot plakat in kot album. Nato sem pričel zbirati dvojnike posameznih skupin, dvojnike albumov. Barantal sem za druge reči, ki so jih fantje cenili in ki so jih navadno kupili za denar, ki so ga jim dali starši. Seveda oni niso imeli tako bistrega čuta za vrednote, kot sem ga imel jaz, ki mi nikdar nikdo ni dal denarja, da bi si kaj kupil. Barantal sem s poštnimi znamkami, rudninami, redkimi znamenitostmi, pličjimi jajci, nikami. Imel sem krasnejšo zbirko ahatov kot vsi drugi fantje in jedro te zbirke je bilo perišče ahatov, vrednih najmanj tri dolarje, ki sem jih vzel kot jamstvo za dvajset centov, posojenih nekemu raznašavcu pisem, ki so ga bili poslali v poboljševalno šolo, preden mi jih je bil mogel vrniti.

Barantal sem z vsako in sleherno stvarjo za vsako drugo in jo vnovčeval v zopet drugih kupčijah, dokler se ni izpremenila v nekaj, kar je bilo vredno. Slovel sem kot barantač. Bil sem na glasu kot lakomen skopuh. Celo kitajskega mornarja sem lahko pripravil v jok, kadar sem imel kako kupčijo z njim. Drugi fantje so me klicali k sebi in mi poverili prodajo svojih zbirk steklenic, cunj, starega železa, žita, vreč iz jute in po pet galon držečih kant za olje — resnica, za kar so mi dajali odstotke!

In ta varčni in stiskaški dečko, ki je bil vajen garati pri stroju za deset centov na uro, je sedaj sedel na nabrežju in razmišljal o pivu, ki je veljalo po pet centov čaša in je izginilo kakor bi trenil, ne da bi se kje kaj poznalo! Sedaj sem se družil z možaki, ki sem jih občudoval. Ponosen sem bil, da sem bil v njihovi družbi. Ali mi je vse moje skoparjenje in štedenje doneslo enako vrednost za eno mnogih vzhičenj, ki sem jih bil užil, odkar sem prišel med gusarje-ostrigarje? In potem, kaj je bilo več vredno — denar ali vzhičenja? Ti možaki se niso bali potrošiti en nikelj ali več. Bilo jim je neznansko malo za denar in so povabili tudi

po osem možakov pit žganje po deset centov kozarček, kakor je bil storil French Frank. In Nelson je bil pravkar izdal šestdeset centov za pivo za naju dva!

Kaj je bilo storiti? Zavedal sem se, da je odločitev resna. Odločal sem med denarjem in možaki, med skoparjenjem in romantičnostjo. Ali sem se moral odpovedati vsej svoji nekdanji cenitvi denarja in ga smatrati za nekaj, kar se lahko troši in razmetava, ali pa sem se moral odreči tovarištvu s temi možaki, ki so včasih imeli posebne muhe, da so ljubili močno pijačo.

Vrnil sem se po nabrežju proti »Zadnji priloznosti«, kjer je Nelson še vedno stal zunaj. »Hajdi z menoj na pivo,« sem ga povabil. Zopet sva stala pri točilnici in se razgovarjala, a to pot sem jaz plačal deset centov! Celo uro garanja pri stroju za dva kozarca snovi, ki nisem maral zanjo in je imela slab okus. Toda stvar ni bila težavna. Prišel sem bil do spoznanja. Denar ni več imel vrednosti. Tovarištvo je bilo nekaj vredno. »Bova pila še enega?« sem vprašal. In pila sva vsak še kozarec in jaz sem plačal pijačo. Nelson je kot večši pivec dejal točaj: »Meni mali kozarec, Johnny.« Johnny je prikimal in mu natočil kozarec, ki je držal samo tretjino tega kot kozarci, iz katerih sva bila doslej pila. Vendar je bila cena ista — pet centov.

Ob tem času me je obšlo prijetno veselje, zavoljo tega me taka potrata ni dosti bolela. Poleg tega sem se učil. V tem plačevanju pijače je bilo vse več kot sama količina. Dodobra sem doumel vso reč. Tukaj pivo sploh ni prišlo do veljave, ampak duh tovarišтва, ker sva skupaj pila! In, ha — še nekaj! Tudi jaz sem lahko naročil majhen kozarec in za dve tretjini zmanjšal zoprno breme, s katerim je tovarišтво obteževalo človeka.

»Moral sem na barko po denar,« sem pripomnil kar tako, ko sva pila, v nadi, da bo Nelson razumel, zakaj sem ga pustil plačati šestkrat zapored. »E, ni bilo prav nič treba,« je odgovoril. »Johnny že zaupa človeku kot si ti — kajneda, Johnny?« »Gotovo,« je pritrdil Johnny in se nasmešnil. »Koliko pa že znaša moj račun?« je vprašal Nelson. Johnny je vzel knjigo izza točilnice, poiskal Nelsonovo stran in seštel ves račun, ki je znašal več dolarjev. Mahoma me je obšlo hrepenenje, da bi zavzemal kako stran v fisti knjižici. To se mi je zdelo, da je končni znak močatosti.

Ko sva pila še nekoliko kozarcev, za katere sem hotel jaz plačati, se je Nelson odločil za odhod. Ločila sva se resnično tovariško in jaz sem jo mahnil po nabrežju proti svoji barki.

Spider je pravkar netil ogenj za večerjo. »Kje si se ga pa nalezal?« se mi je zarežal skozi odprto kajuto. »E, bil sem z Nelsonom,« sem odvrnil malomarno in skušal prikriti svoj ponos.

Tedaj mi je šinila neka misel v glavo. Tukaj je bil tudi eden izmed tistih. Sedaj, ko so se mi bile oči odprle, sem se lahko temeljito izobrazil. »Hajd,« sem rekel, »pojdiva k Johnnyju na kozarec!«

Ko sva stopala po nabrežju, sva srečala Clama. Clam je bil Nelsonov družabnik. Bil je krasen, pogumen, zal, brkat možak tridesetih let. »Pojdi z nama,« sem mu dejal, »bomo pili kozarec, dva.« In šel je z nama. Ko smo zavili k »Zadnji priložnosti«, je baš prihajal iz krčme Kraljičin brat, Pať. »Kam se ti tako mudi?« sem ga pozdravil. »Gremo na kozarček. Pojdi z nami.« — »Pravkar sem pil,« je ugovarjal. »Kaj zato? — mi bomo pa sedaj,« sem odvrnil. In Pať se nam je pridružil in jaz sem se mu z nekoliko kozarci piva prikupil. Ej, marsikaj sem tisto popoldne spoznal o kralju Alkoholu. V njem je bilo vse kaj več kot slabi okus, ki si ga použil. Tukaj se je za abotno ceno desetih centov čemerem, neprijazen človek, ki mi je grozil postati sovražnik, izpremenil v dobrega prijatelja. Še ogrel se je, njegovi pogledi so bili prijazni in najini glasovi so se v dobri volji skupno omehčali, ko sva preresetavala govorice z nabrežja in z ostrižišč.

»Meni mali kozarec, Johnny,« sem dejal, ko so ostali naročili največje. Resnica, in te besede sem izrekel kot izkušen pivec malomarno, kar tako, kot misel, ki mi je bila pravkar sama od sebe prišla v glavo. Ko se oziram nazaj, sem prepričan, da je bil med vsemi edini krčmar Johnny Heinhold, ki je vedel, da sem bil začetnik v pitju pri točilnici.

»Kje se ga je pa nalezal?« sem slučajno slišal Spiderja, ki je zaupno vprašal krčmarja.

»Ej, vse popoldne je tukaj popival z Nelsonom,« se je glasil krčmarjev odgovor.

Jaz nisem nikdar pokazal, da sem slišal te besede, a navdal me je silen ponos. Resnica, celo krčmar mi je dajal priznanje, da sem možak. »Vse popoldne je pil z Nelsonom.« Čarobne besede! Potrdilo viteštva, ki mi ga je dal krčmar s kozarcem pival.

Spomnil sem se, da je bil French Frank tisti dan, ko sem kupil barko od njega, gostil tudi krčmarja. Kozarci so bili natočeni in mi smo bili pripravljeni, da pijemo. »Vzemi še ti kaj, Johnny,« sem dejal, kakor da bi bil nameraval že ves čas reči, a sem zanemaril to radi zanimivega razgovora, ki sem ga bil imel s Clamom in Paťom.

Krčmar me je bistrumno pogledal; spoznal je, prepričan sem, veliko napredovanje v moji vzgoji in si natočil žganja iz svoje zasebne steklenice. To je za hip neprijetno dirnilo mojo varčnost. Vzel je pijačo, ki je veljala deset centov, dočim smo mi pili pijačo po pet centov! Toda užajenje je trajalo samo trenutek. Otresel sem se ga kot nekaj sramotnega, se spomnil svojega spoznanja in nisem pokazal svojih misli.

»Tole kolo mi, prosim, kar napiši v knjižico,« sem rekel, ko smo izpili. In jaz sem imel to zadoščenje, da sem bil priča, kako je mojemu imenu posvetil novo stran in zapisal s svinčnikom svojo terjatev za eno kolo pijače v znesku trideset centov. In kakor skozi zlato meglico sem videl pred seboj prihodnost, ko bo tista stran zelo popisana, prečrtana in zopet popisana.

Plačal sem še enkrat, nato pa se je v silno moje začudenje Johnny odkupil za tisto pijačo, ki je veljala deset centov. Pogostil nas je izza točilnice in jaz sem dejal sam pri sebi, da je bil natančno in prav lepo zravnal naš račun.

»Pojdimo v krčmo St. Louis,« je sprožil Spider, ko smo bili zunaj. Pať, ki je ves dan z lopato metal premog, je odšel domov, Clam pa se je podal na svojo barko, da bi skuhal večerjo.

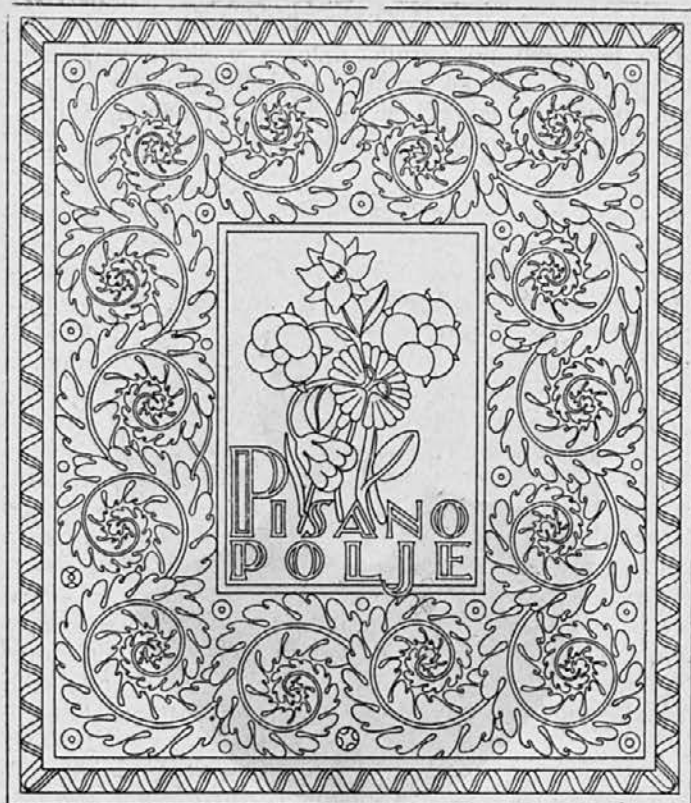
Tako sva sama s Spiderjem šla v St. Louis — šel sem prvikrat tja — ogromno krčmo, kjer je bilo zbranih morda petdeset možakov, izvečine pristaniških težakov. Tam sem se v drugič sešel s Soupom Kennedyjem in Billom Kelleyem. Priromal je tudi Smith z barke »Annie« — tisti, ki je imel samokrese za pasom. Tudi Nelson se je prikazal. Našel sem še več drugih, med temi brata Vigy, ki sta krčmarila tam, predvsem pa Joe-a Goose-a, ki je imel zločeste oči, postrani nos in rožast telovnik in je igral na harmonike kakor kak zavržen angel in je spravljal vase take strahovite množine pijače, kakršnih celo oaklandsko nabrežje ni moglo doumeti in ga je vse občudovalo.

Ko sem plačal pijačo — drugi so tudi plačevali —, mi je šinila v glavo misel, da Mammy Jennie pač ne bo dobila mnogo posojila povrnjenega od zaslužka z mojo barko tisti teden. »Pa kaj zato?« sem si mislil ali pravzaprav kralj Alkohol je mislil zame. »Sedaj si možak in se seznanjaš z možaki. Mammy Jennie gotovo ne potrebuje denarja tako točno kot vse te zadeve. Saj ne gladuje. Dobro veš. V banki ima še drugega denarja. Naj počaka; vrni ji polagoma!«

Na ta način se je zgodilo, da sem spoznal še drugo značilno potezo kralja Alkohola. On ovira pravno. Malopridno ravnanje, ki ga je trezen človek nezmožen, je docela izlahka človeku, kadar ni trezen. Pravzaprav je to edino, kar more kdo storiti, kajti ovira kralja Alkohola se vzdigne kakor stena med neposrednimi željami človeka in davno spoznano pravno.

Otresel sem se misli na svoj dolg pri Mammy Jennie in se še nadalje seznanjal z možaki za malenkostne stroške, za nekoliko malenkostnega denarja in pa pijanosti, ki je postajala neprijetna. Sam ne vem, kdo me je tisto noč pripeljal na krov in spravil v posteljo, mislim pa, da je bil najbrž Spider.

(Dalje prihodnjič.)

50 LETNICA SILV. SARDENKA.

Silvin Sardenko je doma na Posavju (rojen 15. junija 1878 na Ježici pri Ljubljani), ki je v njegovi neutrudni pesmi našlo svojo povečano podobo slovenske zemlje, kot pri Ivanu Cankarju Vrhnika — prečudni kraj, kot pri Otonu Župančiču Bela Krajina. Njegov rojstni kraj, ki mu je pesnik razmaknil meje, da je postal v njegovi duši privid, ki mu kaže tostranstvo, se v njegovi pesmi neprestano prikazuje kot ozadje, kot slika med slikami, zdaj kot domača hiša, kot vas z gredicami, kot cerkva na gori, kot večerni ave... Njegovo tostranstvo je doživljeno religiozno-idilično, pokojno. Njegov svet ni urejen kaos, marveč varen, preizkušen red, ki ga nikoli ne ustvarja na novo, ampak ga sprejetega samo oživilja in mu vtiska sebi sorodnejše oblike. Njegov duhovni svet je nerazdružljivo zvezan z vidnim svetom, ki ga vedno na svoj način izžareva. Kot pravi pesnik sam v »Dekliških pesmih«: Vse nevidno se za vidnim skriva... Tako se njegova pobožnost razvema ob vidnih obrednih dejanjih, ob verskih predmetih, ob svetniških življenjepisih, ob Svetem pismu. Njegovo religiozno čustvovanje, hočem s tem reči, je vezano vedno na nekaj konkretnega, na nekaj že danega. Značilna je v tem oziru Sardenkova izjava v »Obiskih«: »V prihodnjih časih... bo moje literarno delo: v leposlovnih oblikah izraziti one večno-lepe in visoke misli, ki nam jih je ukresal dr. Aleš Ušeničnik v svojih znanstvenih člankih zadnja leta... Te misli so postale last moje duše, in le želim, da pride čas, ko jih izročim preoblečene naši javnosti...« To je osnovna značilnost Sardenkovega umetniškega ustvarjanja; v njem je naš narod dobil za versko čustvovanje prvega resničnega pesnika.

Sardenko je nastopil z našo takozvano »moderno« v literaturi, do katere pa je vendar bil vedno

v neki razdalji, čeprav se iz njenih zvez — naravno — ni mogel iztrgati. Globlji vzrok, se mi zdi, je bil v tem, ker je bila »moderna« po svojem prevratnem čustvovanju in mišljenju Sardenku kot pesniku, ki je imel stalni duhovni krov, nekako tuja, drugi in morda manj važni vzrok pa je ležal v njegovi, prej označeni umetniški naravi, kateri je bila subjektivistična samonavezanost preveč daleč, da bi se drzno spuščal na nova pota, kot katoličan seveda proti v sebi neizpremenljivim resnicam. Vendar pa moramo poudariti dvoje: Sardenko je naš prvi pesnik z osnovnim religioznim čustvovanjem, ki ga je zavestno-umetniško oblikoval in izražal. Kljub snovni in vsebinski navezanosti je Sardenko ustvaril svojstven duševni svet in našel takoj spočetka samolasten izraz, s katerim se je v naši literaturi oglasila nova melodija, lepa in naši duši sorodna. Ne poudarjamo velike pomembnosti Sardenkove v našem slovstvu — Bog varuj — zaradi tega, ker je petdesetletnica. Resno prepričanje je v nas, da nam je ustvaril toliko prelepih pesmi, v katerih gori čista duša, kipeča iz tostranstva v onostranstvo, da je in ostane prvi, ki nam je odkril kot poet — molitev — pogovor z Bogom.

Sardenko je izdal nad deset knjig pesmi. Najboljša med njimi je njegova prva pesniška zbirka »V mladem jutru« (1902), ki je v celoti ne dosega nobena poznejših in ki je polna mladeniško-svečeniške sreče in resnobe.

Nocoj... nocoj je lep večer
in moje duše ni doma:
nekje na potu do neba
premišlja srečo blaženih.

To so stih, melodiozni in polni lepote, kakršni v zbirki niso osamljeni. Napev teh pesmi je izviren, svež in neizrabljen. Njihova zvonkost pa je značilna za vse Sardenkove pesmi, tudi melodija je v kasnejših ostala skoraj ista. Kadar je ta melodija najbolj izčiščena, slišiš v njej pripeve nekkih preprostih, milih zvokov, ob katerih se ti zdi, da si jih nekoč že slišal... Izmed

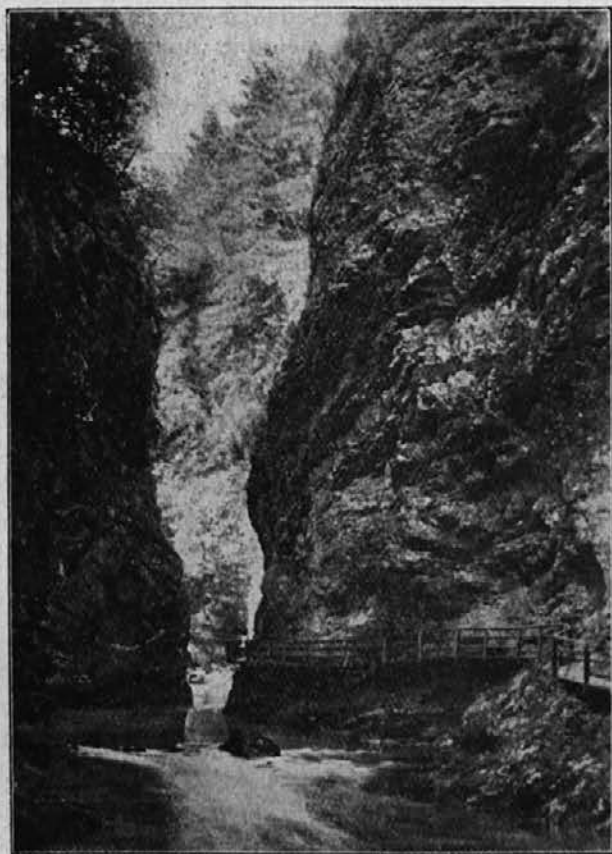
Silvin Sardenko.

póznejših so pesniku najbolj uspele zbirke Roma (1906), Mater Dolorosa (1910), Nebo žari (1916) in Dekliške pesmi (1922). Poslednji dve zbirki sta edini, ki nimata religiozne snovi, pa sta vendar prevevani od pobožnega čustva. Kot taki sta za pesnikov življenjski nazor še posebno značilni. Izbor najlepših Sardenkovih pesmi pa bi najbolj uspešno in prepričevalno pokazal Sardenka kot — pravega pesnika. Ker so skoro že vse knjige razprodane, bi bil tak izbor najlepše praznovanje jubileja in bi ga nam podal samo kot takega, ki ga po pravici ljubimo in cenimo.

Dr. A. Vodnik.

VINTGAR.

Dandanes je Vintgar tako znan kakor Bled ali Ljubljana. Glas o njegovi lepoti se je naglo razširil in Vintgar ima leto za letom več obiskovalcev. Z Bleda prideš tja čez spodnje Gorje (1 uro), ali kreneš z Bleda čez Zásip (pol ure) in čez Sv. Katarino (četrt ure), odkoder je krasen razgled proti Tržiču, Kranju, Kamniku in Ljubljani, potem greš dalje še pol ure in dospeš do 40 m visokega slapa Radovine, ki se imenuje Šum. Nad slapom so zalvornice, pri katerih teče skozi kratek predor nekaj vode do električne naprave pod slapom. Tu se tvori elektrika za tovarno na Savi. Dalje zapaziš 32 m visoko nad seboj kamenit železniški most z enim samim lokom. Tu vozi vlak na Bled, Bohinj, v Gorico in Trst. Ko hodiš kake četrt ure ob desnem bregu Radovine, ki se brzo vije med skalami dalje, kreneš čez most na levi breg in prideš med prave tesni (v sotesko). Divji in slikovit je ta kraj: navpične, skalnate stene se dvigajo proti nebu, voda hrumi in

Tesni v Vintgarju.

bobni in se leskeče v lisočeri barvah in odsevih. Lepo je hoditi po varnih, deloma v skale vsekanih, z galerijami in tremi mostovi opremljenih potih ob zeleni, peneči in iskreči se Radovini, ki čeblja, šumlja in hrumi časih globoko spodaj pod teboj, časih spet

Jakob Žumer, gorjanski župan, odkritelj Vintgarja.

tik ob poti. Soteska se kmalu vzpne in čez četrt ure dospeš do restavracije ob začetku Vintgarja.

Tesni, skozi katere prihrumi in pridrevi Radovina, so bile do novejšega časa povsem neznane. Šele v februarju 1891. leta sta si šla gorjanski župan Žumer in blejski fotograf Lergelporer ogledat visoke, navpične stene ob Radovini. Pot čez skale in bregove je bila skrajno nevarna in težavna; poskušala sta večkrat, se večkrat morala vrniti. Slednjič sta se vendar z velikim naporom prerila dalje med tesni in v sotesko in fotograf je posnel nekaj najlepših delov divje lepe pokrajine. Blejci so koj uvideli, kako bi bila ta divna soteska velikega pomena za njih zdravilišče, če napravijo pota ob Radovini in bo izlahka dostopna. Sestavili so odbor, ki je imel skrbeti za potrebni denar; vse je vodil Jakob Žumer. Z raznimi zbirkami med letoviščarji, s podporo deželnega odbora, Kranjske hranilnice in z veseliciami (na Bledu je pel operni pevec Naval-Pogačnik), so nabrali toliko, da so napravili pot skozi tesni, imenovane Vintgar (to je ime hriba na desnem bregu Radovine) in jo v avgustu 1893 slovesno otvorili. Slovesnosti se je udeležilo krog 300 oseb. Tedaj so odkrili spominsko ploščo v najlepšem kraju v soteski, v Žumtovi galeriji, v spomin zaslužnemu županu Žumru. — Jeseni 1926 je velika povodenj podrla v Vintgarju vse mostove in galerije. »Zveza za tujski promet«, lastnica soteske, pa je nanovo opremila Vintgar in postavila ob Šumu kočico, kjer pobira majhno vstopnino za krilje stroškov.

Mimo mnogih krasot naše slovenske zemlje je Vintgar med prvimi. Primerjati ga moremo s podobnimi soteskami Švice, Tirolske, Avstrijske, o katerih trdijo očividci, da jih naš Vintgar po svoji romantični lepoti še prekaša. Razlika pa je v tem, kako znajo druge dežele izrabiti take lepote in kako se mi pravzaprav le premalo zanimamo zanje.

I. Žirovnik.

NOVE KNJIGE.

Katalog slovenskih knjig. Ob svoji desetletnici Nova založba v Ljubljani. 1927. Predolgo smo pogrešali celoten katalog slovenskih knjig, ki so še na knjižnem trgu. Nova založba je izvršila to prepotrebno delo ob desetletnici svoje ustanovitve. Katalog ima spredaj uvod, ki opisuje zgodovino te knjigarne. Navede, katere knjige je izdala in založila v desetih letih. Sestavljanje takega kataloga je zelo veliko delo. Ni čuda, če so se vrinile nekatere napake, ki pa niso bistvene in jih ni mnogo. Za vsakega, ki ljubi knjigo in se zanima za naš knjižni trg, je ta katalog res dobrodošel. Še bolj potreben pa je za društva in knjižnice. Seveda naj vsak ve, da Katalog ni zamišljen kot nekak izbor knjig, ki sodijo in so priporočila vredne za knjižnice. Vsak ima priliko, da si ogleda, odbere in izbere, kaj bi uleglo soditi v knjižnico, za katero knjige kupuje. Nova založba bo izdajala vsako leto posebej dopolnilne pole h Katalogu. Čez nekaj let pa izide nov Katalog, ki bo pa že imel točno označene knjige, ki so za mladino in za odrasle, ki so slabe ali vsaj nepriporočljive. — Nova založba daje Katalog svojim odjemavcem in društvom, ki kupujejo v njeni knjigarni, brezplačno. Sicer pa stane samo 10 Din.

Album slovenskih književnikov. Založila Tiskovna zadruga v Ljubljani. Uredil dr. Janko Šlebinger. Četverka, 139 strani slik v bakrotisku in XXIX teksta. Čim bolj raste v Slovencih narodna zavest — tem večja se zdi potreba, da sedanji rod pregleda vrste in obraze vseh, ki so se trudili, da so naš narod ohranili in njegovi duši dali izraza z vedo in lepo besedo. (Čeprav bi mi utegnil kdo ugovarjati, vendarle ločim besedi: zavest in zavednost. Narodna zavednost je bila nujno potrebna, dokler smo bili v večni borbi, da otmemo pred potujčevanjem rod in ime. Danes pa mora rasti v nas zavest, da smo narod, narod pa ne samo po jeziku, marveč po vsej svojskosti slovenskega srca in slovenske duše. Izraz srcu in duši pa ne daje nihče bolj kot umetnik, ki je ukoreninjen v narodu; dasi čustvuje občečloveško, pa vendar diha iz njegove pesmi, povesti, slike, glasbe nekaj, kar je samo naše, česar drugod ni ali vsaj na ta način ni kot v nas. In da ta obraz slovenski duši odkrijejo in izdelajo, kolikor doslej še ni bil, je naloga bodočih rodov: ti bodo šele utrdili in izoblikovali slovensko narodno zavest v nas, v svetu pa baš s tem izpričali, da smo res narod.) Potrebnost, da pregledamo vrste naših mož in žena v preteklosti in sodobnosti za nadaljnjo porast in poglobitev narodne zavesti, dokazujejo kar trije zborniki, ki so skoro hkrati izšli v tisku: Avgusta Pirjevca Slovenski možje (opisana 102 narodna delavca), Ivana Laha Vodniki in preroki (opisanih 14 mož in njih doba) pa Album slovenskih književnikov, ki ga je uredil dr. Janko Šlebinger. Dočim se prva dva omejujejo le na umrle, nam Album v slikah prikazuje tudi še žive. Prav gotovo se je lega Albuma vsak veselil. Lepa je izvršba, oblika in papir. Delo ni bilo lahko za urednika. Toda kljub trudu in vsemu nas ne more povsem zadovoljiti. Če je šlo samo za književnike, potem naj bi bili resnično samo ti v Albumu. Če je šlo za našo umetnost sploh, potem vse kako pogrešamo glasbenike in upodabljajoče umetnike. Če pa je bil namen izdati Album tistih, ki so samo

z besedo kot književniki, znanstveniki in voditelji (politiki, organizatorji) gradili stavbo slovenstva, potem pa je večna škoda, da se ni žrtvovalo vsaj še nekaj stranic in bi prišli v Album tudi še oni, ki res zaslužijo, pa so izpuščeni. Pregledovavci Albuma trdijo, da je kakih 40 resnih in veljavnih književnikov prezrtih, in sicer takih, ki so mnogo bolj pomembni kakor nekateri v Albumu. Če je to povzročilo skoparjenje založništva, je slabo gospodarjenje. Če je pa na urejanje vplival vzrok, ki se ob takem delu ne sme pojaviti, je to kulturni greh, ki mu je težko najti odpuščanja. Ob lepi knjigi bi nam bilo resnično žal tega greha. Po 5. maju velja broširana knjiga Din 150.—, vezana Din 180.—.

R. C.

POMENKI Z NAJMLAJŠIMI.

Milvinski: Čustvuješ toplo in mehko. Zato je tvoje polje osebna lirika, najboljši si, kadar izražaš svoja osebna doživljanja. Rodoljubna pesem (»Mučeniki«, »Naša Golgota«) se Ti ne posreči, ker se ne moreš dvigniti nad povprečno, uradno rodoljubno čustvo. Pazi bolj na idejno vsebino svojih pesmi! Obdelavaš preveč vsakdanje in stare misli. Dar jezika imaš, pripoveduješ lepo. Zunanje oblike ne zanemarjaj nimenoma, češ, da bom moderen! Vem, da se v tem marsikdo vara; a bistvo moderne pesmi ni »prosti verz!«, ampak notranja, miselna in čustvena ubranost, ki se more zelo lepo združiti z oglašeno zunanjo obliko. Piši globoke misli in jedrnat, pusti pesem, da se preleži, in jo potem znova kritično presodi — to je v kratkem moj nasvet. Stori tako tudi z zbirko »Med pšenico« in jo čez par mesecev pošlji! Potem, mislim, ne boš lahko zapisal med dobre verze n. pr. takele kitice:

»Sel strganih bi prs naproli
in z mrzlim srcem pel v roki
k deželi preko vsega zlega,
kjer roka kar po ciljih sega.«

(»Cilji.«)

In studiraj pesnike, veliko in resno! Imaš sile, a je še treba precej vztrajne šole, da dozoriš za javnost. Zdravi!

LJ—e: Velja, kar sem pisal. Impresija »Slovenske gorice« našteva, a ne nabere v enoto, nič ne žari iz pesmi. V »Pomladi« poleg tega moti še napačno, nelogično pojmovanje verza:

»Ko zlati trakovi bliščijo žarki pomladnega solnca. Vsa pisana je naša poljana,	vse polno je zelenih vej in Drava vije val srebrno žuboreči.«
---	--

Taka delitev verzov Ti je prešla že v navado in — skoro razvado. To more slepiti, a pesmi prej škoduje kot koristi. Verz mora biti miselna enota in lepota tudi sam zase, samostojen ud na organizmu cele pesmi. Naravna delitev gornjih verzov je pač ta:

Ko zlati trakovi bleščijo žarki pomladnega solnca. Vsa pisana je naša poljana, vse polno je zelenih vej in Drava vije val srebrno žuboreči.

Otresi se te manire in doživljaj enotno, če hočeš kdaj kaj dobrega napisati!

Bogojančar: Najbolj važno sem že povedal. Tvoja dikcija prija. Veslaš za Rilkejem in T. Vodnikom. Pazi pa, da ne uтониš v prostem verzu in se razbliniš! Skušaj biti še bolj jaseń! Bolna žalost ni pesniško plodna, le prerada razje in uniči pesnika in tudi človeka v njem. Pesem mora žalost ukleniti in obvladati. Zato »Pomladi ni« ni uspela pesem. »Poč v višave« je lepa stvar, samo skoro pretemna.

Zorzuť: »Velika noč v Brdih« poje, le nasprolja (pomlad — smrt, gloriya — vzdih) se prehitro menjajo, da bi vplivala pesniško. Pozna se, da so prisiljeno združena. Pesem se mora razvijati naravno, zato pravimo, da se mora izliti.

B. Skromen: Te pesmi so in niso. Spotikajo se še, a dokazujejo notranjo silo. Dobro začetniške pesmi, dasi še niso kar za tisk. Čustvuješ naravno in globoko. Varuj pa se nemogočih slik (iz krvi mi je vzbrstela lučca, v duši sije podoba Krista in jaz klečim pred njo)!

»Kaj naj čitam in studiram?« — Priznane moderne pesnike predvsem, potem tudi noveše letnike literarnih revij, ako jih dobiš — a te kritično — in n. pr. Preglejte članke v »Mentorju« med vojno in po njej. Pozdravljen!

M. B. v C.: Prvi vtisk Tvojih pesmi ni enoten. V »Spominu« in »Dveh mladih« kažeš čuť za lirično mehkość in globino, a »Moje življenje« in »Pa ne zameri, dekle!« sta nekam robati, jezik ni pesniški in vsebina preplehka. »Za mamó se orijo klici in vik na pomoč« menda ne bo lirično.

Ivan Šterk: Vrsta enako zvenceh besed ni pesem!

»S temnimi oblaki mesec se zagrinja, z urnimi koraki bliža se boginja.	Kamor njena noga stopi, je trohnoća, kamor bela toća seže, je puščoba.«
---	--

Bojim se, dragi, da še ne veš, kaj je pesem. Da si fant, verjamem, pesnik pa nisi.

St. A.: Pogrevaš stare motive, zato ne doživljaš vsakega verza (»Vrnitev«):

»Tam daleč za gorami rodna vasica stoji, pred hišo na pragu sniva cel dan mamica siva.	Iz veže, čez prag me gleda, trudna na klopico seda, ne ve za sinovo gorje, za prevare in boje.«
---	--

Čuťiš, kako sta zadnja dva verza razumsko pridejana in nedoživeta? »Po srečo« — na tuje in z gore še zadnji pozdrav domu — je preveč starinski motiv in celo v stari obleki, zato ne ugaja.

NAŠE SLIKE.

Svetniki slavé skrivnost svete Trojice. To sliko je naslikal Dürer leta 1511 za oltar v kapelci zavetišća obubožanih nürnbergskih meščanov. Naročnik, livar Matej Landauer, ki je tudi iz svojega ustanovil ta dom za siromašne meščane, je želel, naj bo slika na čast Vsem svetnikom. Dürer je nalogo sijajno rešil, tako da to delo prištevamo ne le njegovim najboljšim sploh, temveč ga smatramo za eno najbolj dovršenih nabožnih slik v nemški upodabljaóci umetnosti.

Prizor se dogaja visoko nad zemljo, ki jo globoko spodaj vidimo kot zelo oddaljeno pokrajino. Gledavec se nahaja v taki višini, da se mu nebeški prizor zdi blizu, zemlja pa daleč vsran. Zato je na tej podobi vsa skrivnost dogodka odstranjena in se vse dogajanje zdi približano, čisto naravno in samo ob sebi razumljivo. V nepopisni vzvišenosti stoluje sredi zborov nebešća-

nov Bog Oče in drži v rokah, ki se zdi, da s svečano kretnjo (glej prečudno mogočno nagubani plašč!) blagoslovljajo zbrane množice, razpelo s križanim Sinom. Nad njim plava v oblakih sredi kroga angelov bel golob, simbol svetega Duha. Na obeh straneh svete Trojice se vrsti zbor angelov, ki nosijo mučilno orodje. Pod njimi, v tretjem krogu, so zbrani svetniki. Na levi množica mučnikov in mučenic novega zakona, ki jih vodi Marija sama, na desni junaki stare zaveze, med njimi Mojzes z zapovedmi in David s harfo. Pred njimi kleči sveti Janez Krstnik. Še eno stopnjo niže so zbrani verniki bojujóće se in trpeče cerkve. Tu niso upodobljeni posamezniki kot zastopniki človeških znančaja v, temveč pripadniki raznih stanov, kar kaže na pojmovanje tiste dobe, ki je ljudi točno poznala le po stanovih. Levo je duhovništvo, ki ga vodi papež. Za njim je kardinal. Z vljudno kretnjo levice vabi plahega ustanovnika Mateja Landauerja, naj se približa. Za tem kleče ženski člani njegove družine. Na desni strani so v četrtem krogu posvetni verniki, s cesarjem na čelu. Ta se z neizrečeno doslojanstvenostjo obraća h kralju, ki kleči za njim. Nato slede plemiči, vojaki, drugi svetški mogotci in na koncu preprosto ljudstvo. Čisto spodaj, v peti ravnini, stoji ob vodi na desno slikar sam. Oblečen je v dolg svečanosten plašč s kožuvinastim ovratnikom, na katerega mu padajo dolgi kodri. Z roko drži kamenito ploščo z napisom, ki pravi, da je Albrecht Dürer iz Nürnberga v letu 1511 izvršil to sliko.

Pri tem delu opazovavec ne ve, kaj naj bi bolj občudoval: skladnost polnih, sočnih barv, ali zmiselnost, s katero so sestavljene skupine postav in vse med seboj speť strnjene v celoto. Vtisk življenja, nemirnega valovanja teh skoro nepreglednih množic angelov, svetnikov in zemljanov je dosežen. Slavnoštno razpoloženje veličastnega prizora je dobro izraženo. Pa tudi posameznosti so izdelane do skrajnosti. Mogočna postava Boga Očeta privlačuje pogled z močjo, ki se ji ni mogoče upirati. Sijajni so liki papeža, cesarja, kardinala in še prav posebej podoba naročnika, skromnega starca Landauerja, ki ga je kar strah in sram v tem sijajnem zboru nebeščanov in zemljanov.

Žal, da naša reprodukcija ne kaže slike v njenem okviru, ki ga je Dürer sam zasnoval, izvršil pa znameniti njegov sodobnik, kipar Veit Stoss. Okvir je zelo širok in bogato pozlaćen ter okrašen z rezljanim okrasjem. Zgoraj so v polkrogu razne plastične postave, pod njim prizor iz poslednje sodbe, spodaj pod sliko pa napisna ploščica. — Sliko hrani dvorni muzej na Dunaju, prvotni okvir pa je v narodnem muzeju v Nürnbergu.

Dva bakroreza. Med Dürerjevimi bakrorezi zavzemajo posebno odlično mesto trije listi: »Melanholija«, »Sv. Hijeronim v celici« in »Vitez, smrt in hudič«. Stara je trditev, da ta tri dela tvorijo miselno enoto, ki jo je že avtor sam z njimi hotel izraziti. Naj bo že kakor hoče, gotovo je, da je Dürer v teh treh plodovih svoje bogate domišljije posegel tako globoko v tajnosti človeške nature, da še danes, po več nego štiristo letih, polnijo dušo gledavca z globokim zavzetjem. Prva dva prinaša današnja Mladika. Zato si ju bomo natančneje ogledali.

»Melanholija« je ime prvemu bakrorezu, ki se bo zdel površnemu pogledu docela nerazumljiv in skrivnosten. Predstavlja ploščad nekakšnega visokega poslopja, stolpa morda ali svetilnika. Na desno se dviga

poslednje nadstropje. V ospredju sedi mogočna postava ženske s peroti, ki si z levico podpira glavo. Plemeniti obraz izraža globoko tugo. Čelo je ovenčano z lovorjem, ki poganja mladike. V naročju ji leži knjiga, v desnici drži šestilo. Krilato žensko postavlo obdajajo razni predmeti, ki jim na prvi mah ne veš namena in zmisla. Na mlinskem kamnu za ženskim genijem sedi angelček, ki marljivo piše, pred njo leži zvil velik, utrujen hrf. Vse naokoli leže klešče, žebliji, klavdivo, oblič, žaga in ravnilo, velik kristal, krogla in topilnik. Na steni visi zvonec, peščena ura in tehtnica.

Kaj je hotel umetnik povedati z vsem tem orodjem, ki predstavlja razne vede in umetnosti? Kaj naj znači magični številčni kvadrat na zidu?

Ženska naj bo, kakor so umevali to Dürerjevo delo že pred stoletji, boginja merilske znanosti. Navzlic vsem svojim instrumentom jo navdaja moreča nejevolja, ker je spoznala pomanjkljivost in nedostatnost svojih znanstvenih pripomočkov. Mali genij, ki neutrudno piše in računa, je prisposoba omejenega človeškega spoznanja, utrujeni pes misel človekova, ki je opešala po napornem zasledovanju resnice. Lestva (znak stavbarstva), ki je prislonežna na zadnjo vzvišino, je kakor vprašaj, bo li kdaj ta stolp dozidan in bo li kdo še dospel na vrh. Tehtnica je znak pravdoznanske jezičnosti, zvonec predstavlja glasbo, vsakovrstno orodje, ki leži razmetano naokoli, razna mehanična in tehnična znanja. Drugi predmeti predstavljajo aritmetiko in geometrijo, zvezdoznanstvo in stavbarstvo in vse druge panoge vede. Spodaj v ozadju se širi morje, ob zalivu stoji mesto, preko nebesnega svoda je razlit soj tajinstvene luči in komet žari na nebu. Nad stolp je priplaval netopir, turobni nočni gost, ki nosi trak z napisom: »Melencolia«.

Ni žalost sama nad nepopolnostjo teh zemeljskih instrumentov za petero človeških čutov, ki je zmračila ponosno lice božici človeškega razuma. Omejenost spoznanja, ki z nezadostnimi in omejenimi sredstvi hoče spoznati neomejeno, to je vzrok njeni lugi: tragika znanosti, tragika človeškega razuma. Vsa ta podoba hoče povedati, da ni spoznanja nadčutnih in večnih reči brez višjih in popolnejših spoznanj, ki so dana človeku le po višjem razodelju in navdihnjenju.

»Sv. Hieronim v celici.« V poznogotski sobi, ki je urejena tako nekako, kakor so bile sobe nürnberških meščanov ob Dürerjevem času, sedi za mizo častiljivi pisec in piše na majhnem podstavku. Pred njim stoji posodica s črnilom in razpelo. Zadaj na steni visi široki kardinalski klobuk, ki ga je zavrnil, ko so mu ga ponudili, peščena ura in razna hišna drobnarija. Z lesenega stropa visi romarska buča. Na okenski polici je videči mrtvaško glavo, po klopeh so razpostavljene knjige in blazine. Pobožni pisec si je izbral eno izmed njih, ko je odložil svoje cokle in jih postavil pod klop, preden je sedel k pisanju. Skozi okna z okroglimi stekli lijejo solnčni žarki. Na toplem solncu se greje velik lev, ki mu je nekdanj svetnik v puščavi iz šape izdrl trn in ki je od tedaj verno sledil puščavniku. Ob mogočni zveri brezskrbno počiva mali psiček.

Podoba diha čudovito pokojnost in samoto. Vse je v tej prijazni meščanski sobi tako domače, tako toplo, da nehoče zavišati učenega samotarja, ki mirno sedi in piše knjigo o večnih resnicah. Nobenega dvoma, nobene skrbi, nič nemira niti žalosti ni v starem cerkvenem učeniku, ki se pogovarja z Bogom, izvorom in koncem vse modrosti.

V »Melanholiji« je umetnik pokazal moreči dvom in obup, ki sledita iz spoznanja, da sredstva znanosti za dosego poslednjih resnic ne zadostujejo, »Sveti Hieronim« pa je priča, da je zadovoljnost in mir mogoče najti le v veri. K tema dvema bakrorezoma pride kot tretja še podoba viteza, ki v bojni opremi v zaupanju na Boga in večnost jezdi sam skozi samotno sotesko, pred njim smrt s peščeno uro, za njim hudič v podobi čudne, napol človeške, napol živalske spake. K tragični sliki, ki kaže nemoč človeškega razuma in k idiličnemu prizoru verne vdanosti in poglobitve v božje resnice, je s tem tretjim delom Dürer pridružil še sliko odločnega in neustrašenega moža dejanja brez strahu in pomislekov, poosebljeno viteštvo. — Oba naša bakroreza je izvršil mojster leta 1514.

Dürerjev lastni portret. Kakor mnogi drugi slavni slikarji, se je tudi naš mojster večkrat sam slikal in ohranjenih je še danes šest njegovih avtoportretov iz raznih dob življenja, kjer se je upodobil v lepi, bogati obleki in z lasmi, ki jih je po tedanjem običaju nosil prav dolge in močno skodrane. Najstarejša je zanimiva risba, ki jo je napravil, ko je bil trinajst let star. Tudi na mnogih drugih slikah in listih ga opazimo kot slučajnega postranskega gledavca. Tako n. pr. tudi na sliki »Svete Trojice«. Najlepša njegova lastna podoba je pa gotovo slika iz leta 1500, ki se zdaj nahaja v monakovski Pinakoteki. Kaže devedindvajsetletnega mojstra v rjavi, s kožuhovino obšiti obleki. Podolgovati obraz, ki je obrnjen naravnost proti gledavcu, je vzor moške, resne lepote: razumno visoko čelo, dolg, močan nos, lepo oblikovana mehka usta z nekoliko močnejše naznačeno spodnjo ustnico, lepimi brki in majhno brado. Najlepše so oči, dvoje globokih, vprašujočih oči. To je pogled modrega spoznanja in pogled preproste, otroško dobre duše. Ves obraz je obdan z dolgimi kodri, ki mu pravilno padajo na obeh straneh prav do ramen in še globlje. Vse obličje diha redko plemenitost in vzvišenost. To je res podoba umetnika po božji volji, ki je žlahten človek, pesniška osebnost in globok mislec. Isto odličnost kaže njegova desnica, slikana s prav posebno ljubeznijo. Tako je morala biti blagoslovljena roka umetnika, ki je ustvaril toliko lepote, porojene iz plemenite duše in prekipevajoče domišljije. Dürerjev monakovski avtoportret, ki izvira baje iz nürnberške mestne posvetovalnice, je povsem uspel poskus, podati svojo lastno podobo v nekam višje stopnjevani obliki, ki kaže sicer znake idealiziranja, vendar je pa še vedno čisto življenjska slika resnične notranje in zunanje plemenitosti.

Apokaliptični jezdec. Kakor je zagonečna vsebina »Skrivnega razodelja« evangelista Janeza že zgodaj raznemala duhove mislecev in učenjakov, tako so veličastno-mračne podobe, ki jih vsebuje ta del svetega pisma, vzbujale od početka zanimanje slikarjev. V nemškem slikarstvu je bil pa baš Dürer prvi, ki ga je obdelal v zbirki lesorezov na čisto svojstven način. On je zgostil v podobo, ki je ostala živa še po več nego 400 letih, tudi privid širih pošastnih konjenikov. Kaj je vzrok, da je to Dürerjevo delo moglo kljubovati vekom in da še dandanes z enako vsiljivo in krepko govorico učinkuje na nas, pozne potomce?

Umetnik je zgrabil hip, ki ga popisuje evangelist, medtem ko lagnje odpira prve širi pečate: širje jezdec, poslani na svet, da pogube četrti del vseh živih, dreve na svojih konjih preko zemlje. Zmagavec-kuga (s puščico ter lokom), Vojska (z mečem), Glad

lehtnico) in Smrt (s koso), to so imena teh pošastnih maščevavcev. V daljavo jim je uprt pogled, kot da jih čaka še dolga pot, tako da se za trop zemljanov, ki trepetaje čakajo, da jih pomandrajajo kopita zbesnelih konj, niti ne zmenijo. Divje nagel je njihov dir, ki se ne ustavi niti za hipec. Saj — kako že pravi Pismo? — »in pekel je šel za njim...« Že se odpira peklenko žrelo, da pogoltno grešnike.

Umetnik je svojo nalogo rešil tako vzorno, da je ta njegov lesorez postal zgled vsem kasnejšim, ki so se bavili s tem problemom. Jezdecev ni postavil lepo v vrsto. To bi bilo dolgočasno in ne bi moglo izražati tiste divje naglice, ki jih žene. In kako je odlikoval Smrt, ki je najstarejša in najmogočnejša teh štirih pokončevavcev? Ni je naredil večje, kakor so to delali v tistih časih njegovi vrstniki, ki so slikali Boga največjega, anjele manjše, a kralja speč večjega od služabnika. Ne, kakor v porogljiv zasmeh in da še prav posebno očitno pokaže njegovo strahoto, je prikazal četrtlega jezdeca — Smrt kot izsušenega, čisto onemoglega starca na izmozganem, majhnem kljuseu. Kot zadnji jaše ta pošastni stavec, ki je jačji od Vojske in Lakote. Za njim se odpira žrelo pekla, da pogoltno pokošeno in pomandrano človeško žetev. V kopici vidimo zastopnike vseh stanov v sodobnih oblekah: kmeta, viteza, meščana in gospodinjo, kupca, kralja s krono na glavi in duhovnika. Pred nobenim stanom se smrt ne ustavi. Vsem je zapisana ista usoda: pogin.

Zanimivo je primerjanje Dürerjevih »Apokaliptičnih jezdecev« s sliko Petra Corneliusa. (Glej lansko Mladiko šte. 7, str. 243!) Dočim dreve konjeniki pri prvem kakor vihra preko zemljanov na tleh, je Cornelius njihovo brzino vsaj nekoliko zmanjšal, jih ustavil za hip. toliko vsaj, da pokončajo uboge ljudi pod seboj. Pri prvem je važnejša skrivnost in groza prizora, pri drugem je opaziti tudi skrb za lepo obliko, za smotreno strnjenost obeh skupin in njunega medsebojnega odnosa. Dürer je osredotočil svoje prizadevanje na duhovni izraz, ta pa na oblikovno popolnost; prvi je v tem delu bolj tolmač globokega zmisa tega prizora, drugi pa oblikovavec, ki se ga je skrivnostni predmet s svojo divjo tragiko globoko dojmil.

S tem delom, ki je leta 1498 izšlo med drugimi njegovimi lesorezi k Apokalipsi, je sedemindvajsetletni mojster vzbudil občo pozornost vseh poznavcev umetnosti. Delo samo je miselno tako globoko, poleg tega pa kot lesorez mejnik v zgodovini te grafične panoge. V njem je prvič v večjem delu zmagala prava lesorezna tehnika, ki združuje obrisno linijo in nasprotstvo belo-črnih ploskev v celoto. Pred njim je lesorez obstajal iz samih obrisov, ki brez sodelujočega učinka ploskovnih barv niso samostojno mogli obstajati. Dürer je z »Apokaliptičnimi jezdec« pokazal, kako bogate in mnogostranske so (pri vsej preprostosti) izrazne možnosti lesoreza, ki je v njem dosegel prvič resnično umetnostno, skoro neposnemljivo višino.

Slika 93 letnega starca je nastala leta 1521, ko se je Dürer mudil na Nizozemskem. Občudovanja vredna je točnost, s katero je slikar upodobil najmanjše podrobnosti, a vendar obenem podal sijajno podobo silne starosti, ki je razorala lice utrujenega moža. Risba se nahaja na Dunaju.

Veverici (iz l. 1512) in Zajec (iz l. 1514) sta primera skrbnega opazovanja žive prirode, ki ji je umetnik znal vdihniti poleg resničnosti še več, neko trajnejšo, splošnejšo vrednost namreč. Zanimivo je, s

kakšno čudovito podrobnostjo je obdelan lik zajca, da lahko vsako dlačico zase opazuješ. Obe deli sta risbi s peresom in deloma prevlečeni z vodnimi barvami.

Magični kvadrat na »Melanholiji«. Med drugim orodjem in pripravami, ki obdajajo sedečo boginjo modrosti na Dürerjevi »Melanholiji«, vzbuja gotovo prav posebno pozornost tudi čudni številčni kvadrat na steni. Ta takozvani Jupitrov magični kvadrat ima dva pomena: mističnega in astrološkega. Posebnost tega kvadrata je v tem, da vsota števil, kakorkoli jih sešteješ, znaša vedno 34, skupna vsota vseh pa 136.

16	3	2	13
5	10	11	8
9	6	7	12
4	15	14	1

Po starem izročilu ta Jupitrova križanica, »tabula lovis« starih, ugodno vpliva na saturnično naravo človeka-melanholika. Kakor znano, so stari narodi pripisovali posamezne notranje človeške organe raznim planetom, ki so jim dajali posebna koristna svojstva in lekovite moči. Tako so bila Jupitru posvečena jetra, vojnemu bogu Martu pa žolč. Bolezenske žolčne procese so izvajali iz nasprotujočih si delovanj Jupitra in Marša. V grščini se imenuje žolč »chole«, črn pa »melas«. Melanholija je torej črnožolčnost.

V židovski mistiki, skrivnostnem nauku o nadnaravnih resnicah, ki se je razvil v srednjem veku in ki ga poznamo pod imenom »kabála«, so bile zamožne številčne sestave velikega pomena. To je tem bolj razumljivo, če se spomnimo, da se v hebrejščini številke pišejo s črkami. Posebno pogosto se ponavljajo v kabalističnih formulah števila 4, 16, 34 in 136.

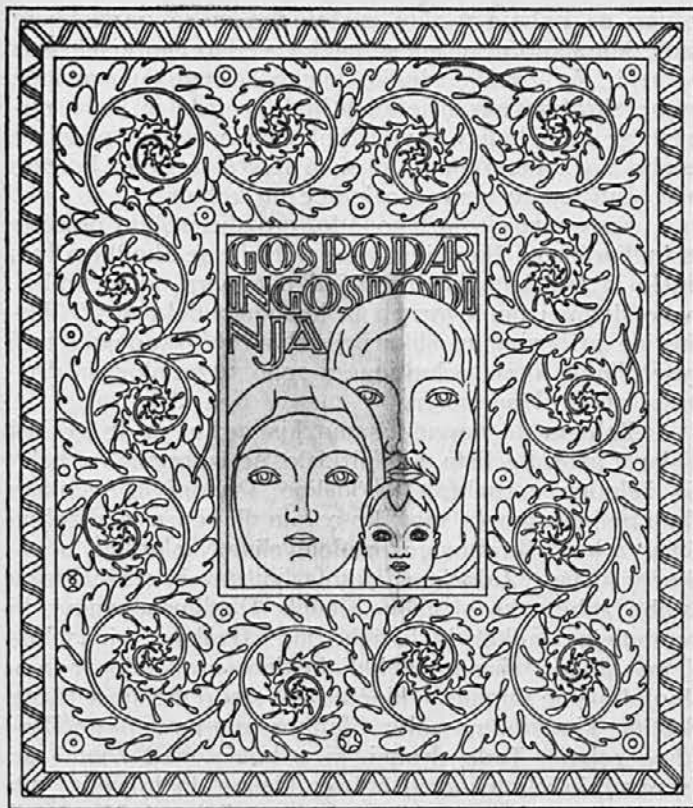
Sicer pa pozna tudi že Sveto pismo posebna skrivna značenja števil in številčnih skupin. Tako bomo v skrivnem razodelju sv. Janeza 13, 18: »Številka človeka je 666.« Učenjaki so mnenja, da je s tem mišljen nastop krvoločnega preganjavca krščanstva, rimskega cesarja Nerona. Znano je tudi, da je nosil kralj Salomon v svojem pečatniku magični kvadrat, ki mu je dajal posebno moč nad duhovi. Bila je to tale križanica:

4	9	2
3	5	7
8	1	6

Vsota po treh številkah da v vsaki smeri število 15. V hebrejščini se pa število 15 izraža s črkami j o d in h e, kar je znani tetragram (besedni znak štirih črk) za Boga, ki ga stari Židje niso smeli izpisati.

Vsak planet je imel v stari magiji svoj poseben številčni kvadrat. Število polj v teh magičnih kvadratih se ravna po oddaljenosti planeta od zemlje. Saturnov je štel 9 polj, Jupitrov 16, Maršov 25, solčni 36, Venerin 49, Merkurjev 64 in Lunin 81 kot najbližjega planeta. Ti kvadrati so bili velikega pomena tudi v astrologiji, posebno pri določevanju horoskopov, s katerimi so astrologi (zvezdogledi - čarodeji) iz stanja zvezd in drugih nebesnih okoliščin ter slučajnosti rojstva prerokovali ljudem bodočnost. Zato je ker se na bakrorezu »Melanholija« nahaja tudi Jupitrov magični kvadrat, so dolgo časa mislili, da je bil tudi Dürer pristaš astroloških prizadevanj in da se je morda celo sam bavil skrivoma s črno magijo. Zdi se pa, da je to mnenje napačno in da je umetnik hotel s tem le podati nazorno razlago za besedo »melanholija«, ki je bila narodu manj znana in težje umljiva.

Pruredil K. D.

O DREVESNICAH.

Naši pradedje niso vzgajali sadnega drevja tako kakor delamo dandanes. Vsa vzgoja je bila jako preprosta in prepuščena slučaju. Prvotno so delali tako, da so cepili tam, kjer je divjak zrastel, in so drevo tudi pustili na svojem mestu. Tako so narasla takorekoč brez vsake vzgoje posamezna velikanska drevesa, ki so dočakala sto in več let. Mnogo je ostalo tudi necepljenih divjakov, ki so rodili dober sad novih sort. Pozneje so začeli presajati divjake v bližino selišč in so jih požlahtnjevali šele potem, ko so se do dobra prirastli na svojem novem mestu. Tako so nastali sčasoma sadni vrtovi, ki pa niso bili prav nič podobni našim novodobnim sadovnjakom. Drevje je bilo posajeno vse vprek, brez reda in brez načrta. Poleg stare hruške je rasla mlada jablana, vmes je sililo na dan češpljevo drevje razne starosti. Vsako deblo je bilo drugačno, vsak vrh po svoje razrastle. Slednje drevo je bilo druge sorte. Tako se je razmnoževalo in gojilo sadno drevje sto in stoletja.

Jasno je, da pri takem načinu vzgoje sadnega naraščaja ni bilo misliti na kak izdaten napredek. Treba je bilo ubrati drugo pot, da bi se vzgajalo potrebno drevje hitreje, bolj zanesljivo in v enotni kakovosti. Namesto da bi iskali divjake po grmovju, so začeli sejati sadno seme in vzgajati podlage po vrtnarsko v obširnih sejavnicih. Še mlade — eno- do dveletne rastlinice so presajali na gosto v posebne vzgojevalnice, kjer so jih cepili. Cepljenice so potem gojili v teh vzgojevalnicah še toliko let, da so dosegli ravna, enakovisoka debela in primeren osnutek za bodoči vrh drevesa. Šele potem so jih presajali v zadostnih razdaljah na stalno mesto v sadovnjake. Take vzgojevalnice za sadno drevje imenujemo s a d n e d r e v e s n i c e.

Drevesnice v ožjem pomenu besede so torej večji ali manjši vrtovi, kjer sade mlade iz semena ali iz potaknjencev vzrasle divjake, ki jih mlade požlahtnijo in gojijo toliko let, da so sposobni za samostojno življenje v sadovnjaku.

V drevesnicah sade sadno drevje na gosto — v vrsti po 30–40 cm narazen, vrste pa po 60–80 cm vsakebi. Na 1 m² raste torej 3–5 dreves. Takoj prvo leto mlade rastline požlahtnijo pri tleh — navadno z očesom (okulacija). Naslednji dve leti vzgajajo deblo, tretje leto pa vrh. Najvažnejše je pa to, da goje v drevesnicah samo priznane in na vse strani preizkušene sorte v velikem številu. Velike trgovske drevesnice goje na tisoče dreves ene in iste sorte v popolnoma enaki kakovosti. Če pomislimo, koliko je sadnih plemen in pa da ima vsako pleme — zlasti pa jabolka in hruške — nešteto sort, si lahko predstavljamo, kako obširne morajo biti velike drevesnice, da morejo ustreči vsem potrebam novodobnega sadjarstva in vsem željam ljubiteljev žlahtnega sadja.

Največje in menda tudi najstarejše sadne drevesnice v Evropi so v Franciji in v Nemčiji. Tudi Čehoslovacka, Avstrija in Madžarska se odlikujejo v drevesničarstvu. Sicer pa je drevesničarstvo dandanes tako razvito, da je ni države, kjer bi ne bilo zastopano. Velike drevesnice imajo zasajenih s sadnim naraščajem mnogo hektarov zemlje. Vsako pomlad zasade sto in stotisoče mladih sadnih rastlinic vseh plemen in vsako jesen in pomlad oddado istotako ogromne množine vzgojenega sadnega drevja na vse strani sveta.

Tudi v Jugoslaviji imamo že precej drevesnic, ki pa še ne vzgoje toliko naraščaja, da bi zadostile vsem potrebam naglo napredujočega sadjarstva. Slovenija ni zadnja, kar se tiče drevesničarstva. V okolici Škofje Loke (Sv. Duh, Dorfari in Žabnica) se nepretrgoma bavijo z drevesničarstvom že več nego 80 let. Še sedaj je čez 20 gospodarjev, ki vzdržujejo na svojih posestvih majhne drevesnice in prodajo vsako pomlad po nekaj stotin mladega drevja. Le škoda, da se pri vzgoji tako trdovratno drže tradicije in navad svojih prednikov. Stare drevesnice so bile tudi na Breznici pri Žirovnici, ki jih je pobudil Lovro Pintar in zasadil njegov učenec Finžgar.

Izmed javnih drevesnic je najstarejša drevesnica Kmetijske družbe v Ljubljani, ki je za svojega nad polstoletnega obstoja razdelila mnogo tisoč dreves.

Med vojno je drevesničarstvo po vsej Evropi močno nazadovalo, ponekod skoro propadlo. Vojna je pobrala v drevesničarstvu izurjene delavce, zasajanje večjih sadovnjakov je prenehalo in za drevesnice namenjena zemljišča so se uporabljala za pridobivanje najvažnejših živil. Po vojni so se pa razmere zopet temeljito izpremenile v prilog drevesničarstvu. Stare drevesnice so povsod obnovili in razširili. Ustanovili so pa tudi mnogo novih. (V Sloveniji n. pr. Džamonja v Mariboru, Dolinšek v Št. Pavlu, sedaj v Kamnici pri Mariboru, in še več drugih manjših). Potreba po sadnem naraščaju raste od leta do leta v istem razmerju kakor se širi zmisel za umno sadjarstvo.

Še vse bolj nego v Evropi, je razvilo drevesničarstvo v Ameriki. Tam so drevesnice, ki vzgoje na leto na stotisoče sadnih dreves, da zalagajo ondohtne velike posestnike (farmarje) s potrebnim sadnim naraščajem.

Velike trgovske drevesnice goje poleg sadnega drevja tudi razno drugo gozdno in vrtno drevje —

listovce in tudi iglovce — ki se uporablja za krašenje vrlov, parkov, za zasajanje živih mej, drevoredov in tudi gozdnih goličav.

Za pogozdovanje Krasa in posekanih gozdov vzdržuje država gozdne drevesnice, kjer goje na majhnem prostoru velike množine sadik gozdnega drevja, zlasti iglavcev.

ŽENSKOST IN MOŠKOST.

Res je, da se tisto rado družijo, kar si ni prav nič podobno. Moški visoke postave se poročijo navadno z žensko majhne postave. Ali: plavalasi se združijo z črnolasko — in obratno. In če se zakonca ne razumeta, je večkrat vzrok nesporazuma v tem, ker sta si že po telesu preveč podobna, nikar šele po duhu! Tudi razne oblike ženske mode spadajo k točki o sličnosti in različnosti. V najhujšem poletju, tam v juliju in avgustu, zajedno nositi moderne ženske krzno in klobučevinasto pokrivalo. A v februarju in marcu, ko je časih še sneg, pa se jim že svetlika svetla obleka in pa — slamenik z glave. Ženske obleke za te dni so zelo ženske in tudi zelo moške. Lahne svilene obleke so polne zgibkov pa volan, čipk, trakcev, našitkov, pajčevinastih priveskov. Obenem pa so predpisani za te dni docela moški kostimi. Bluze so enake moškim srajcam. In če se moški pritožujejo, da je njih obleka tako neokretna in je zlasti prava muka imeti trd, poškrobljen, kakor lesen ovrtnik krog vratu, pa jim sledijo v tem tudi ženske. K svojim, moškim srajcam podobnim bluzam, si devajo popolnoma moški ovrtnik z ovrtnico vred — in tudi telovnika ne manjka. Jopica kostima je prav moški suknjič, »rekelj« v pravem pomenu besede, še žepek za rutico in z rutico je zraven. Zlasti je moderen telovnik, ki ga mora imeti vsaka »dama«, pa bodisi, da nosi »kamižolo« ali pa plašč. H kostimu spada telovnik iz angleškega blaga, iz pikeja ali lrde svile. Kroj mu je docela moški.

Takole je sedaj:

Na plesu stoji A in opazuje vrvež mladine. In pravi: »To je strašno, kako so sedaj ženske kakor moški. Le pogledite tisto plesavko! Cel fant je!«

B odvrne: »I to je pa moja hči!«

A: »Zares? Potem oprostite! Nisem vedel, da ste Vi njen oče.«

B: »Saj tudi nisem! Njena mati sem.«

Če je pa to prav ali ni, naj si pa vsaka ženska sama odgovori!

BOLNI ZOBJE.

Kislina škodljivo vpliva na zobe. Če dobi sklenina zoba razpoke, sili kislina v zob, ki se začne razkrajati. Tak zob je občutljiv za vsako spremembo toplote, za kislino in slano; nemirnež je, ki ti ne dá pokoja. To je prvi klic zoba na pomoč. K zobozdravniku moraš, čeprav ima zob le majhno luknjico; pa se gremo zdraviti navadno šele takrat, kadar je v zobu že cela jama. Kislina napade zob tudi spodaj, ob vratu, kjer ni več sklenine, in ga razjeda noter do korenine.

Zob pa razkrajata tudi slina in žlema, ki sta radi bolezn, n. pr. radi slabe prebave, radi preobilih kislin v želodcu, izgubili svoje naravne sestavine.

Škodljive primesi dobi slina od takih zdravil, ki vsebujejo železo, živo srebro ali kako drugo rudninsko snov. Tudi kislina sirotka, Haberjeve kaplje in podobne

stvari se pehajo v slino iz želodca in se oprijemljejo zob. Marsikdo ne prenese mleka, vedno ima kisel okus, v ustih, če zaužije sladko mleko. Žlema, ki prevleče zobe skrofuloznih in jeličnih ljudi, je trda in kislina, naredi se taka tudi v drugih boleznih in vpliva posebno slabo na zobe. Bolnik, ki si ni izpiral v dolgi bolezn, usti, čuti kmalu slabe posledice na zobeh.

Kislina vina, kislina limonada, grozdje, salata okisana s hudim kisom škodujejo zobem. Dalje je škodljiva tudi kislina in žveplena in druga jedka sopara, ki jo vdihavajo delavci po tovarnah in kemičnih delavnicah, kuharice pri kuhanju, slikarji pri barvah; škodujejo tudi vse pijače, ki so polvorjene s soljo, z žveplom in drugimi rudninskimi snovmi.

Zob pa ne napada samo kislina, ki pride že kot taka v usta. Še tisto, kar ni kislina, se izpreminja v uslih in želodcu v razkrajalno kislino. Prekipi in se skisa tudi beljakovina snov, ko ostaja dlje časa med zobmi in v zobeh, škrobovino predela slina v sladkor, sladkor v kislino. Zato ima toliko mlinarjev in slaščičarjev slabe zobe, ako si jih ne čedijo. Rastlinske snovi, ki vsebujejo sladkor in beljakovino; živalske, ki vsebujejo sladkor, sirnino in beljakovino, prehajajo rade v toploto usne dupline v kipenje in se spremenijo v razne kisline, ki napadajo zobe. Sladkor sam na sebi ne škoduje zobem. Toda drobci, ki ostajajo med zobmi, se sprevržejo v mlečno in octovo kislino. In to velja tudi za sladkor, ki ga zaužijemo v kavi, čaju, slaščicah ali sadju. Dosti sladkega se izpahuje iz želodca, pokisa žlema in slina. Kdor ima rad sladke jedi in si ne izpira redno usti, dobi navadno slabe zobe. Dobro je tudi, da dobimo v slaščičarnah poleg slaščice tudi vodo.

Dokler je sklenina cela, ne more zunanji škodljivec do zoba; je pa mnogo bolezn, ki se lotevajo zoba od znotraj, kakor vnetje in gnojilve v čeljustih, trganje po glavi, bolezn ušesa, nosečnost itd. Sklenina je pa lahko tudi pomanjkljiva v svoji sestavi zaradi nepravilne prehrane ali slabe prebave tedaj, ko rastejo zobje. Taki zobje so kakor nazobčani, sivkaste, mrtve barve, na njih so tenke zareze. Na take zobe je treba posebno paziti, ker se jih prijemlje mulfat in druga navlaka rajši kakor čistih, ki imajo prav sestavljeno sklenino. Včasih se naredi na zobeh tudi preveč sklenine ali pa dobi sklenina belkaste in rumenkaste madeže.

Skomine. Po uživanju kislega sadja ali kake druge kisle jedi pride silno neprijeten občutek v zobe. So kakor leseni, onemogli, topi, čeprav so na videz popolnoma zdravi. Tak občutek imaš tudi pri živčnih boleznih, ne da bi zaužil kaj kislega. Kdor ima večkrat to neprijetnost, skomine, mora k zobozdravniku in si mora usta večkrat izpirati.

Vnetje dlesni. Skorbut, skrofuloza in druge bolezn kvarno vplivajo na dlesni. Ogrožajo jih tudi bolne korenine zob, ostri robovi zob, slabo ustavljeni narejeni zobje, nepravilno izdiranje zob, delanje zob, posebno kočnikov. Pri vnetju in gnojenju v grlu zatečejo tudi dlesni in se vnamejo. Če traja vnetje dolgo, če krvave in gnijejo dlesni, se odločajo od zob. Izpiranje s toplim kameličnim čajem olajša bolečine.

Divje meso se naredi v dlesnih pri boleznih v čeljustih, gnilih zobeh, gnojenju dlesni. Tu je treba brž pomoči, da ne trpijo zobje škode.

Sklenini zob škoduje tudi vsako naglo menjavanje vroče in mrzle jedi ali pijače, n. pr. premrzlo pivo, sladoled, voda. Najmanj izurjena gospodinja ve, da ji bo popokala sklenina v loncu, če bo vlila mrzle vode v

vroč lonec. Pri zobeh pa ne gleda na to. Tudi mrzel zrak in prepričani vpliva na zobe. Kdor hodi z odprtimi usti, si ne okvari samo pljuč, ampak tudi zobe.

Mulfat ali zobni kamen obdaja zobe z rumenim robom, vsrkava kisline in jih dovaja zobem skozi razpoke v sklenini, sili do korenine, ji privaja razkrojevalnih snovi in zrahlja tako zobe. Vsak človek ima več ali manj opravka s tem sovražnikom zob, saj ni mulfat drugega kakor usad slin in se nabira najbolj za spodnjimi sekavci. Nabiranje mulfata zavisi od zdravja, starosti, podnebja, hrane. Slina vsebuje tudi apnene soli. Kdor ne izločuje teh soli na drug način, pa se mu nabirajo na zobeh. Nekaj apnenih soli iz slin se združi s kislino v ustni duplini, se prime žleme in nesnage med zobmi, zasede razpoke med zobnim vratom in vencem in se strdi. V luknjičast in hrapav mulfat se naselijo hitro in v velikih množinah glivice-zajedavke. Dasi je sestava mulfata podobna sestavi zob, vendar ni mulfat nikdar tako bel in ne tako trd. Čim več je v mulfatu zajedavk, tem bolj je zamolke barve in tem bolj mehak je. Mulfatova prevlaka sama na sebi ne bi toliko škodovala zobem, če ne bi privajala do zoba kisline in zajedavk, pritiskala na dlesni in tako povzročala vnetje dlesni; meso ob zobeh je od pritiska in vnetja podobno gobi in se odloči od zob. V meso in med zobe pritisejo hitro zajedavke in se ondi nabirajo ostanki jedil. Dlesni se gnoje, ostanki jedil gnijejo in to povzroča strašen duh v ustih. Pa ne samo to: tudi vsak grizljaj se napolni s strupeno nesnago in pokvari želodec; ta je ozdravel marsikomu, ko je odpilil zobozdravnik mulfatovo navlako z zob. Vsako leto enkrat se mora odstrgati mulfat; kdor ga ima posebno veliko, pa tudi večkrat. Pri zelo hudem nabiranju mulfata je treba preiskati slino. Kdor je podvržen udnim in živčnim boleznim in mu ne odhajajo usedline na vodi, se mu jih nabere več na zobeh. Redno snaženje zob, izpiranje ust zjutraj in zvečer zabranjuje nastajanje prevlake. Lea Fatur.

»S. B. I.«

Živimo v znamenju kratic, ki nam jih je prinesla zadnja svetovna vojna. Te kratice so se nam priljubile deloma zato, ker so praktične, deloma pa zato, ker je nekaj zagonečnega, skrivnostnega — torej »reklamskega« v njih. »S. B. I.« je zdaj večkrat videti v časopisih. Pomeni francoske besede: »Sans bagages inutiles« — to se pravi: Brez nepotrebne prtljage. (Slovenska kratka bi bila torej: B. N. P.) Pomen te skrivnostne kratice je zelo važen.

Minili so tisti časi, ko je bilo potrebnih nebroj kovčegov in škatel za klobuke, če je hotela veljati kaka »dama« za prav »nobel« na potovanju. Dandanašnji kovčegi so iz dragocenega usnja in kar najbolj priročno in praktično urejeni. Živimo v stoletju kratic, preprostosti, brzine in lagodnosti. Kar potrebujemo za svoja oblačila, hočemo imeti vedno s seboj, in poglavito je, da spravimo vse to na čim manjši prostor. — Torbica, kjer je bilo časih samo kukalo za v gledališče, je zdaj cela zbirka raznih olupševalnih predmetov za obraz in obsega barvila za ustnice, lice in obrvi. V rokavih je puder in doza za cigarete. Torbice so tako narejene, da je v njih prostora za več papirjev, kakor pa jih je šlo časih v kak ličen, star ženski pisalnik. — Za čevlje imajo zdaj že posebne torbice in tudi za dežnik. Majhen je moderni dežniček, pa ga izlahka

spraviš v tako torbico. Torej: Nič nepotrebne prtljage, s katero smo v nasprotje v vagonih. Le en kovčeg zadošča. Vanj spraviš vse obleke in klobuke. In ni čudno: obleke so dandanašnji samo obleke, klobuki pa klobuki. In moderne obleke so tudi take, da ti je treba le nekaj preurediti, obleči kako jopico čez — ali jo sleči, obrniti pentljo na levo, če je bila včeraj na desno, obrniti krajevce klobučka na desni navzdol namesto na levi — ali obratno — pa si že drugačna, že skoraj nova, že speč moderna.

Na ta način je nekdanja prtljaga zares nepotrebna. Koliko truda, jeze in skrbi odpade zato in koliko manj bodo živci razburjeni pri odhodu z doma!

Bodi dandanašnja ženska moda še tako narobe, eno pa le ima: enostavna je, kakor so enostavne kratice raznih imen.

KUHARICA.

JEDILNI LIST

za junijski teden:

Sobota. Kosilo: Jetrni ali vrančni štrukeljci v goveji juhi; zabeljeno goveje meso z riži-biži ter črešnjev kolač z zdrobom (Ml. 1923, str. 270). — Večerja: Čista juha, kuhan špinačni štrukelj ter kompot.

Nedelja. Kosilo: Špinačna juha (Ml. 1923, str. 231), ocvrti piščanci z opečenimi krompirjevimi kosci (Ml. 1928, str. 198) in solato, črešnjev štrukelj (testo lahko ostane od prejšnjega dne, ko si pripravljala špinačni štrukelj). — Večerja: Možgani v drobnjakovi polivki (Ml. 1923, str. 311) in kava.

Ponedeljek. Kosilo: Juha z rezanci, kuhano goveje meso, ocvrto, solata in zabeljen krompir v koscih, rabarbarina torta (Ml. 1925, str. 236). — Večerja: Krompir v oblicah s sirovim maslom ter jajčni kolač z graham (Ml. 1927, str. 238).

Torek. Kosilo: Solatna juha z rižem (Ml. 1926, str. 238), piščanec v papriki (Ml. 1926, str. 318) z žemljicami drobnjakovimi cmoki ter rabarbarin kompot (Ml. 1925, str. 237). — Večerja: Pečene špinačne klobasice, špargeljni in kava.

Sreda. Kosilo: Juha z močnatimi polžki, goveje meso z drobnjakovo gorko omako (Ml. 1923, str. 231) krompirjevo potico ter vzhajani štrukelj z rabarbaro (Ml. 1925, str. 237). — Večerja: Jajčna polenta (Ml. 1924, str. 192) s praženim graham (Ml. 1927, str. 238).

Četrtek. Kosilo: Ječmenček z graham, telečji jezik v gobovi omaki z makaroni ter jagode s sladkorjem. — Večerja: Riževka.

Petek. Kosilo: Karfiolna juha z močnatimi vložki, zapečena karfijola, pehtanov štrukelj, kuhane črešnje. — Večerja: Bezgova polica (Ml. 1924, str. 192), fižol z oljem in kisom ter kava.

Špinačne klobasice, pečene.

Ubij v lonec jajce, osoli ga, prilij četrt litra mrzlega mleka in 18 dkg moke; iz tega napravi 6–8 jajčnih krp. Skuhaj v slani vodi dve pesti oprane špinače, jo odcedi in drobno sesekljaj; prideni ji dve žlici kisle smetane, jajce in žlico drobno zrezanega drobnjaka. Vse dobro zmešaj, s tem nadevom enakomerno namaži jajčne krpe, ki vsako posebej zavij ter položi v pomazan pleh drugo poleg druge. Nato jih polij z žlico kisle smetane, ki si ji pridejala žlico mleka, in postavi za četrt ure v pečico, da se nekoliko zarumene.

Zabeljen krompir.

Olupi krompir, zreži ga na kosce ter ga kuhaj v slani vodi. Ko je kuhan, ga stresi v skledo, potresi z drobno zrezanim zelenim peteršiljem (prilij tudi nekoliko krompirjevke) in z razgreti ocvirki.

Ocvrto kuhano goveje meso.

Vzemi meso iz juhe četrť ure prej, preden daš kosilo na mizo, in ga razreži na prst debele ploščnate kose, povaljaj vsak kos v moki, v raztepenem jajcu in v droblinah ter jih naglo po obeh straneh rumenkasto ocvri.

Polžki za v juho.

Stresi na desko četrť litra moke, prideni za oreh sirovega masla in zamesi testo z (rumenjkom in) debelim jajcem, ga dobro pogneti ter napravi testo kakor za rezance. Zvaljaj testo v prst debele klobase ter jih razreži v koščke, za fižol velike, povaljaj vsakega posebej po robati deščici, da se napravijo tenki, zaokroženi polžki. Te polžke kuhaj v juhi deset minut. (Za šest oseb.)

Žemeljni cmoki z drobnjakom.

Zreži šest en dan starih žemelj (ali belega kruha) na kocke, jih polij z žlico vroče masti, ki si v njej zarumenila nekoliko drobno zrezane čebule in zelenega peteršilja. Nato polij kocke še s četrť litrom vročega, zavrelega mleka, pokrij jih in postavi za pol ure v stran, da se nekoliko napoje. Nato dobro zmešaj eno debelo jajce in nekaj žlic mrzlega mleka ter polij po žemljah. Dodaj tudi eno žlico drobno zrezanega drobnjaka. Vse skupaj dobro premešaj ter prideni še 2–3 žlice moke. Iz tega napravi šest velikih cmokov. Cmoke kuhaj narahlo v vreli vodi pičle pol ure. (Za šest oseb.)

Zabeljeno goveje meso.

Skuhaj kakor navadno goveje meso v juhi. Ko je kuhano, ga, četrť ure preden ga daš na mizo, zreži na poljubno velike kose, položi v kozo in prilij za $\frac{1}{2}$ kg mesa $\frac{1}{8}$ litra juhe in žlico kisa ter pusti, da meso v tem prevre. Potem meso zloži na globok krožnik, ga potresi z drobno zrezanim zelenim peteršiljem in pestjo krušnih drobtin ter ga zabeli s sirovim maslom (za pol jajca) ali s kako mastjo od pečenke.

Riževka.

Operi pol litra riža, ga stresi v lonec in zalij z $\frac{1}{2}$ litrom vode. Ko je napol kuhan, ga osoli in mu prideni za jajce sirovega masla ter ga kuhaj počasi še nekaj minut. Kuhanega naloži na velik okrogel krožnik v podobi venca. Okrog riža naloži dušenega ohrovtja in v sredo riža položi kuhano in odcejeno karfijolo, jo potresi z droblinami in zabeli s sirovim maslom.

Spinačni štrukelj.

Duši $\frac{1}{8}$ litra riža in, ko se nekoliko ohladi, mu primešaj 3–5 žlic kuhane, sesekljane špinace, ščep popra in debelo jajce (vse dobro zmešano). S tem nadevom pomaži navadno, dobro razvlečeno testo (testo ne namaži čisto do kraja), zvij v zavitek, katerega položi v namočen, ožet tenek prtič, in poveži narahlo z nitjo. Tako pripravljen štrukelj kuhaj v široki koki v vrelem, osoljenem kropu (vode naj bo za 2–3 prste), in sicer kuhaj pokritega pol ure. Kuhanega zreži na dva prsta široke kose, zloži na krožnik in zabeli s sirovim maslom ali mastjo, ki si v njej zarumenila za žlico krušnih drobtin.

Jejni ali vranični štrukelj.

Napravi vlečeno testo iz četrť litra moke, mlačne vode, pol jajca in nekoliko soli ter pusti, da počiva vsaj pol ure. Medtem vmešaj žlico masti, rumenjka, v vodi namočeno in ožeto žemljo, dve žlici nastrgane vranice, ščep popra, žlico drobno zrezanega drobnjaka ter sneg enega beljaka. Razvleci testo, obreži, kar je ob robu debelega, ter namaži s pripravljenim nadevom. Potem zvijaj testo od široke strani, da je štrukelj bolj podolgovať, ga razdeli s kuhaličnim držalom na dva prsta široke kose in jih odreži, kjer si pritisnila, na majhne štrukeljčke. Te štrukeljčke zakuhať v vrelo juho in naj vro 10–12 minut. Stresi jih v skledo in postavi takoj na mizo. (Za šest oseb.)

Ječmenček z grahom.

Namoči zvečer $\frac{1}{4}$ litra srednje debelega ječmenčka; drugi dan ga pristavi k ognju, da zavre. Ko zavre, ga odlij in nanovo zalij z dvema litroma vode ali s kako juho (tudi od prekajenega mesa je dobra), osoli jo in počasi kuhaj najmanj dve uri. Posebej pa skuhať četrť litra svežega oluščene graha. Ko je grah kuhan, ga stresi z grahovko vred h kuhanemu ječmenčku, kakor tudi nekoliko sesekljane slanine. Ko vse skupaj še deset minut vre, prideni žlico drobno zrezanega drobnjaka in ščep popra. Zelo okusen je ječmenček, ako posebej skuhať nekoliko telečjih kosti z zelenjavo, in s to juho zalivaš ječmenček.

Karfijolna juha.

Skuhaj v dveh litrih slane vode srednje veliko, celo karfijolo. To karfijolo napraviš kot samostojno jed; vodo porabiš za juho, ki ji prideneš dve žlici razredčenega prežganja in vejico majarona. Ko nekaj minut vre, zakuhať v to juho močnate vložke.

Močnati vložki.

Mešaj za jajce sirovega masla (6 dkg), da dobro naraste, dva rumenjaka, štiri žlice mrzlega mleka, nekoliko soli, žličico drobno zrezanega drobnjaka, sneg beljaka in 15 dkg (četrť litra) moke. Vse prav narahlo zmešaj in zakuhať v vrelo karfijolno juho za malo žličico majhne vložke. Vro naj 8–10 minut.

Zapečena karfijola.

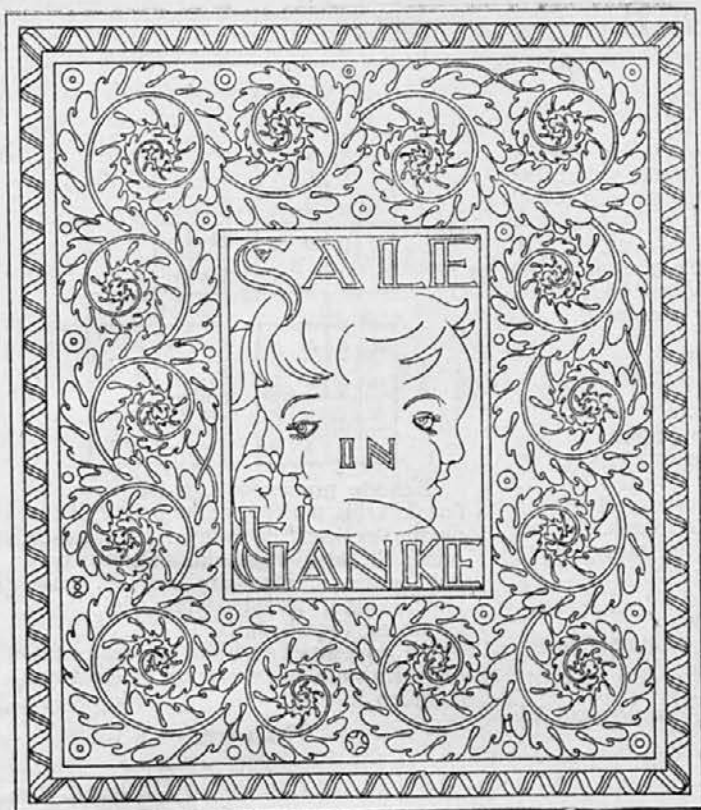
Kuhano karfijolo deni v skledo, pomazano s sirovim maslom, in jo polij s tole omako: zmešaj v skledi $\frac{1}{4}$ l kisle smetane in dva rumenjaka, prideni sneg dveh beljakov in narahlo primešaj tri žlice bohinskega, nastrganega sira in dve žlici krušnih drobtin. Postavi karfijolo za četrť ure v pečico, da se rumenkasto zapeče. ponoči zabranjuje nastajanje prevlake.

Telečji jezik v gobovi omaki.

Svež telečji jezik osnaži, operi in skuhať v slani vodi (dve uri). Potem ga olup, zreži na prst debele zrezke, naloži na krožnik in oblij z gobovo omako.

Gobova omaka.

Zreži na listke dve pesti osnaženih in opranih jurčkov, razgrej žlico masti, prideni drobno zrezanega zelenega peteršilja, čebule pa še gobe; potem jih pokrij in praži. Ko se osuše, potresi po njih žlico moke, dobro premešaj, zalij z juho ali krompirjevko in osoli. Ko nekaj minut vro, jim prideni ščep popra in dve žlici kisle smetane. (Ako hočeš, prideni še nekaj kapljic limonovega soka.)

ANEKDOTE IZ DÜRERJEVEGA ŽIVLJENJA.

Okoli Dürerjevega življenja so kasnejši časi ovili cel venec anekdot in zgodbic, ki ga skušajo pojasniti kot človeka in kot umetnika. Koliko je resnice v teh zgodbah in koliko je kasnejših izmišljotin, danes skoro ni mogoče več ugotoviti. So pa ta izročila prav stara in nam slikajo znamenitega umetnika v raznih položajih življenja. Nekaj zgodovinskega jedra je nedvomno v vsaki teh anekdot, ki jih nekaj tu sledi:

Zaslužena zavrnitev.

Na potovanju v Nizozemsko je prišel Dürer v neko veliko in bogato mesto, kjer so mu meščani pokazali imenitno sliko nenavadne lepote in ga vprašali, kaj meni o delu. Mojster je od samega začudenja komaj mogel izraziti svojo pohvalo. Tedaj mu reko gospodje: »Pa ta mož je umrl tu pri nas v bolnišnici!« S tem so hoteli zbasti Dürerja, češ, naj si sliči slikarji, kakor je tudi on, in sploh vsi umetniki, nikar preveč ne domišljajo, ker tako uborno živé. »Prav res,« je odvrnil Dürer, »velika čast je za vas, da očitale kaj takega možu, kakršen je bil ta slikar. Po njem bi si bilo vaše mesto moglo pridobiti slavno ime — vi ste pa pustili, da je tako žalostno in nesrečno poginil.«

Cesar in umetnik.

Cesar Maksimilijan, poslednji vitez in velik ljubitelj umetnosti in podpornik umetnikov, je obiskal mojstra, ki je slikal veliko stensko sliko. Ker se je lestva, na kateri je visoko pod stropom dvorane Dürer stal, nevarno zibala, je cesar ukazal enemu svojih dvorjanov, naj drži lestvico slikarju. Dvorjan se je uprl, češ,

da bi ga kot plemenitaša poniževalo, če bi slikarju moral držati lestvo in bili s tem njegov pomagač. Nato mu je cesar zasolil: »Dürer je zaradi odličnosti svoje umetnosti pač visji od kateregakoli plemiča. Zakaj jaz pač vsakega kmeta lahko poplemenitim, iz plemiča pa ne morem napraviti umetnika.«

Pripovedujejo, da je ta dogodek bil povod, da je bil Dürerju pozneje podeljen silkarski grb s tremi srebrnimi ščitki na sinjem polju.

Dürer in Michelangelo.

Nürnberški mojster, ki si je takrat že pridobil celó izven mejá svoje domovine slovito ime, se je za šalo vdinjal velikemu Michelangelu, slavnemu slikarju, kiparju in stavbniku, kot navaden pomočnik. Ko je Michelangelo, ki Dürerja ni poznal, odšel z doma, je le-ta na sliki »Oznanjenja«, ki jo je njegov gospodar baš tedaj dokončeval, naslikal angelu Gabrielu muho na čelo. Muha je bila tako naravno in živo naslikana, da jo je Michelangelo, ko se je vrnil, hotel z roko prepoditi. Seveda je nato brž spoznal, kakšnega pomagača si je bil najel.

Preizkušnje.

V večji družbi slikarjev so se skušali, kdo zna več. Zmagal je Dürer, ki je s prosto roko potegnil krog tako pravilno, da se obod ni niti za las oddaljeval od črte, ko so krog premerili s šestilom. Še več: celó središče krogu je matematično natančno pogodil.

Drugič spet so prinesli Dürerju samo roko nekega razpela brez ostalega Kristusovega trupla. Ko je po njej nato izrezal vse telo Križanega, so se njegova razmerja prav točno skladala s prvotnim križem, ki so mu ga nato pokazali.

Mojster in šušmar.

Ko so Dürerja nekoč vprašali, kaj sodi o neki prav srednjevrstni sliki malo znanega slikarja, ki je predstavljala lovski prizor, je sprva delo pohvalil. Nato je pa pristavil kot edino grajo, da ne more natančno razločiti, kateri so zajci in kateri so psi. Njemu odvrne šušmar: »Temu se prav lahko odpomore. Pri vsakem kar napišem: 'to je zajec', ali pa 'to je pes', pa se nihče ne bo mogel zmotiti.«

Mrtvaška maska.

Stara priporočila pripovedujejo, da so po Dürerjevi smrti umetniki dali odpreti grob in posneli od njegovega obraza mavčevo masko, da bi se ohranila verna podoba njegovega obličja. Kje se zdaj nahaja ta obrazna maska, ni znano.

* * *

Anekdote, ki so zrastle okrog postave tega velikega nemškega mojstra, pričajo o velikem zanimanju ljudstva za njegovo umetniško delovanje, ki je vplivalo na najširše plasti naroda s tako silo, kakor le malokatera druga umetniška osebnost. Zato ta preprosta izročila niso brez vsake cene tudi za umetnostnega zgodovinarja, kateremu kažejo, kako se je pojmovanje njegovega dela menjavalo v raznih dobah.

UGANKE.

Urednik: PETER BUTKOVIC - DOMEN, Zgonik, p. Prosek, Italija.

Odbiralnica.

(Janez Ložar, Ljubljana. — 10 točk.)

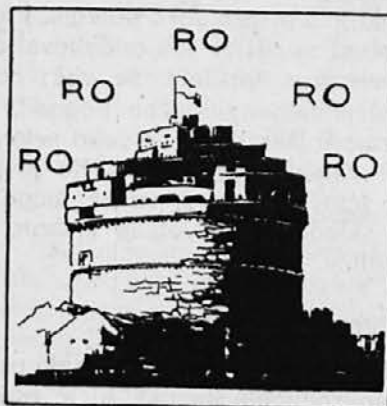
11.	M	1										
2.	O									2	1	
7.	E	2	1						2		3	
1.	D	3	2									
3.		V	Š		H	U	S	B				
5.			E	N		Š	N				T	
8.			G		H		E	J				
12.	A									6		
10.	I			2	1					4		
9.	R				4							
6.	L			3						5		
4.	K					3				7		

Zagoneten napis.

(† Miklavč Oskar, Livek. — 14 točk.)
Afaide ebidlame mječokrhtgol.

Podobnica.

(Emil Čeh, Maribor. — 5 točk.)

Pojmovnica.

(Radoš, Štari trg. — 8 točk.)

Iz naslednjih pojmov poišči besede nastopnih pomenov: 1. Bruno, jed = občina v Sloveniji; 2. Car, vino = orodje; 3. Noj, taš = skrivnost; 4. Novine, saje = les; 5. Kis, mora = revež; 6. Riž, roman = naslov navadne pesmi; 7. Nič, tepka = rokodelc. V začetku novih besed dobiš zloge za pregovor.

Pregovori.

(Bogoslav M., Lož. — 12 točk.)

1. Ako je v žitnici, ni v izbici.
2. Ako ne teče, pa kaplja.
3. »Daj« je umrl, a »nedaj« ga je pokopal.
4. Denar železna vrata prebije.
5. Grm ne podere drevesa.
6. Iz prazne lupine ne moreš jedra izključati.
7. Kri ni voda.
8. Pred zoro ni solnca.
9. Radi enega vesla brod ne obstane.
10. Resnica oči kolje.
11. Ribič ribiča vidi.
12. Želodec ni moči pregovoriti ali prevpihi.

Črkovnica št. 3421.

(France, Središče. — 10 točk.)

loml, bsso, ppči, aeae,
cjda, aece, oteu, avap.

Konjiček.

(France, Središče. — 10 točk.)

Magični kvadrati.

(Miroslav, Vižmarje. — 15 točk.)

I.	c	d	e	e
II.	a	a	a	a
	e	e	i	i
	k	n	n	o
	o	p	p	s
III.	a	a	a	a
IV.	a	a	a	a
	a	a	e	e
	h	j	j	k
	s	s	t	t
	a	a	d	m
	m	m	o	o
	r	r	r	r

Besede pomenijo: I. moško ime, tebanski kralj, moško ime, pesnitev; II. padavina, cerkven dostojanstvenik, tolšča, gora; III. kraj v gozdu, rudnina, produkt gorenja, član družine; IV. bajeslovno bitje, turški sultan, del trupa, mesto na Ogrskem.

Če pomakneš vse štiri kvadrate drugemu k drugemu, je srednji kvadrat nov magičen kvadrat.

Potence.

(A. D., Ljubljana. — 10 točk.)

$o^3, e^1, o^4, j^5, e^5, a^3, a^1, t^3, o^1, a^4, e^5, j^2, o^1, j^2, j^1, e^1$.

Dele.

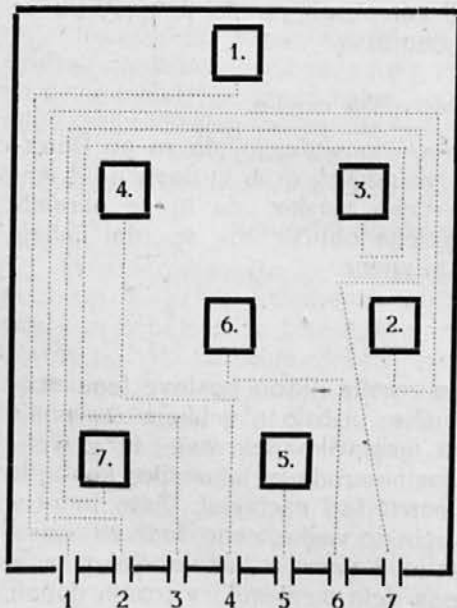
(Domen, Zgonik. — 6 točk.)

Rešitve je pošiljati do 20. vsakega meseca na naslov: G. višji šolski nadzornik Josip Novak, Vižmarje, p. Šent Vid nad Ljubljano.

REŠITEV UGANK V MAJSKI ŠTEVILKI.

Poti, ki se ne križajo:

Ničle:

0 0 0 0
0 0 0 0
0 0 0 0
0 0 0 0 0 0

Šaljivka: Posel.

Srca. Mala srca značijo: 2. vrsta 3. skupino črk, 3. vrsta 1. skupino črk, 1. vrsta 2. skupino črk; nato pa obratno: 3. vrsta 2. skupino črk, 1. vrsta 3. skupino črk, 2. vrsta 1. skupino črk; končno vzameš še ostale skupine v 2. vrsti, 1. vrsti in 3. vrsti ter dobiš:

Krepostli razmakni srce na sležaj, a skrbno ga slrasti zakleni.

S. Orčgoričič).

Križev a s. Ključ: »Križev a s« ima osem črk; zato razdeli črke okoli kvarte, začeni pri »a« zgoraj, v skupine po osem črk. Nato jemlji črke v tistem redu, kakor so v abecednem redu v napisu. V napisu je a na sedmem, e na petem, i na tretjem, k na prvem, r na

drugem, s na osmem, v na šestem in ž na četrtem mestu; zato vzemi v posameznih skupinah najprej črke na sedmem, potem pa na petem; nato na tretjem itd. mestu, tako da dobiš:

Kadar najbolj igra teče, hitro ji obrni pleče.

Žezlo: Pozdrav ugankarjem!

Pesniška zbirka. Vzemi tisto črko v primku, kolikor črk šteje ime pesnika. Dobiš: Žalostne roke. A. V.

Dva pregovora. Označba 1. II. pred prvim pregovorom pomeni, da vslavimo namesto arabskih številč črke, ki so napisane v prvem pregovoru, namesto rimskih številč pa črke iz drugega pregovora. Pri drugem pregovoru (2. I.) pa vsstavimo namesto arabskih številč črke, ki so v drugem pregovoru, a namesto rimskih številč črke iz prvega pregovora. Dobimo:

1. Dokler lipa cvete, ji ne manjka čebel.
2. Stare vrane ne pobirajo črvov blizu brane.